

**T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FENER RUM PATRİKHANESİ'NİN CUMHURİYET
DÖNEMİ SİYASİ FAALİYETLERİ
(1923 – 2005)**

İsmail Cenkeri ERSÖZ

İstanbul, 2006

**T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FENER RUM PATRİKHANESİ'NİN CUMHURİYET
DÖNEMİ SİYASİ FAALİYETLERİ
(1923 – 2005)**

İsmail Cenkeri ERSÖZ

TEZ DANIŞMANI: Dr. Ali GÜLER

İstanbul, 2006

ÖZ

Fener Rum Patrikhanesi, Doğu Roma İmparatorluğu'nun kuruluşundan itibaren devlet yönetiminde söz sahibi olmaya çalışmış, yok olmak üzereyken Fatih'in İstanbul'u fethi ile yeniden hayat bulmuş ve Türk Tarihine girmiştir.

Hayatını borçlu olmasına rağmen İmparatorluğun zayıf düştüğü anlarda devlet aleyhinde faaliyetlerde bulunmuş, İmparatorluğun yıkılışında önemli bir rol oynamıştır.

Bu çalışmamızda, 1923 yılından günümüze kadar Cumhuriyet döneminde patrikhanenin, Lozan Antlaşmasına aykırı olarak gerçekleştirdiği siyasi faaliyetlerini, patrikhane hakkında basılmış kitapları ve hakkında çıkan haberleri mevcut basın-yayın organlarından araştırarak inceledik.

ABSTRACT

Phanar Patriarch tried to have an influential role in state administration since the establishment of East Rome Empire being about to disappear. It gained a new life with Fatih's conquest of İstanbul and entered to Turkish history.

Despite owing its existence to Ottoman Empire, it made harmful activities against the state when the Ottoman Empire started to get weakened and played an important role in the decline of the Empire.

In our study, we focused on the news, the books published about it and the political activities realized by Patriarch which are not convenient to Lozan Agreement by utilizing the daily media since 1923.

ÖNSÖZ

Hıristiyanlığın, Konstantin ile beraber resmi devlet dini haline gelmesi ve devletin yapısında bulunan eyalet sisteminin kiliselerin teşkilatlandırılmasına uygulanması ile Fener Patrikhanesi devlet yönetiminde söz sahibi olmaya başlar.

Kiliseler arasındaki iç çekişmelerden dolayı zayıf düşen Doğu Kilisesi 1054 yılında Batı Kilisesi ile yolunu ayırmış, 1453 yılına kadar yok olmanın eşiğine gelmiştir.

Fener Patrikhanesi, 1453 yılında Fatih'in İstanbul'u fethi ile Türk Tarihine girmiştir. Ortodoks tebaanın fazla olması ve imparatorluğun genişleme istikametinde Katolik Kilisesi ile olan menfaat çatışması sebebiyle imtiyazlar verilen patrikhane Bizans döneminde dahi olmayan bir güce kavuşmuştur.

Fakat Bizanslılık ruhunu üzerinden atmayan patrikhane, imparatorluğun zayıf düşmesi ile beraber, Osmanlı topraklarında menfaatleri olan yabancı devletlerinde yardımı sayesinde, devlet aleyhinde çalışmalarda bulunmuştur.

Milli mücadele döneminde tepe noktasına ulaşan zararlı faaliyetleri, Lozan Antlaşması ile son bulmuş, Lozan'da statüsü, sadece dini yetkileri olan, siyasi yetkileri olmayan bir azınlık kilisesi olarak belirlenmiştir.

Cumhuriyet döneminde, 1945 yılına kadar Rum Kilisesi olarak kalan ve Lozan'a itaat eden patrikhane 1945 yılından sonra ABD'nin, Rusya'nın ilerleyişini durdurmak amacıyla, ilgisini çekmeye başlamıştır. Athenagoras'ın gelmesi ile beraber siyasi faaliyetlere başlayan ve uluslararası temaslarda bulunan patrikhane Dimitrios döneminde, faaliyetlerinde bir yavaşlama görülse de uluslararası alanda aktif rol oynamaya devam etmiştir.

Son patrik Bartholomeos'a ise, ABD, Büyük Ortadoğu Projesinin uygulama sahasında menfaat çatışması olan Rusya'daki 250 milyon Rus'u kontrol altında tutmak için AB ise genişleme alanı içinde olan Balkanlarda gücünü arttırmak için destek vermektedir.

Aldığı bu büyük destekleri, kendi menfaati yönünde çok iyi kullanan patrik, Türk hükümeti üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada, patrikhane ile ilgili basılı kitaplar, makaleler, gazete kaynakları ve elektronik bilgi toplama kaynakları kullanılmıştır.

Özellikle, patrikhanenin Bizans dönemi için Doç. Dr. Mehmet ÇELİK'in, Osmanlı dönemi için Doç. Dr. M. Süreyya ŞAHİN'in, Milli Mücadele dönemi için ise Dr. Bülent ATALAY'ın kitaplarına sık sık başvurduk.

Çalışmalarım esnasında, büyük katkıları olan Yrd. Doç Dr. Muzaffer ÜREKLİ'ye, Yrd. Doç. Dr. Burak GÜLBOY'a, Yrd. Doç. Dr. Namık Sinan TURAN'a ve tez danışmanımız Dr. Ali GÜLER'e manevi olarak her konuda desteklerini esirgemeyen eşim Mihrunnisa ERSÖZ ve arkadaşlarım Yıldız KUYUCU ve Kürşad Selim ŞENOL'a teşekkür ederim.

Ocak 2006

İ. Cenkeri ERSÖZ

İÇİNDEKİLER

ÖZ(ABSTRACT).....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ: HİRİSTİYANLIKTA MEZHEPLERE GENEL BİR BAKIŞ.....	1
1.FENER PATRIKHANESİNİN TARİHİ.....	3
1.1. Bizans Dönemi (325–1453).....	3
1.1.1. Konsüller.....	3
1.1.2. İki Kilisenin Bölünmesi.....	6
1.2. Osmanlı Dönemi (1453–1923).....	8
1.2.1. Yeni Patriğin Seçimi ve Patriğe Verilen Ferman.....	8
1.2.2. Parthenios III'ün İdamı.....	9
1.2.3. Rusya'nın Ortodoksluğun Hamiliğine Soyunması Ve Patrikhaneyi Sahiplenmesi.....	10
1.2.4. Megalo İdea Ve Fener Patrikhanesi.....	12
1.2.5. Etniki Eteryas, Mora İsyanı ve Patrik Grigoryos'un Asılması.....	13
1.2.6. Yunanistan Ve Fener Patrikhanesi.....	17
1.2.7. Milli Mücadele Döneminde Patrikhane.....	19
1.2.7.1 Mustafa Kemal'in Raporlarında Patrikhane.....	21
1.2.7.2 Rum Milli Komitesi.....	23
1.2.7.3 Rum Parlamentosu	23
1.2.7.4 Patrikhanenin Diğer Faaliyetleri	24
1.2.7.5 Meletios'un Seçimi.....	25
1.3. Lozan'da Patrikhane.....	26

1.3.1 Lozan Konferansında Patrikhane Tartışmaları.....	26
1.3.2 Lozan'a Göre Patrikhanenin Statüsü.....	31
2.ATHENAGORAS'A KADAR CUMHURİYET DÖNEMİNDE PATRİKHANE (1923–1948).....	33
2.1. Meletios'un İstifası Ve Yeni Patriğin Seçimi.....	33
2.2. Hilafetin Kaldırılması Ve Patrikhane.....	34
2.3. Konstantin Araboğlu'nun Mübadelesi.....	36
2.4.Panortodoks Toplantıları.....	37
2.4.1. 1926 Panortodoks Toplantısı.....	37
2.4.2.1930 Panortodoks Toplantısı.....	39
3.ATHENAGORAS DÖNEMİ (1949–1972).....	39
3.1.Patrik Seçilmeden Önce Türkiye'nin Genel Durumu.....	39
3.2.Maksimios'un İstifası	41
3.3.Athenagoras'ın Seçimi.....	41
3.3.1. Patrik Seçimi Ve Makamına Oturması.....	41
3.3.2 Ankara'da ki Temasları.....	42
3.4.Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olması.....	43
3.5. Siyasi Faaliyetleri.....	45
3.6. Patrikhane Ve Kıbrıs.....	49
3.6.1. Tarihsel Arka Plan.....	49
3.6.2. Athenagoras Ve Kıbrıs.....	50
3.6.3. Patrikhaneye Karşı Alınan Tedbirler.....	54
3.7. Vatikan ile İlişkiler.....	60
4.DİMİTRİOS DÖNEMİ (1972–1991).....	62
4.1.Dimitrios'un Seçimi.....	62
4.2.Patrikhane Binasının Onarılması Ve Yeni Binanın Açılışı.....	62
4.3.Siyasi Faaliyetleri.....	64

5.BARTHOLOMEOS DÖNEMİ (1991–2005)	66
5.1.Patrik Seçilmesi.....	66
5.2.Yeni Patriğin Biyografisi.....	67
5.3.Siyasi Faaliyetleri.....	68
5.3.1 1992 Yılı Siyasi Faaliyetleri.....	68
5.3.2. 1993 Yılı Siyasi Faaliyetleri.....	69
5.3.3. Sırbistan Ziyareti.....	70
5.3.4.1994 Yılı Siyasi Faaliyetleri.....	71
5.3.5.1995 Yılı Siyasi Faaliyetleri.....	75
5.3.5.1. Vahiy ve Çevre Sempozyumu.....	76
5.3.6.1996 Yılı Siyasi Faaliyetleri.....	78
5.3.7. 1997 Yılı Siyasi Faaliyetleri.....	79
5.3.7.1. Din, Bilim ve Çevre Sempozyumu.....	79
5.3.8. 1998–1999 Yılları Siyasi Faaliyetleri.....	81
5.3.9. 2000 Yılı Siyasi Faaliyetleri.....	82
5.3.10. 2001 Yılı Siyasi Faaliyetleri.....	83
5.3.11. 2002 Yılı Siyasi Faaliyetleri.....	84
5.3.12. Son Dönem Faaliyetleri.....	87
5.3.12.1. Kınalıada Çocuk Kampının Açılışındaki Gerginlik.....	92
5.3.12.2. Vasiliki Floridi'nin Açtığı Dava.....	94
5.3.12.3. Selanik'te Yaptığı Yatırım.....	96
5.3.12.4. Resepsiyon Krizi ve ABD'nin 'Not Ettik' Mesajı.....	98
5.3.13.5. Sen Sinod'un Yeni Üyeleri.....	99
5.3.12.6. Helsinki Komisyonu Raporu.....	101
5.3.12.7. Kudüs Patriğinin Yargılanması.....	102
5.3.12.8. İnternet Sitesi.....	103
5.3.12.9. Moskova Patriği 2. Aleksî'nin Mektubu.....	104
5.4. AB Raporlarında Fener Patrikhanesi.....	105
SONUÇ	107
KAYNAKÇA	110

KISALTMALAR

Bakınız	:Bkz.
Karşılaştırınız	:Karş.
Karşı Görüş	:k.g.
Aynı eser/yer	:A.e.
Adı geçen eser	:a.g.e.
Basım yeri yok	:y.y.
Basım tarihi yok	:t.y.
Sayfa/sayfalar	:s.
Editör/yayına hazırlayan	:Ed. veya Haz.
Çeviren	:Çev.

GİRİŞ: HİRİSTİYANLIKTA MEZHEPLERE GENEL BİR BAKIŞ

Hız. İsa ve onun ölümünden sonra havarisi Tarsus'lu Pavlus'un çabalarıyla Hıristiyanlık gelişmiş ve dünya dini olma yolunda çok mesafe kaydetmiştir. O devrin Yunanlıları ve Romalıları da yeni bir dini kabule hazırlardı. Çünkü özellikle Yunan dininin ne bir kurucusu ne de bir kitabı vardı¹.

Hıristiyanlık yavaş yavaş kaybolmaya başlayan bir din iken Büyük Konstantin sayesinde kurtulur. Konstantin'e kadar ara ara rahat dönemler yaşasa da kilise çoğu zaman devletle karşı karşıya gelir. Hıristiyanlar, Roma İmparatoruna tanrı gibi tapmak istemezler. Bu sebepten dolayı zulüm görürler ve organize katliamlara maruz kalırlar.

Büyük Konstantin ülkede birlik beraberliği ve istikrarı sağlamak için 313 yılında Hıristiyanlığa da diğer dinlere gösterilen müsamahanın gösterilmesini sağlayan Milano Fermanını yayınlar².

Bu ferman Hıristiyanlığa sadece özgürlük vermez aynı zamanda onu devletin resmi dini haline getirir. Bu şekilde Konstantin, Helen Hıristiyanlığındaki devlet ve kilise yapısını yıkarak kiliseyi devletin yönetimi ve etkisi altına almak ister³.

Fakat Milano Fermanı ile Hıristiyanlığı resmi devlet dini haline getirmesi tek başına yeterli olmaz. Tam olarak inanç sistemi oturmamış bir Hıristiyanlık bütün ülkede huzursuzlukların çıkmasına sebep olur.

Hıristiyanlar arasında kavgalar baş gösterir. Yeni mezhepler doğar. Her bir mezhep İsa'nın ve havarilerinin öğrettiklerini farklı şekillerde yorumlar. Bazıları İsa'yı Allah kabul eder, bazıları ise sadece bir insan olarak görür.

Kiliseler arasındaki bu farklılıklar sebebiyle ortaya çıkan mezheplerin en büyükleri; Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlıktır.

Konstantin öldüğünde Hıristiyanlık devlet içinde hatırı sayılır bir güce sahiptir. Daha sonraki yıllarda Batı Kilisesi kuvvetlenir fakat Doğu Kilisesi büyük sarsıntılar geçirir. Batı Kilisesinin kuvvetlenmesi Doğu Kilisesinin işine gelmez. Bu sebeple iki kilise yollarını 1054 yılında ayırır.

¹ Süreyya ŞAHİN, **Fener Patrikhanesi ve Türkiye**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1996, s. 13

² Mehmet ÇELİK, **Fener Patrikhanesinin Ökumeniklik İddiasının Tarihi Seyri**, Akademi Kitabevi, İzmir, 2000, s.12

³ Aytunç ALTUNDAL, **Yoksul Tanrı Tyanalı Apollonius**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005, s.74

Katolikler kendi mezheplerinin gerçek Hıristiyanlık olduğunu ve Katolik olunmadan kurtuluş yolunun bulunamayacağını iddia ederler. Ortodokslar ise bu iddiayı kabul etmezler. Doğu Kilisesine göre, Batı, Roma ve Protestan kollarıyla Hıristiyan Kilisesinin hususi tabiatını gittikçe bozduğundan beri o, havarilerin tek samimi mirasçısı olmuştur⁴.

Fener Rum Patrikliği ise, sadece dini ihtiyaçları karşılamak maksadı ile Başpiskoposluk olarak kurulur. Bugün de İstanbul Başpiskoposu unvanın patrik unvanından önce gelmesinin sebebi budur. Konstantin'in İstanbul'u aynı zamanda dini bir merkez yapmak istemesi sebebiyle de daha sonra patriklik statüsüne yükseltilir.

Patriklik, imparatorların otoritesine tabi olmuştur. Kilise siyasi hedefler için kullanılmış, dünyevi otoriteler ile dini konular çözülmeye çalışılmıştır. İmparatorların isteklerine karşı çıkan patrikler ise azledilmişler, sürgün cezalarına çarptırılmışlardır. Şunu söylemek mümkündür: Patrikhane, hayatını Bizans'ın bin bir entrikasına tabi ve baskılar altında geçirmiştir⁵.

⁴ ŞAHİN, a.g.e. , s.15

⁵ ŞAHİN, a.g.e. , s. 23

1.FENER PATRIKHANESİNİN TARİHİ

1.1. Bizans Dönemi (325–1453)

1.1.1. Konsüller

Uzun yıllar yaşam mücadelesi veren kilise devlet güvencesi altına girdikten sonra kendini iç çatışmaların ortasında bulmuştur. Bu çatışmalar o kadar büyük seviyelere gelmiştir ki artık kilise temelinden sarsılmaya başlamıştır.

Bu tehlikeyi gören Büyük Konstantin, İznik'te ilk ekümenik konsülü toplamıştır(325).

İznik Konsülünde, ilk olarak sayısı 400'ü bulan İncillerden 4 tanesi tescil edilmiş ve Hıristiyanlığın Amentüsü kabul edilmiştir. Ayrıca devletin yönetim şeklinde kullanılan eyalet sistemi kiliselere de uygulanmış ve kiliselerin hiyerarşik bir yapıda toplanması sağlanmıştır⁶.

Alınan kararla Apostolic⁷ kökenli olduğu kabul edilen üç kilise patriklik seviyesine getirilmiş, diğer kiliseler bunlara bağlanmıştır. Bu üç kilise Roma, İskenderiye ve Antakya kiliseleridir. Günümüzde Roma kilisesi, Vatikan'da, İskenderiye kilisesi, Mısır'da, Antakya kilisesi ise Şam'da bulunmaktadır.

Kiliseler arasındaki teolojik ihtilafları giderecek olması beklenen İznik Konsülü tartışmaların daha da büyümesine sebep olmuştur. İsa'nın kişiliği konusundaki tartışmalar daha da alevlenmiştir. Ayrıca patriklik seviyesi verilen üç kilisenin imparatorluğun başkentinden çok uzakta bulunması imparatorun kiliseler üzerine etkin ve hızlı müdahale etmesini engellemiştir. Konsül sonunda çıkan kararla siyasi güç başkentte, teolojik-ideolojik güç ise Antakya, İskenderiye ve Roma kiliselerinin eline geçmiştir⁸.

Sokaklara kadar dökülen dini tartışmalar ve dini güç merkezlerin başkentten uzak olmasına bağlı olarak; başkent in istediği zamanda istediği gibi olaylara müdahale edememesi ülkede birlik beraberliğin bozulmasına yol açmıştı.

Bunun üzerine İmparator I.Theodosius 381 yılında İstanbul'da 1nci İstanbul konsülünü toplamıştır. Bu konsüle Roma kilisesi katılmayı reddetmiştir.

⁶ ÇELİK, a.g.e. , s.18

⁷ Apostolic: Havariler tarafından kurulan.

⁸ Uğur YILDIRIM, **Dünden Bugüne Patrikhane**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004, s.18

Konsülde, İmparatorun baskısı ile İznik konsülünün Ekümeniklik ile ilgili maddesi değiştirilmiş, İstanbul Piskoposluğu Patriklik statüsüne yükseltilmiş, tüm Trakya bölgesi idari yönden İstanbul'a bağlanmıştır. Bu karar tamamıyla siyasi olarak alınmıştır. Kararı Roma kilisesi kabul etmemiş, diğer kiliseler baskı sonucu kabul etmişlerdir. Daha sonraki konsüllerde bu kararı kabul eden Antakya ve İskenderiye kilisesi yetkilileri hain kabul edilmiştir⁹.

431 yılında imparatorun emri ile kiliseler arası anlaşmazlıklara çözüm bulmak hem de kiliselerin patriklik statülerini yeniden belirlemek için Efes'te bir ekümenik konsül toplanmıştır. Bu konsüle İskenderiye Patriği Kurilos başkanlık etmiştir.

Bu konsülde teolojik ihtilaflardan sonra patrikliklerin İznik konsülünde belirlenen yetkileri tekrar tescil edilmişlerdir¹⁰.

İstanbul patrikliğine İskenderiye patriğine bağlı olan Maximyos atanmıştır. Maximyos'un ölümünden sonra seçilen patriğin bağımsız bir patrik olarak hareket etmesi ve dinsel anlaşmazlıkların çözümlenememesi üzerine gene İmparatorun emri ile 449 yılında İkinci Efes konsülü toplanmıştır.

Dinsel anlaşmazlıkların tartılmasından sonra tekrar İstanbul Patrikliğinin durumu görüşülmüş mevcut patrik aforoz edilmiş patrikliğin başına gene İskenderiye patrikliğine bağlı olan Anatolius atanmıştır.

Her iki Efes Konsülü de, dinsel anlaşmazlıklardan ve İstanbul Patrikliğine, Birinci İstanbul Konsülünde verilen yetkilerin diğer Apostolic kiliselerde huzursuzluk yaratması, alınan kararın İznik Konsülü ile uyuşmaması ve ülke yönetiminde kargaşaya sebep olması üzerine toplanmıştır. Her iki konsülde İmparatorun emri ile toplanmış İskenderiye Patriğinin başkanlığında yapılmıştır.

Fakat İmparator 2. Theodosius'un ölümünden sonra tahta geçen Marcian kiliseler arasındaki çekişmeden rahatsız olmuştu. Ayrıca Efes Konsülü kararları ile devlete İskenderiye Patrikhanesi hükmediyordu.

Marcian, dini birliği sağlamak ve İstanbul Patrikliğini güçlendirmek için 451 yılında Kadıköy'de yeni bir ekümenik konsül toplamıştır¹¹.

İmparator bu sefer istediği imtiyazları almak için konsüle bizzat başkanlık etmiştir. Konsülde, Kudüs patriklik seviyesine yükseltilmiş, İskenderiye Patriği aforoz edilerek, sürgün edilmiştir. Patriklik olmasına rağmen hala Efes Metropolitliğine bağlı bir piskoposluk olarak İstanbul Patrikliği'ne Efes, Batı Anadolu, Trakya ve Kuzey

⁹ ÇELİK, a.g.e. , s.24

¹⁰ A.e. , s.27

¹¹ Hakan ALKAN, **Türkiye Patrikhaneleri**, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul, 2003, s.21

Doğu Karadeniz Metropolitliklerinin yetkisi verilmiştir. Böylece İstanbul, bölgede kısmi olarak otoriteyi ele geçiriyordu¹².

İmparator, İstanbul'a Yeni Roma olduğu için Eski Romanın yetkilerini de vermek için 28. madde olarak anılan kanunu konsüle kabul ettirmiştir. Bu kanun ile İstanbul Roma ile eşit statüye getirilmiştir¹³. Bu maddenin kabulü ile İstanbul Patrikhanesi ekümenik¹⁴ sıfatını almıştı. Fakat Roma yetkilileri bu maddeyi imzalamamış ve İstanbul'u terk etmişlerdir¹⁵.

28. madde birleşmesi için toplanan Hıristiyan âlemini daha çok bölmüştür. İstanbul'u terk eden Roma delegeleri durumu Papa'ya bildirmişlerdir. Bunun sonucunda İmparatorluktan Kadıköy Konsülünün kararlarının kabul edilmesi için yazılan mektupları 28. madde hariç diğer kararları kabul edeceği şeklinde cevaplandırmıştır¹⁶.

İmparator Marcian, Roma ile ilişkileri düzeltmek ve 28. maddeyi kabul ettirmek için uğraşmıştır. Papa Leo ise ölüncüye kadar, 28. maddenin İznik Konsülünün 6. maddesi ve İstanbul Konsülünün 3. maddesi ile ters düştüğü gerekçesi ile 28. maddeyi kabul etmemiştir¹⁷.

Papa Leo'nun bu fikri ileri sürmesi İstanbul Patrikhanesini zor durumda bırakmıştır. Çünkü İstanbul Patrikhanesi Apostolic kökenli değildi ve bu ekümenik statü almasını engelliyordu. Patrikhanenin bazı kutsal emanetlerin kendisinde bulunduğunu ileri sürerek ortaya attığı ekümenik olma tezleri çok zayıf kalmış ve kabul görmemiştir. Bunun üzerine İstanbul Patrikhanesi, Kıbrıs Piskoposu Salamis'in yaptığı tezini bir rüyaya dayandırmış ve Apostolic olduğunu ilan etmiştir¹⁸.

¹² Mehmet ÇELİK, **Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi**, Akademi Kitabevi, İzmir, 1998, s. 64

¹³ Elçin MACAR, **Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.33

¹⁴ Yunanca "İkumeni", evren, kâinat, alem ve cihan sözcüklerinin karşılığıdır. Sözcük, dini açıdan "Hıristiyanların yaşadığı toprak"ı ifade eder. Sıfat olan ekümenik ve Katolik eşanlamlıdır ve evrensel, kapsayan anlamına gelirler.

¹⁵ ÇELİK, **Fener Patrikhanesinin Ökümeniklik İddiasının Tarihi Seyri**, s.34

¹⁶ **A.e.**, s.35

¹⁷ ÇELİK, **Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi**, Akademi Kitabevi, İzmir, 1998, s. 67

¹⁸ "Kıbrıs Piskoposu Salamis'in, delillerini dayandığı kendisinden menkul rüyası şöyledir: Salamis, bir gün rüyasında St. Barnabas'ın kabrini ziyaret eder. Barnabas da kendisine, o güne kadar hiç kimsenin bilmediği ve hiç kimseye ifşa etmediği bir sırrı söyler. Bu sır gereği Salamis, birkaç gün sonra Barnabas'ın kabrini açar. Barnabas'ın cesedinin çürümemiş olduğunu ve göğsünde Matta incilinin bir kopyasını tuttuğunu görür. İşte Salamis, bu rüyasını(!) Kıbrıs Piskoposluğu'nun Apostolic kökenli olduğu hususunda İmparator Zeon'a delil olarak arz eder ve bulunan Matta İncilini de İmparator'a hediye eder. Bunun üzerine Zeon, Antakya'nın bu konudaki isteklerini reddederek, Kıbrıs'ın bağımsızlığını ve Apostolic kökenli olduğunu onaylar.(bkz. Downey, **History of Antioch**, sf. 497–98) Fener

Fakat bu tezi de kabul edilmemiş ve hatta alaya alınmıştır. Fener, sonunda bu iddiasından da vazgeçmek zorunda kalmıştır. Devlet, Kadıköy Konsülü kararlarını iptal etmektense güvenlik güçlerini kullanarak konsülün kararlarını kabul ettirmeye çalışmıştır¹⁹.

Bunun sonucunda yüz binlerce insan ölmüş, ülkede iç barış bozulmuştur. Ayrıca şiddetin sonucunda ülkede milliyetçilik duygularının yükselmeye başlamasıyla devlet parçalanmaya başlamıştır.

475 yılında tahta geçen Basilikos bu tehlikeyi görmüş ve 476 yılında İstanbul konsülünü toplamıştır. Konsülde İstanbul Patrikhanesinin ekümenik statüsü lağv edilmiş, Kadıköy Konsülü kararları lanetlemiştir²⁰.

İmparator Zeon'un tahta geçmesiyle beraber Ekümenik statü tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Bu statünün tekrar kullanılmaya başlanması ile huzursuzluk yeniden başlamıştır. Ayrıca 502 yılında başlayan İran savaşı ile İmparator, doğu bölgelerinin, ekümenik iddiasında ısrar edilmesi yüzünden, zayıf düştüğünü görmüştür. 505 yılında savaşın bitmesi ile İmparator, 508 yılında İstanbul'da bir konsül toplamıştır. Konsülde İstanbul Patriği aforoz edilmiş, Kadıköy Konsülü kararları bir kez daha lanetlenmiştir²¹.

1.1.2. İki Kilisenin Bölünmesi

Asırlarca süren bu çekişmeler Bizans ile Roma'nın birbirinden kopmasına sebep olmuştu. 867'de Patrik 1. Photios, Papa 1. Nicolaus'u Bulgaristan Kilisesi üzerinde ki yetkiyi zorla ele geçirdiği için aforoz etmiştir²². Yalnız 1. Photios'un tepkisi 1. Nicolaus'a olduğundan ikinci patrikliği döneminde Roma ile iyi ilişkiler kurmaya devam etmiştir²³.

Ancak 879'da İstanbul'da toplanan konsülde Papa'nın da diğer patrikler gibi sıradan bir patrik olduğu ve İstanbul Patriği üzerinde hiçbir yetkisi olmadığı ilan edilince iki kilise arasındaki gerilim artmıştır. Bu çekişme 1054 yılına kadar sürmüştür. 16 Temmuz 1054 yılında Papa'nın yardımcısı Kardinal Umberto'nun

Patrikhanesinin iddiasını dayandırdığı rüya da bu kabildendi. Sadece St. Barnabas yerine St. Andrew'i koymuşlardı." Bkz. ÇELİK, **Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi**, s. 70

¹⁹ ÇELİK, **Fener Patrikhanesinin Ökümeniklik İddiasının Tarihi Seyri**, s.42

²⁰ **A.e.** , s.51

²¹ ÇELİK, **Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi**, s. 76

²² Uğur YILDIRIM, **Keşiş Güç**, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 22

²³ MACAR, **a.g.e.** , s.35

İstanbul Patriğini aforoz eden fermanı, Ayasofya'nın mihrabına koymasıyla iki kilise birbirini lanetlemiş ve ilişkilerini koparmışlardır²⁴.

Batı kilisesi, Kudüs'ü ve Hıristiyanların diğer kutsal saydıkları yerleri Müslümanlardan geri almak için, 1096–1270 yılları arasında toplam 8 haçlı seferi gerçekleştirmiştir²⁵.

1204 yılında Latinler İstanbul'u işgal ettiler. Şehri tümüyle yağmaladılar. Bu yağma iki kilise arasındaki uçurumu daha da derinleştirmiştir. Haçlılar 1204 yılından 1261 yılına kadar İstanbul'da kalmışlardır. Bu 57 yıl boyunca Patrikhane hayatını İznik'te sürdürmüştür²⁶.

İki kilise 1054 yılında ayrıldıktan sonra; 1098 Bar, 1215 Laterno, 1234 İznik, 1274 Lyon, 1438–1439 Ferrara ve Floransa konsüllerini toplayarak birleşmeye çalışmışlardır²⁷.

Birleşme çabalarının hiç birisi dini sebeplerle değil Türk ilerleyişini durdurmak amacıyla ittifak yapmak için olmuştur. Bunun için İstanbul Patrikhanesi, Ferrara ve Floransa Konsüllerinde ekümeniklik iddialarından bile vazgeçmiştir. Papa'nın manevi üstünlüğünü kabul etmiştir. Bu karar yüzünden İmparator ve Patrik İstanbul halkı tarafından nefretle karşılanmıştır²⁸.

12 Aralık 1452 tarihinde İmparator Konstantinos XI. İstanbul'un Türkler tarafından fethini engellemek için Batı Kilisesi ile birleşmek olduğunu anlamış ve Bizans Kilisesinin Roma Kilisesi ile birleştiğini ilan ederek Ayasofya'da Katolik usulü ayin düzenlemiştir²⁹. Fakat bu çabalar sonuç vermemiştir. Batı Kilisesi İstanbul'a yardım etmemiştir.

Bizans Halkının Batı Kilisesine bakışı da hiç olumlu değildir. Halk halen daha 1204 yağmasını unutmamıştır. İmparator'un yeğeni Lukas Notaras : "Bu şehrin ortasında Latin Papazların ayin taçları yerine Türk sarığı görmeyi yeğ tutarım" demiştir³⁰.

²⁴ YILDIRIM, a.g.e. , s. 24

²⁵ İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Cilt:1, TTK, 7.basım, s.234

²⁶ Uğur YILDIRIM, **Dünden Bugüne Patrikhane**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s.25

²⁷ Yorgo BENLİSOY-Elçin MACAR, **Fener Patrikhanesi**, İstanbul, Ayraç Yayınları, 1996, s.

²⁷

²⁸ Sami EMİRHAN, **Fener Rum Patrikhanesinin Dünü Bugünü Yarını**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1995,s.4

²⁹ ÇELİK, **Fener Patrikhanesinin Ökümeniklik İddiasının Tarihi Seyri**, s.111

³⁰ UZUNÇARŞILI, a.g.e. , s.466

1.2. Osmanlı Dönemi (1453–1923)

1.2.1. Yeni Patriğin Seçimi ve Patriğe Verilen

Ferman

29 Mayıs 1453 yılında İstanbul fethedildiğinde, Bizans Kilisesi yok olmak üzereydi. Patrik I. Athanasios Batı ve Doğu Kiliselerinin birleşmelerine karşı çıktığı için istifa etmiş ve yerine başka birisi seçilmemiş veya tayin edilmemişti³¹.

Fatih, boş olan patriklik makamına bir patrik seçilmesini emretmiş bu emir üzerine kilise Georgios Skolarios'u, Gennadios adıyla patrik seçmiştir³².

Gennadios II. sadece Latinlere karşı olduğu için değil, aynı zamanda halkın sevdiği bir din adamı olduğu için seçilmiştir. 6 Ocak 1454 tarihinde yapılan törenle Gennadios II. patrik olmuştur. Patrik, Ortodoks halkın başkanı sayılmıştır. Fatih, Patriğe millet başı unvanı ve üç tuğlu paşa derecesi vermiştir³³.

Fatih'in Patriğe verdiği fermana şöyle deniyordu:

“ Kimse Patrik'e tahakküm itmesün, kim olursa olsun hiçbir kimse kendüsüne ilişmesün, kendüsi ve ma'iyyetinde bulunan papaslar her dürlü ' umumi hizmetlerden müebbeden mu'af olsun. Kiliseleri, camiye tahvil edilmeyecektir, izdivac ve defin işleri ve defin işleri, sair adet işleri, Rum Kilise ve adetlerine göre eskisi gibi yapılacaktır.”³⁴

Bu ferman ile Patriğin aldığı imtiyazlar şunlardı:

Patriği kimse rahatsız etmeyecek ve Patriğe kimse muhalefette bulunmayacaktı, patrik vergi vermeyecekti, kiliseleri camiye çevrilmeyecekti, dini ayinleri serbest bırakılacaktı, Ortodoksların nikâh ve cenaze işleri ile ilgilenenecekti. Aynı zamanda Patrik, Vezir ile aynı statüde bulunuyordu. Kendisini yeniçerilerden oluşan bir muhafız birliği koruyordu³⁵.

Fatih'in patrikhaneye verdiği yetkiler ile patrikhanenin gücü Bizans dönemindekini üzerine çıkmıştır. Fatih'in patrikhaneyi bu şekilde güçlendirmesinin amaçları şu şekilde açıklanabilir:

³¹ Hakan ALKAN, **Türkiye Patrikhaneleri**, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul, 2003, s.29

³² ŞAHİN, **a.g.e.**, s.161

³³ YILDIRIM, **Keşiş Güçü**, s. 30

³⁴ ŞAHİN, **a.g.e.**, s.59

³⁵ ŞAHİN, **a.g.e.**, s.60

1. Fatih Bizans'ın fethi ile kendisini "Yeni Roma İmparatoru" olarak görmüştür. İstanbul'un fethi ile artık yalnızca İslam dünyasının değil aynı zamanda da Ortodoksların başı olmuştur. Bu Ortodoks tebaayı yönetmek içinde tarihi bir kurum olan patrikhaneyi kullanmak istemiştir.
2. Avrupa topraklarının dini otoritesi olan Papa'ya karşı sürekli olarak güç mücadelesinde bulunan bir kurumun canlı tutulması Hıristiyanlığın bölünmüşlüğüne devam ettirecek ve Avrupa'nın birleşmesini engelleyecekti.
3. Patrikhanenin ortadan kaldırılması kiliselerin birleşme kararının üzerinden fazla bir zaman geçmediği bu dönemde başını Papa'nın çektiği bir Haçlı Seferine neden olabilirdi³⁶.

1.2.2. Parthenios III'ün İdamı

Seçilen Patrik verilen imtiyazlara karşılık her zaman devlete karşı sorumlu olmuştur. Patrikler seçildikten sonra Padişahın huzurunda, "Devlete karşı sadakatinden ayrılmayacağına, mükellefiyetlerini yerine getireceğine, din adamı ve diğerlerinden hıyanetini gördüğü kişileri araştırıp hemen bildireceğine" dair yemin ederlerdi³⁷.

Patrikler "Millet Başı" unvanına sahiptiler ve Divanda söz hakkına sahiptiler. Patrikler bu yetkilerini devlete sadakatlerini korudukları sürece kullanmışlardır. 205 yıl içerisinde 14 padişahın huzuruna çıkmışlardır³⁸.

Fakat Patrik Parthenios III. yeminini unutup güçlenen Avrupa Devletlerinin politikaları ile dünyevi hükümdarlığa heveslenince yetkilerini aşarak siyasi işlere karışmış ve 1657 yılında IV. Mehmet tarafından idam edilmiştir.

Patrik Parthenios III, Eflak ve Boğdan Voyvodalarını isyana teşvik ettiği için idam edilmiştir. Eflak ve Boğdan Voyvodasına yolladığı mektupta şöyle demektedir:

"İslam döneminin dolmasına az kalmıştır. Hıristiyanlık dininin sadası yeniden bütün dünyayı kaplayacaktır. Ona göre tedbirler almanız gerekir. Yakın

³⁶ MACAR, a.g.e. , sf.41

³⁷ Adnan SOFUOĞLU, **Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri**, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1996, s.19

³⁸ ŞAHİN, a.g.e. , s.45

zamanda bütün vilayetler Hıristiyanlar eline geçip haç ve çan sahipleri memleketlere malik olsalar gerektir.”³⁹.

İdamdan sonra Patrikler Sadrazam huzurunda kabul görmüşler, tayin ve iclas törenleri Sadrazam huzurunda yapılmıştır. Bundan sonrada Patrikhane ve Patrikhaneye bağlı birimlerde, devlete karşı olumsuz hareketler eksik olmaz.

1.2.3. Rusya'nın Ortodoksluğun Hamiliğine

Soyunması Ve Patrikhaneyi Sahiplenmesi

Çarlık Rusyası, İstanbul fethedildikten sonra “esaret altında devam eden Ortodoksluğun” liderliğini üzerine almıştır. Bizans İmparatorunun yeğeni İstanbul'dan kaçtıktan sonra Moskova Prensi İvan III. ile evlenmiştir. Moskova metropoliti yazdığı bir yazıda “Konstantinopolis, Ortodoks inancının çizmiş olduğu gerçek yoldan ayrıldığı için düşmüştür. Fakat bu inanç bugün Rusya'da yaşamaktadır. Yeryüzünde gerçek anlamda tek bir kilise vardır o da Rus kilisesidir”⁴⁰ demiştir.

Bu şekilde Rusya da, yayılma alanı olarak gördüğü Avrupa'da Papa'nın gücüne karşı koymak için Ortodoksluğu kullanmak istemiştir. Ayrıca çoğunluğu Slav ve Ortodoks olan Balkanları Panslavizm ve Panortodoks fikirleri ile beslemiştir. Daha sonraları milliyetçilik akımlarının artmasıyla beraber Ortodoks dinini ve etnik yaklaşımları Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ve parçalanması için kullanmıştır⁴¹.

³⁹ YILDIRIM, **Dünden Bugüne Patrikhane**, s.33. Naima Tarihinde ise Patriğin idamı ile ilgili şu bilgiler vardır. “İstanbul'a Rum Patrik'i olan müfsid Eflak Voyvodası olup Konstantin denilen muradara, fesad telkin eden, yalanla dolu olarak gösterdiği mektubu tutulup hıyaneti meydana çıkınca, bu mektup kendisine gösterilerek sorulmuştu. Verdiği cevapta: her sene sadaka almak için bir çeşit kâğıt gönderelimizdir, deyu ikrar ettiğinden Parmaklıkapuda asıldı.

Mel'unun kâğıdında olan yazıda “Müslümanlığın günün tamam olmasına az bir şey kalmıştır. Hıristiyan dinin velvesi yine dünyayı tutacaktır. Ona göre tedarikte olasız. Yakında bütün vilayetler Hıristiyanların eline geçip haç ve çan sahipleri (Hıristiyanlar) tamamen memleketlere sahip olsalar gerektir...” demiş. Bundan başka İstanbul'dan çıkan fitnelerde ve yangınlarda, sağlam ve zinde kefereler, dolama ve fes giyip Yeniçeri kıyafetlerine girip yağmacılık yaptıkları ve ümmet-i Muhammed'e zarar verip ihanet ettikleri o sıralarda çok yayılmıştı. Patrik yakalanınca yeri basılıp kırk elli dolama, fes ve Yeniçeri üsküfû çıkıp bu sözlerin doğruluğu meydana çıkmış. Aslı sorulunca Fener kapusunu bekleyen Çorbacı neferlerindir, deyu suçtan kurtulmak istemişler”. Naima Mustafa Efendi, **Naim Tarihi**, Çeviren Zuhuri Danişman, C.6, İstanbul, 1969, s. 2752–2753, Zikreden: SOFUOĞLU, **a.g.e.** s. 18

⁴⁰ EMİRHAN, **a.g.e.**, s.11

⁴¹ Mehmet UYSAL, **Aldatma ile Örtülen Yunan Yayılması**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1996, s.8

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması, parçalanması ve paylaşılması gibi tarihi olayların mimarı Rusya olmuştur. Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının paylaşım planı olan "Şark Meselesi"nin⁴² bir bölümü olan 'Grek Projesi'ni ustalıkla hazırlamış ve uygulamaya koymuştur.

"1789 yılında, Rus Çarıçesi II. Katerina, Avusturya-Macaristan İmparatoru II. Josef'i Kırım'da Keson mülakatına davet etmiştir. Josef üzerinde 'Konstantinopolis Yolu' yazılı tören taklarının altından geçirilmiş ve kendisi ile 'Grek Projesi' konusunda anlaşmaya varılmıştır.

Bu projeye göre:

- Osmanlı Türkleri Avrupa'dan çıkarılacak,
- İstanbul, Türklerden alınarak Ortodoks toplumuna hediye edilecek,
- Ortodoks toplumunun kuracağı Grek İmparatorluğu'nun başına da II.Katerina'nın torunu Konstantin getirilecekti"⁴³.

⁴² "Şark meselesinin temel niteliği, başlangıcı ve en şiddetli şekilde devamı, Türklerin İslam'a yardımcı ve sonraları baş olmaları ile başlamaktadır. Tarihte şark meselesi diye adlandırılan ve Hıristiyan Avrupa tarafından yürütülen bu siyasetin en önemli unsurunu da, Kutsal Topraklar ve bu toprakların İslam'ın eline geçmesi şekillendirmektedir. Kutsal Toprakların Türk unsurunun eline geçmesi, bu ırkın idare ve savaş kabiliyeti yanında büyük medeniyetlerin de kurucusu olması, Avrupa'yı, gerek Kutsal Topraklar üzerinde vücut bulmuş, gerekse bu topraklara giden ticaret yollarını ellerinde bulundurmış olan bütün İslam-Türk devletlerine karşı Hıristiyanlığı müşterek bir cephe tutmaya mecbur etmiş ve böylece Şark meselesi dediğimiz mesele vücut bulmuştur. Şark meselesini birinci aşaması diyebileceğimiz bu devre, Garp Selçukluları devletinin yıkılması ile son bulmuş; Selçukluların toprakları ile birlikte, tarihi devresini sona yaklaştırmış ve zayıflamış olan Bizans İmparatorluğu toprakları üzerinde doğmuş bulunan Osmanlı devleti ile ikinci ve Türk devletinin gösterişli aşaması başlamıştır. Şark meselesi bundan sonradır ki, büyük bir titizlik ve ciddiyetle ele alınmış ve Avrupalılar, ikinci aşama içindeki her iki unsuru, Osmanlı İmparatorluğu aleyhine kullanmışlardır. Bu iki unsur yukarıda söylediğimiz gibi, önceleri dini, fakat sonraları hem dini hem iktisadi olarak ele alınmıştır. Lakin Şark meselesinin iktisadi yönü, son birbuçuk yüzyıl içinde dini cepheye üstün gelmiş ve Osmanlı İmparatorluğunun toprakları içindeki zenginlik Batı devletlerinin tek düşüncesi olmuştur; zira olağanüstü zengin hammadde kaynaklarına sahip olan Osmanlı İmparatorluğu, gelişen tekniğin gereği olarak ısrarla aranan işlenmemiş maddelerinde en önemli kaynağı idi... Osmanlı İmparatorluğunun üzerinde birtakım haklar iddia eden bu devletlerin, yani aktör devletlerin rolleri de zaman ve ahvale göre daima değişiklikler arz etmiş fakat esastan hiçbir şekilde başka bir yöne sapmamışlardır." Bkz; Raif KARADAĞ, **Şark Meselesi**, Emre Yayınları, 2005, s.21-22

⁴³ UYSAL, a.g.e. , s.8

Papazlar da, Rus Çarı I. Petro döneminden (1682–1725) itibaren Hıristiyanları, Osmanlı'nın elinden Rusya'nın kurtaracağı yönünde propagandalar yapmışlardır. II. Katerina döneminde (1763–1796) bu propaganda daha büyük ölçülerde ve daha kuvvetli yapılmıştır. Küçük Kaynarca Antlaşması da Ruslar tarafından “Osmanlı, Rusya'yı Hıristiyan tebaanın koruyucusu gibi tanıyor” şeklinde yorumlanınca Rusya'nın Rumlar üzerindeki etkisi artmıştır⁴⁴.

1.2.4. Megali İdea ve Fener Patrikhanesi

Fener Patrikhanesi, yıkılan Bizans Devletinin dünyevi ve dini olan iki yönlü iktidarının dini yönünü oluşturmaktaydı. İstanbul fethedildikten sonra Fatih'in patrikhaneyi yeniden canlandırmasıyla yıkılan Bizans Devleti de patrikhane ile beraber yaşamaya devam etmiştir. Hıristiyan tebaa ve kilise de Bizans'ı yeniden canlandırmak için yavaş yavaş çalışmaya başlamıştır.

Prof. Dr. Luvaris, “kilise muayyen ölçüde çöken ülkenin haklarının mirasçısı halinde yükseltildi. Patrik, Hıristiyanlar için Bizans İmparatorluğunun yerini aldı ve bununla imparatorun kıyafetini ve Bizans devlet alametlerini bu arada iki başlı kartalı da aldı” demiştir⁴⁵.

Batı tarihçileri, “Bizans'taki Osmanlı hâkimiyeti Ayasofya'nın duvarlarına sürülmüş badanaya benziyor” demektedirler⁴⁶.

Gerçekten de Patrikhane kendine verilen imtiyazlardan, Batının ve Rusya'nın desteğinden de yararlanarak yavaş yavaş Bizans'ı yeniden diriltmeye çalışmıştır.

İşte, İstanbul başkent olmak üzere Bizans İmparatorluğunu en geniş sınırları ile yeniden diriltme fikrine “Megali İdea” denmektedir. “Megalo İdea”, Büyük Fikir, Büyük Mefkûre, Büyük Ülkü anlamına gelmektedir⁴⁷.

Megali İdea'nın haritası ilk olarak şair Rigas Velestinlis Ferreos tarafından 1791–1796 yılları arasında Viyana'da bastırılmıştır. Haritaya göre, Anadolu'nun ve Balkanların büyük bölümü, Trakya ve İstanbul ile Kıbrıs ve Rumca konuşulan hemen bütün adalar Büyük Grek Devletinin içinde gösterilmiştir⁴⁸.

“Patrikhanenin ‘Megali İdea’ ilgisini R.Janin : “

⁴⁴ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 37

⁴⁵ ŞAHİN, a.g.e. ,s.127: SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 22

⁴⁶ ŞAHİN, a.g.e. ,s.127

⁴⁷ A.e. , s.164

⁴⁸ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 37

'Yunanistan lehine eski Bizans'ı kurmak hayali eşinde koşan Patrikhane...' ifadesiyle belirtiyor. Patrikhane, Megali İdeanın bekçisi, Bizans İmparatorluğu davasının takipçisi, Helenizm'in beslendiği, ihtimam gördüğü ve kışkırtıldığı, hatta taazzuvuna hizmet edildiği yerdir. Patrikhane (ileride anlatılacağı gibi) din perdesi altında Yunanistan'ın bağımsızlığı, Osmanlı Devletinden ayrılması, Anadolu'da bulunan topraklar üzerinde 'Büyük Yunanistan' kurulması yolunda yoğun çalışmalara koyuldu. Hatta bu davada başarıya ulaşabilmek için bütün dünya Ortodokslarının Türkiye'ye karşı birleşmelerini sağlamak amacıyla geniş propagandalara girişti⁴⁹ şeklinde açıklar.

Büyük Konstantin, İznik Konsülü ile Hıristiyanlık dinini imparatorlukta resmi bir din haline getirmek ve ülkede birleştirici bir harç olarak kullanmak istiyordu. Kiliseyi hiyerarşik bir yapıda toplayıp ülke yönetiminde söz sahibi yaptı. Tam istediği şekilde olmasa da sonuçta İstanbul Patrikhanesi başkentte olması sebebiyle ülke yönetiminde söz sahibiydi.

Özellikle İskenderiye ve Antakya Patrikhanelerinin Müslümanların eline geçmesiyle Bizans Devletinde tek söz sahibi kilise oldu. İstanbul'un fethi ile Bizans İmparatorluğunun yıkılmasına rağmen Patrikhane yaşamasına devam ediyor ve imparatorluğun dünyevi yetkileri de kendisinde toplanıyordu.

Patrikhane bu yetkileri herhangi bir zorlama veya diplomatik oyunlar ile değil tamamen geçmişine ve doğasına dayanarak alıyordu. Bizans iktidarının dünyevi ve dini olmak üzere iki ayağı vardı. Ayaklardan birisi yok olduğu zaman diğer ayak onun da görevini üzerine alıyordu.

Buna ve 1789 yılında Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımlarına dayanarak; Osmanlı İmparatorluğunu yıkmak ve paylaşmak isteyen devletler "Megalo İdea" fikrini desteklemişler, Patrikhanenin hamiliğini üstlenmişler böylelikle kendi kontrollerinde bir Grek İmparatorluğu kurmak istemişlerdir.

1.2.5. Etniki Eterya, Mora İsyanı Ve Patrik Grigoryos'un Asılması

Avrupa Devletlerinin ticari ve siyasi çıkarları, Rusya'nın sıcak denizlere inmek maksadıyla kurmak istediği, başkenti İstanbul olan ve başında bir Rus prensi bulunan Grek İmparatorluğu için başta Napolyon Fransa'sı ve Küçük Kaynarca

⁴⁹ ŞAHİN, a.g.e. , s.166

Antlaşmasına dayanarak Osmanlı İmparatorluğun içişlerine karışan Rusya, Rumlarda milliyetçilik fikrini uyandırmak istiyorlardı⁵⁰.

Megali İdea yolunda çalışan Rum aydınlar ve voyvoda olarak gönderilen Rum Beylerin, Balkan ülkelerinde Türklük aleyhine kışkırtmasıyla⁵¹ Megali İdea fikrinin uygulama hazırlığı tamamlanmıştır⁵².

Bu altyapı hazırlandıktan sonra Yunan isyanını gerçekleştirmek için Etniki Eterya⁵³ adlı cemiyet 1814 yılında Odyessa semtinde kurulmuştur.

3 tüccarın liderliğinde kurulmuş olan cemiyetin maksadı; Yunanistan'ın ihyası ve İstanbul başkent olmak üzere Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmaktır⁵⁴.

Yemin ve işaretlerini belirleyip iç kurallarını düzenleyen cemiyet, 3 tüccarın başkanlığında verimli olamayacağını görmüştür. Kurucular kendilerinin aracı olduklarını başkanın çok büyük bir güce sahip olduğunu söyleyerek üye toplamışlardır. Cemiyet, üyelere birer senet almış, üyelere dereceler vermiş ve bu derecelere göre bazı sır ve işaretlerini öğretmişlerdir⁵⁵. Bu teşkilat yapısı ve çalışma şekli Ayamavra adasında ki mason locasından ithal edilmiştir⁵⁶.

Genişlemeye devam eden cemiyete, 12 Nisan 1920'de Rus yardım ve desteğinin de geleceği ve bu kadar genişleyen bir derneğin başkanının hala daha belli olmamasının şüphe uyandıracığı düşünülerek general rütbesinde Rus Çarının yaverliğini yapan İpsilantizade Ksonto başkan olarak getirilmiştir⁵⁷. İpsilanti Ksonto'nun başkanlığa getirildiği, kiliseler tarafından ev ev dolaşarak bütün Rum halka duyurulmuştur. Ruslar tarafından desteklendiklerini gören Rumlara daha da cesaretlenmişlerdir⁵⁸.

Etniki Eterya'nın Megali İdea'ı gerçekleştirme planı şöyleydi:

1. Osmanlı Devletinin her tarafında gizli cemiyetler kurulup en zengin, nüfuzlu Rumlara ve şirketlere cemiyete kaydedilecek; maddi ve manevi yardımları sağlanacaktır.

⁵⁰ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 31

⁵¹ ŞAHİN, a.g.e. , s.173

⁵² SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 31

⁵³ Etniki Eterya: Yun. "ethnos", millet-halk ve "etarios" arkadaş ortaklıktan. Gizli bir Yunan Derneği. 1821 Yunan İsyanını hazırlayan bu dernektir.

⁵⁴ A.e. , s. 34

⁵⁵ ŞAHİN, a.g.e. , s.181

⁵⁶ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 34

⁵⁷ A.e. , s. 36

⁵⁸ A.e.

2. Tanınmış ve isim yapmış Helenlerle kilise metropolitleri cemiyetin başına getirilecek.
3. İleride Eterya'ya mali yardım kaynağı sağlamak için ticari şirketler kurulacaktır.
4. Avrupa'da öğrenim gören Helen gençlerden yararlanılacaktır.
5. Büyük devletlerin yardımı sağlanacaktır⁵⁹.

İsyan ise şöyle planlanmıştı:

1. Osmanlıları oyalamak maksadıyla önce Sırlar ayaklandırılacak
2. Mora ve Adalar halkı isyana yöneltilecek.
3. Osmanlı donanması daha tersanede iken yakılacak ve İstanbul ele geçirilecek.
4. Akdeniz ve Adalarda ki Türkler imha edilecek.
5. Tuna'da ki harp gemileri İstanbul'a getirilecek.
6. Kıbrıs ve diğer yerlerde ki metropolitlere vaat olunan nakdi yardım temin edilecek⁶⁰.

Fener Patrikhanesi, amacı Megali İdea'yı gerçekleştirmek olan Etniki Eterya'dan ayrı olarak düşünülemezdi. Kurulduğu tarihten itibaren patrikhane, Etniki Eterya cemiyetine, dini imtiyazlarını ve nüfuzunu kullanarak yardım etmiş, bütün birimleri ile cemiyete kucak açmıştır. Patrikhane, daha kuruluş tarihinden itibaren, cemiyetin gizli merkezi olarak çalışmıştır⁶¹. Patrikhanenin bütün çalışanları Eterya'nın üyeleridir⁶².

Uzun hazırlık döneminden sonra isyan için gerekli koşullar oluşturulmuştu. Cemiyetin önündeki tek engel Tepedelenli Ali Paşa idi. Ali Paşa Rumların bütün faaliyetlerini takip ediyor ve bunları Babıâli'ye bildiriyordu. Fakat Ali Paşa'nın ele geçirdiği belgelerin tercümesini yapan tercüman Etniki Eterya üyesiydi. Yaptığı çevirilerde doğal olarak "Mora'da Rum tebaanın sakin ve devlete bağlı bulduklarına, her yönden emin olunmasına dair" rapor vermiştir⁶³.

⁵⁹ ŞAHİN, a.g.e. ,s.187

⁶⁰ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 38

⁶¹ A.e. , s. 39

⁶² EMİRHAN, a.g.e. , s.14

⁶³ ŞAHİN, a.g.e. , s.189

Tepedelenli Ali Paşa'yı ortadan kaldırmak isteyen Rumlar, II. Mahmut'un mühürdarlığında bulunan Halet Efendi'yi kullanmışlardır. İstanbul'da ki saray entrikaları sonucu II. Mahmut ile arası açılan Ali Paşa 1820 yılında isyan etmiştir⁶⁴.

İsyanı bastırmak için üzerine Hurşid Paşa gönderilmiştir. Durumu aleyhine gören Ali Paşa intihar etmiştir.

Artık önlerinde hiçbir engel kalmayan Rumlar, 12 Şubat 1821 yılında isyan etmişlerdir. Etniki Eteryaya ajanları patrikhane ile sıkı bir işbirliği içinde olmuşlar ve Mora isyanını patrikhane planlamıştır⁶⁵. Etniki Eteryanın Mora teşkilatı başkanı Patros Piskoposu Pol Germanos'du⁶⁶. Pol Germanos'un teşvikiyle ayaklanma 6 Nisan 1821'de Yanya'dan bütün Mora yarımadasına yayılmıştır⁶⁷.

İsyan bastırıldıktan sonra Patrik Grigoryus V. suçlu bulundu. Patrikhaneye yapılan baskında; Moralı asi kaptanlara yazılan mektuplar, İstanbul'daki hazırlıklar için verilen bilgiler, Dışişlerinin maiyetinde çalışan Fenerli Rum beylerinden alınan Devlet'in gizli hazırlıkları, İngiliz ve Fransız elçiliklerinden edinilen bilgiler, özellikle Rusya'da ki hazırlık safhaları, Odesa'da ki cemiyet merkezinden gönderilen silahlar, dünya Ortodoks âlemine hitap eden yardım beyannameleri, yardımlara ait makbuzlar bulunmuştur⁶⁸.

Ayrıca Patrikhanenin Mora isyanına destek verdiğinin kanıtı olarak değerlendirilen bir mektuptan da Rus Elçisi Ignadyef'in hatıralarında bahsedilmektedir. Mektup Patrik Grigoryus V. tarafından Rus Çarı Aleksandr'a gönderilmiştir.

Patrik söz konusu mektupta şunları yazıyordu:

“Türkleri maddeten ezmek ve yıkmak mümkün değildir. Çünkü Türkler çok sabırlı ve mukavemetli insanlardır. Gayet mağrurdurlar ve izzet-i nefis sahibidirler. Bu hasletleri de, dinlerine bağlılıklarından, kadere rıza göstermelerinden, ananelerinin kuvvetinden; padişahlarına, kumandanlarına büyüklerine olan itaatlerinden gelir.

Türkler zekidirler ve kendilerini müsbet yolda sevk ve idare edecek reislere sahip oldukları müddetçe de çalışkanlardır. Gayet kanaatkârlardır.

⁶⁴ SOFUOĞLU, **a.g.e.** , s. 43

⁶⁵ ŞAHİN, **a.g.e.** , s.189–190

⁶⁶ SOFUOĞLU, **a.g.e.** , s. 46

⁶⁷ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 40

⁶⁸ **A.e.** , s. 41; ŞAHİN, **a.g.e.** , s.192

Onların bütün meziyetleri, hatta kahramanlık ve şecaat duyguları da, ananelerine olan bağlılıklarından, ahlaklarının salâbetinden gelmektedir. Türkler'de evvela itaat duygusunu kırmak ve manevi bağlarını yok etmek, dini metanetlerini zaafa uğratmak icap eder. Bunun da en kısa yolu, milli ve manevi ananelerine uymayan harici fikirler ve davranışlara onları alıştırmaktır. Türkler dış yardımı reddederler, haysiyet duyguları bunlara manidir. Veleve ki, geçici bir süre için zahiri kuvvet ve kudret verse de, Türkler'i, dış yardıma alıştırmalıdır.

Maneviyatları sarsıldığı gün, Türkler'i kendilerinden şeklen çok kudretli, kalabalık ve zahiren hâkim kudretler önünde zafere götüren asıl kudretleri sarsılacak ve maddi vasıtaların üstünlüğü ile yıkmak mümkün olabilecektir. Bu sebeple Osmanlı Devleti'ni tasfiye için mücerred olarak harb meydanındaki zaferler kâfi değildir. Ve hatta sadece bu yolda yürümek, Türklerin haysiyet ve vekarını tahrik edeceğinden hakikatlere nüfuz edebilmelerine sebep olabilir. Yapılacak olan, Türklere bir şey hissettirilmeden bünyelerinde ki bu tahribi tamamlamaktır.”⁶⁹

Patrik, bulunan delillerin hiçbirini inkâr etmemiş, suçunu kabul etmiştir⁷⁰. Bunun üzerine Patrik Grigoryus suç ortakları Efes, Ahyolu ve İzmit metropolitleri ile 22 Nisan 1821 yılında Fener meydanında Patrikhanenin orta kapısı önünde asılmışlardır. Daha sonra Terkos, Edirne ve Selanik metropolitleri de asılmışlardır⁷¹.

1.2.6. Yunanistan ve Fener Patrikhanesi

Mora isyanının bastırılmış olmasına rağmen, patrikhane başta olmak üzere, Etniki Eteryâ üyelerinin ve bütün Rumların yaptığı propaganda ile kamuoyunu kazandıkları Hıristiyan devletlerin yardımı ile 14 Ağustos 1829 yılında Yunanistan bağımsızlığına kavuşmuş, 26 Aralık 1832 yılında yapılan İstanbul Kongresi ile de

⁶⁹ ŞAHİN, a.g.e. , s.200

⁷⁰ A.e. , s.193

⁷¹ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 42; “ Patriğin idamı, çeşitli yorumlara yol açtığı gibi, Avrupa için bir tahrik propagandası da oldu. Hıristiyan âlemi, Türklerin zulmünden bahsetmeye başladılar. Berlin Elçisi, bilgi istedi. Elçi daha çok sonra (Berlin kongresinde okunan) raporu hazırlamıştı. Von Huhbulger'in raporu şöyledir: ‘ Fener Patrikhanesinin ve bütün Osmanlı ülkelerindeki Rum kiliselerinin Mora ihtilalcilerine açıktan açığa yardım ettiklerinde şüphe yoktur. Bu hareket metbu hükümetlerine karşı isyan mahiyetindedir. Osmanlı Devletinin tebaası olan Rumların yaptığını bir başka devletin tebaası yapmış olsa, hepsini Patrik Grigoryus gibi asmak gerekir.’ “ Bkz. ŞAHİN, a.g.e. , s.199

bağımsızlığı tanınmıştır⁷². Bağımsız Yunanistan'ın kurulması Yunanlılar tarafından Megali İdea'nın gerçekleşmeye başlaması olarak görülmüş ve umutları artmıştır.

Yunanistan bağımsız olduktan sonra hızla Megali İdea yolunda ilerlemeye başlamıştır. Türk-Rus harbinin sonunda, Rusya Teselya sancağının Yunanistan'a bırakılmasını sağlamıştır⁷³. Balkan Savaşlarından sonra Ağustos 1913 Bükreş ve Kasım 1913 Atina ve İstanbul Antlaşmaları ile Yunanistan Selanik, Kavela, Saroz, Yanya, Manastır ile Limni, Midilli, sakız adaları ve İşkodra'yı sınırlarına dâhil etti⁷⁴.

Balkanlı yazarlar, Rumeli ve Balkanların Türklerin elinden çıkmasında Patrikhanenin rolünün büyük olduğunu söylerler⁷⁵.

6 Ekim 1908'de Girit genel Meclisi adanın Yunanistan'a katılmasına karar vermiş, uzun süren buhrandan sonra 29 Eylül 1913'te ada hukuken Yunanistan'a verilmiştir. 30 Mayıs 1913 Londra Antlaşması ile de Osmanlı Devleti ada üzerinde ki bütün haklarından vazgeçmiştir⁷⁶. 27 Kasım 1919 Nevilly antlaşması ile Batı Trakya Yunanistan'a bırakılmıştır⁷⁷.

Megalo İdea için asırlarca pusuda beklemeyi bilip, uygun zamanlarda harekete geçen ve süratli bir şekilde genişleyen Yunanistan'ın tarihinde Patrikhane önemli bir fonksiyona sahip olmuştur⁷⁸.

Patrikhane 1814 yılından 1914 yılına kadar Megalo İdea'yı gerçekleştirmek için kurulan Etniki Etery'a'nın merkezi halinde çalışmıştır. Avrupa'da din birliği, mazlum-mağdur, Eski Yunan Medeniyeti içerikli propagandalar yapmış, yabancı devletleri Yunanistan tarafına çekmiştir.

Patrikhanenin bu büyük hizmetlerini bilen Yunan başbakanı Venizelos Patrikhaneye birleşmeyi siyasi programının ilk maddesine almıştır⁷⁹.

Venizelos bu hususta şöyle demektedir: " Patrikhane Yunanistan'ın emrine girmelidir; bu suretle birleşmiş bir Patrikhanenin ileride ki rolü pek büyük olacaktır".

Venizelos, başbakanlığa seçilmeden önce gizlice, papaz kıyafetleri ile Patrikhaneye gelmiş ve Patrikhaneyi kendi programı dâhilinde talimatlandırmıştır⁸⁰. Bu programı gerçekleştirmek için yetersiz olan patrikhane teşkilatını değiştirmiştir.

⁷² ŞAHİN, a.g.e. , s.205

⁷³ UYSAL, a.g.e. , s 29

⁷⁴ A.e. , s.33-34

⁷⁵ ŞAHİN, a.g.e. ,s.208

⁷⁶ UYSAL, a.g.e. , s 33

⁷⁷ A.e. , s39

⁷⁸ ŞAHİN, a.g.e. , s.210-211

⁷⁹ A.e. , s.211

⁸⁰ YILDIRIM, **Dünden Bugüne Patrikhane**, s. 45

İlk önce Karamanlı olan patriği değiştirmiş yerine kendisine bağlı olan Doroteos'u getirmiş daha sonra dünyevi ve ruhani kadrosunu takviye ettirmiştir. Patrikhane bunları yaparken tamamen Osmanlı Hükümetinden bağımsız olarak çalışmış ve talimatları Venizelos'tan almıştır.

Patrik vekili Doroteos seçildikten sonra Rumlara şöyle seslenmiştir: “ ... İrkımın henüz kurtarılmamış evlatları, her şeyin tamam olduğunu gül ve defne yaprakları üzerinde rahat ve huzura kavuştuğumuzu zannetmeyiniz. Henüz hiçbir şey tamam değil. Son ve kesin söz söylenmemiştir. Çok dikkatli davranınız. Kurnaz ve sabırlı olunuz...”⁸¹

Yunan milliyetçiliği her zaman Ortodoks kilisesi ile beraber olmuş hatta Ortodoks kilisesi sayesinde var olmuştur. Adamantios Polyzadies adındaki bir Rum yazar 1924 yılında Amerika'da çıkan Türkiye hakkında ki kitabında şöyle der: “İstanbul'un zaptından sonra, Rumlar hayli din özgürlüğüne kavuştular. Bu özgürlüğü, hem eğitsel, hem yurtsever amaçlar için kullanma açgözlülüğünü gösterdiler. Her Rum kilise bir gizli okul, her papaz bir öğretmen oldu... Herkesin bildiği olay şudur ki, Rum Kilisesi olmasaydı bir Yunan ihtilali ve Yunan bağımsızlığı olamazdı. Bu olay bize Rum milletinin neden kiliselerine bu kadar bağlı olduğunun nedenini gösterir. Bu kilise salt bir dini kurul olmaktan fazla bir şeydir; çünkü o, her zaman Yunan ırkının gelenekleriyle, hayalleriyle ve özleyişleriyle bir görülmüştür”⁸².

1.2.7. Milli Mücadele Döneminde Patrikhane

30 Ekim 1918 yılında Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla Patrik Vekili Doroteos bütün Anadolu'nun işgal edilmesini istemiştir⁸³. 2 Kasım 1918'de patrikhanenin haftalık resmi gazetesi Eklisiyastiki Alitya'da çıkan bir yazı patrikhanenin düşüncelerini yansıtmaktadır: “Rum milletinin eşitlik vaatleri ile avutulduğu günler geçti. Artık, patrikhane imtiyazlarının devamına ait vaatlerle ilgilenen kimse kalmadı. Bu nazariyeler devresi kapanmıştır. Büyük hastalıklara tesirli ilaçlar lazımdır. Bu devlet (Osmanlı İmparatorluğu) yıkılıyor, adi ve köhne vaatler tutmayacaktır. Milletimiz birçok yerlerde azınlık halinde bulunsa bile baba

⁸¹ Bülent ATALAY, **Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri**, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s.99

⁸² Niyazi BERKES, **Patrikhane ve Ekümeniklik**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2001, s.24

⁸³ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 81

mirası üzerinde ki sosyal ve tarihi haklarını kaybedemez. Biz dedelerimizin topraklarında ev sahibi olarak kalıyoruz ve kalacağız.”⁸⁴.

Mondros Mütarekesine dayanarak Osmanlı Devletini işgal eden devletler İstanbul'a girince patrikhane Rum okullarını 3 gün tatil etmiş, itilaf devletleri filosunun boğaza girmesi ile birçok yerde Rumlar destek gösterileri düzenlemişlerdir⁸⁵.

Venizelos'un Şubat 1919'da yayınladığı ve Paris Barış Konferansını hedefleyen bildirisinde ki tezler şu şekildedir:

“1- Küçük Asya Rumları beş yüzyıldır esaret altındadır ve şimdi haklı özgürlük taleplerine destek beklemektedirler.

2- Rumlar, Osmanlı sınırları içindeki en eğitimli kesimdir. Halen Osmanlı kayıtlarına göre, İstanbul ve çevresinde, Türklerin 118 okulunda 14725 öğrenci varken, Rumların 297 okulunda 27150 öğrenci mevcuttur.

3- İstanbul'da Türklerin çoğunluk olduğu söylenir ama bu doğru değildir. Bir milyon nüfusunun 300 bini Rum, 400 bini Müslüman'sa da, bu rakamı 1912 istatistiklerine göre şöyle değerlendirmek gerekir: Geneli Türk olan 47071 devlet görevlisi vardır. Bunların aileleri beşer kişi olarak düşünülürse, 235 bin civarında bir sayıya ulaşılacaktır ki, onların kaderi hükümetin kaderine bağlıdır. Hükümetin değiştirmesi halinde Rumların tartışmasız çoğunluk olacağı aşikârdır.

4- Rumların peşinde koştıkları ideali gerçekleştirmelerine, böylece anavatanla birleşmelerine yardımcı olunuz.”

Bu tezler ileride yapılacak olan barış konferanslarında da kullanılmış veya öne sürülen tezlere temel oluşturmuştur⁸⁶.

23 Şubat 1919'da işgal kuvvetleri komutanı patrikhaneyi ziyaret ederek Fransa'nın Rumların ve patrikhanenin yanında olduğunu göstermiştir⁸⁷. İşgal kuvvetleri ile işbirliği içerisinde olan Patrik Vekili Doroteos, 9 Mart 1919'da Rumların Osmanlı vatandaşlığı görevinden muaf olduğunu ve patrikhanenin Osmanlı resmi kurumları ile ilişkisini kestiğini söyler⁸⁸.

⁸⁴ Ali GÜLER, **Yakın Tarihimizde Pontus Meselesi ve Rum-Yunan Terör Örgütleri**, Ankara, 1995, s.7

⁸⁵ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 82

⁸⁶ MACAR, **a.g.e.** , s.66–67

⁸⁷ **A.e.** , sf.67

⁸⁸ ATALAY, **a.g.e.** , s.120

16 Mart 1919'da mitingler düzenleyip beyannameler dağıtan patrikhanenin liderliğinde Osmanlı Rumları, Türk idaresi altında yaşamayı reddettiklerini söyleyerek, Osmanlı kimliklerini yırtmışlardır⁸⁹. Patriklik konseyi de patrikhaneye Yunan bayrağı çekerek "Yunanistan'la Birlik" kararını açıklamıştır⁹⁰.

15 Mayıs 1919'da Yunan ordusu Mondros Mütarekesine dayanarak İzmir'i işgal etmiştir. İzmir metropoliti Hırısostomos⁹¹ çıkarma yapan Yunan kuvvetlerini takdis etmiş ve onlarla işbirliği içerisinde bulunmuştur. İzmir metropoliti Hırısostomos 1nci Dünya savaşı sırasında İzmir'den uzaklaştırılmış, mütarekenin sağladığı şartlar ile tekrar geri dönmüştür⁹². Ayrıca Anadolu'ya çıkan Yunan ordusunun zaferler kazanması için Atina'da ayin düzenlenmiş, bu ayini Atina metropoliti Meletios ve Athenagoras yönetmiştir⁹³.

1.2.7.1. Mustafa Kemal'in Raporlarında Patrikhane

Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı ile başlayan Nutkunun daha başında Fener Patrikhanesi ve faaliyetlerinden bahsedilmektedir⁹⁴. Kurtuluş Savaşına karşı kurulan çete ve örgütlerin merkezi patrikhane olmuştur. Sadece İzmir'in Helenleşmesi için 108 örgüt faaliyet göstermiştir⁹⁵.

3ncü Ordu Müfettişliğinde bulunan Mustafa Kemal'in 18 Haziran 1919 tarihli Erzurum'a gönderdiği raporda; Yunanlıların Trakya bölgesinde ki Rumları teşkilatlandırıp silahlandığı ve bu Rumların Müslüman halka zulüm yaptığı, Fener ve Tatavla (Kurtuluş) kiliselerinde de silah depolandığı bildirilmiştir⁹⁶.

25 Haziran 1919 tarihli raporda ise; Galata'da Rum Muhacir Komisyonu⁹⁷ adı altında Kordos yahut Etniki Eteryia cemiyetinin faaliyet gösterdiği, bu örgütün

⁸⁹ Erol CİHANGİR, **Papa Eftim'in Muhtıraları ve Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi**, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1996, s.5

⁹⁰ MACAR, **a.g.e.** , s.67

⁹¹ Hırısostomos, 9 Eylül 1922 günü İzmir'de linç edilir. 27 Kasım 1929'da Atina'da törenle anılır, yayımlanan hatıratının Türkiye'ye sokulması yasaklanır. Atina'nın Nea Zmirni semtinde, linç edişinin de tasvir edildiği bir heykeli 20 Kasım 1965'te açılır. Türk Dışişleri bunu, Yunan hükümetinin Megali İdea'nın canlı tutulmasının yeni bir aracı olarak gördüğünü belirterek protesto eder. Yunan kilisesi tarafından 1992'de aziz ilan edilir. MACAR, **a.g.e.** , sf.82, 56 no'lu dipnot

⁹² **A.e.** , sf.69

⁹³ CİHANGİR, **a.g.e.** , s.5

⁹⁴ M. Kemal ATATÜRK, **Nutuk**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005, s.6

⁹⁵ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 83

⁹⁶ **Atatürk'ün Bütün Eserleri**, Kaynak Yayınları, Mayıs 2000, İstanbul, Cilt: 2, s, 396

⁹⁷ Mondros Mütarekesinden sonra patrikhane ve Yunanistan, Türkiye'de ki Rum nüfusu çoğaltmak istiyorlardı. Böylelikle belli yerlerde Rumlara özerklik isteyebileceklerdi. Bunun için Rusya, Amerika ve Yunanistan'dan Rumları Anadolu'ya getirmeye başlamışlardı. Fakat

Yunanistan'dan gönderilen çeteler ile İstanbul'da ki Rumları, Trakya, İzmir ve Karadeniz'e gönderdiği, patrikhanenin merkez komitesinin bu cemiyete yardım ettiği bildirilmiştir⁹⁸.

Mustafa Kemal 25 Haziran 1919'da gönderdiği başka bir raporda patrikhanenin Türklere karşı yürüttüğü psikolojik savaştan ve alınması gereken tedbirlerden bahsederken⁹⁹, 20 Nisan 1920'de "Samsun Mutasarrıflığına ve Kastamonu'da Mıntika Kumandanı Osman Bey'e" gönderdiği emirde İstanbul'dan gönderilen matbuata karşı tedbir alınmasını söylemiştir¹⁰⁰.

Harbiye Nezaretinin Ordu'ya 11 Ağustos 1919'da yolladığı gizli genelgede: "İstanbul Patrikhanesinde ve Yunan Konsolosluğunda silah ve cephaneye depo edilmiştir. Umum kiliselerde üniforma vardır. Bu silah ve cephaneyi Kılış zırlısı getirmektedir" deniliyordu¹⁰¹.

Aynı şekilde Mustafa Kemal'in 22 Ağustos 1919 tarihli "Çok Gizli" uyarısıyla gönderdiği genelgede de patrikhanede Mavri Mira adlı bir örgütün teşkilatlandığı, örgütün doğrudan Venizelos'tan talimat aldığı ve Yunan hükümeti tarafından mali destek sağlandığı, örgütün amacının Osmanlı Vilayetleri içinde çeteler kurmak, idare etmek, miting düzenlemek ve propagandalar yapmak olduğu, İstanbul Patrikhanesi ile Yunan Konsolosluğunun silah ve cephaneye deposu haline geldiği ve hatta kiliseleri askeri ambar olarak kullandıkları, Rum okullarında izci teşkilatları kurulduğu ve bu okullara sadece çocukların değil yirmi yaşından büyük gençlerinde bu teşkilata alındığı anlatılmıştır. Anadolu'da cephaneye dağıtım yerlerinin Samsun ve Trabzon olduğu, Ermeni hazırlıklarının da Rum hazırlıkları gibi olduğu belirtilmiştir¹⁰².

Yukarıdaki raporlardan da anlaşılacağı gibi, Rumlar İstanbul'u ve kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri Osmanlı Vilayetlerini işgal etmek ve Anadolu'ya çıkan Yunan Ordusuna yardım etmek için çok iyi örgütlenmişlerdir. Patrikhane tarafından talimatlandırılan bu örgütler¹⁰³ bulunduğu bölgedeki Müslüman halka zulmediyor,

Rumların Anadolu'ya gelip yerleşmeleri için Türkiye'deki şartların cazip hale getirilmesi gerekiyordu. Bu amaçla Patrikhane bünyesinde "Muhacirin Komisyonu" kuruldu. Bu komisyon Patrikhane'nin hedeflerini gerçekleştirmek için yeterli olmayınca Rum göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak için 1919 yılında "Rum İskân-ı Muhacirin Cemiyeti" Galata'da faaliyete geçti. ATALAY, a.g.e. , s.107–108

⁹⁸ Atatürk'ün Bütün Eserleri, Cilt: 3, s.125

⁹⁹ A.e. , Cilt: 3, s.124

¹⁰⁰ A.e. , Cilt: 7, s.332

¹⁰¹ YILDIRIM, Keşiş Güç, s. 90

¹⁰² Atatürk'ün Bütün Eserleri, Cilt: 3, s.290

¹⁰³ 1918–1920 yılları arasında Patrikhane merkezli 15 adet çeşitli alanlarda ve fakat aynı amaçlar doğrultusunda çalışan Rum-Yunan ihtilal cemiyeti (terör örgütü) kurulmuştur. Bunların çalışmaları hakkında geniş bilgi için bkz: GÜLER, a.g.e.

ilerleyen Yunan ordusuna yardım ediyordu. Aynı zamanda da mitingler düzenliyor ve halkı kışkırtmak için propaganda yapıyorlardı.

1.2.7.2. Rum Milli Komitesi

Mondros Mütarekesini Megali İdea'nın gerçekleşmesi için fırsat bilen Osmanlı Rumları daha düzenli ve etkili mücadele edebilmek için "Milli Komite" çatısı altında birleşmişlerdir. "Milli Komite" ile patrikhane arasında ki ilişkileri düzenlemek için patrikhanede "Patrikhane Merkez-i Milli Komitesi" kurulmuştur¹⁰⁴.

"Milli Komite" patrikhanenin İstanbul'un Yunanistan'a ilhakı için daha faal çalışmasını istemiştir. Bu isteklerini kamuoyuna, İtalya, İngiltere ve Fransız temsilcilerine resmi bir dil ile bildirmişlerdir¹⁰⁵. Komitenin Türkiye dışında ki faaliyetlerini Yunan konsolosları ile patrikhanenin atadığı sefirler yürütmüşlerdir¹⁰⁶.

4 Ocak 1919 yılında Büyükkada'da toplanan Rumlar ve Ermeniler, Türklere karşı daha güçlü mücadele etmek için birleşmişlerdir¹⁰⁷. Rum-Ermeni ittifakı Bizans'ın yeniden diriltilmesi fikrini güçlendirmiştir. Doroteos patrikhanenin bu düşüncelerini 14 Şubat 1920'de L. George'a yazdığı mektupta: " İstanbul'un Türklük ile alakasının kalmadığını ve Yunanistan ile birleşmek istediklerini" şeklinde ifade etmiştir¹⁰⁸.

1.2.7.3. Rum Parlamentosu

Yunanistan, Paris Konferansı sırasında, İstanbul'a sahip olmak için hazırlıklara başlamıştı. Patrikhanenin yayınladığı bir genelge ile "Rum Parlamentosu" oluşturulmuştur. "Rum Mebuslar" 7 Eylül 1919'da kilise komiteleri tarafından 4 yıl için seçilmişlerdi ve "İstanbul Rum Mebusları" olarak anılıyorlardı. Haftada üç gece Hellas mektebinde Yunan elçiliğinden bir sorumlunun da katılımıyla toplantı yapıyorlardı¹⁰⁹.

Sözde Rum Parlamentosundan Mustafa Kemal'in 4 Kasım 1919'da Sivas'tan Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya gönderdiği raporda da bahsediliyordu.

Raporda; Rumların kilise heyetlerince 40 kişilik bir mebus heyeti seçtiği, bu heyetin uluslar arası platformda İstanbul'un ilhakı için taleplerde bulunduğu, Pontus

¹⁰⁴ ATALAY, **a.g.e.** , s.114

¹⁰⁵ **A.e.** , s.115

¹⁰⁶ **A.e.**

¹⁰⁷ **A.e.** , s.116

¹⁰⁸ **A.e.** , s.117

¹⁰⁹ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 95–96

hükümetini teftişe giden heyet tarafından patrikhaneye verilen raporda Yunanistan'dan düzenli olarak asker, cephane ve silah geldiği bildirilmiştir¹¹⁰.

1.2.7.4. Patrikhanenin Diğer Faaliyetleri

Patrikhane Yunan kuvvetleri Anadolu içlerine doğru ilerlerken daha başka şu faaliyetlerde bulunmuştur. Ana hatları ile bu faaliyetler şunlardır:

Londra Konferansının toplanma hazırlıkları yapılırken 1 Şubat 1921'de Rumluğun kurtarılması için İtilaf Devletlerine telgrafla başvurdu. 9 Şubat 1921'de "Siyah Kitap" temsilciliklere verildi. 15 Şubat 1921'de İstanbul Rumlarıyla Türkiye idaresinde kalacak Rumlar hakkında ki bir yazıyı bütün siyasi makamlara yolladı¹¹¹.

22 Şubat 1921'de Rumların kurtarılması için doğrudan doğruya Londra Konferansına başvurdu¹¹². 23 Şubat 1921'de Patrik kaymakamı birçok hediye ve propaganda kitabı ile Londra'ya hareket etti¹¹³.

Patrik, Edremit halkının Yunanistan'ın idaresine girmek istediğini Londra'ya bildirmiştir. Bu arada patrikhane aleyhinde konuşan mebus Kampanis'e, Yunan Dışişleri Bakanı: "Yunan Milleti bugün Fener Patrikhanesine şükran borçludur. Onun geçmişteki mücadeleleri Yunan milletini bu fütuhata nail ettirdi. Sözlerinizi geri alınız" diyerek karşılık vermiştir¹¹⁴.

9 Mart 1921'de Londra'da bulunan Patrik Meletios, Patrik Doroteos ile görüşükten sonra Sen Mars kilisesinde "Fener Patrikhanesinin Hıristiyanlık adına yaptığı mücadeleyi ve Türklere karşı açtığı savaşı" anlattı¹¹⁵.

20 Mart 1921'de Meletios propaganda için Amerika'ya gitti. Patrikhane Yunan ordusuna selamlarını ve hediyelerini gönderdi¹¹⁶.

12 Mart 1921'de Patrikhane Meclisi ve Rum müdafaa-i Milliye Cemiyeti Hıristiyanlığın kurtarılması için Londra'dan telgrafla yardım istedi. 19 Mart 1921'de eğer Sevr muahedesi değişecek olursa Rumların düşeceği durumu anlatan bir yazıyı İtilaf Başbakanlarına gönderdiler.

¹¹⁰ **Atatürk'ün Bütün Eserleri**, Cilt: 5, s.88

¹¹¹ SOFUOĞLU, **a.g.e.** , s. 116

¹¹² ŞAHİN, **a.g.e.** , s.173

¹¹³ SOFUOĞLU, **a.g.e.** , s. 116

¹¹⁴ Ali KARAKURT, **Fener Patrikhanesinin İçyüzü**, Ekicigil Matbaası, İstanbul, 1958, s.20

¹¹⁵ SOFUOĞLU, **a.g.e.** , s. 116

¹¹⁶ ŞAHİN, **a.g.e.** , s.174

2 Nisan 1921'de Zapyon Lisesini Yunan yaralıları için hastane olarak tahsis ettiler. Bu sırada Meletios tarafından Amerika'daki Yunanlılardan toplanan bir milyon frank patrikhaneye teslim edildi.

Anadolu'da Yunan taarruzunun başlamasıyla Yunanistan'a teşekkür mektubu gönderildi. 13 Temmuz 1921'de patrikhane tarafından örgütlenen Amerika'daki Rumlar Anadolu'daki Rumların Amerika'nın himayesine girmesini istedi.

Yunan ordusunun Anadolu'da başarı elde etmeye başlaması üzerine 3 Ağustos 1921'de Patrik Vekili patrikhanenin balkonuna çıkarak Yunan ordusunun muzafferiyeti hakkında konuşma yaptı daha sonra Yunan ordusuna gönüllü toplama kararı alındı¹¹⁷.

1.2.7.5. Meletios'un Seçimi

Patrik Vekili Doroteos 21 Nisan 1921 yılında İstanbul'da defnedildi. Ölümünden sonra yerine Kayseri Metropolitisi Nikola tayin edildi. Nikola'da Rumları vaazlarıyla Türklere karşı kışkırtmış, saldırmaları için tahrik ve teşvik etmiş ayrıca Rumlara silah dağıtmıştır¹¹⁸.

Doroteos'un ölümünden sonra Yunanistan ile Patrikhane yeni Patrik üzerinde anlaşmamıştır. Patrikhanenin aday patrikhane ve Türkiye'deki cemaat üzerinde ayrıca Türkiye dışında da etkili ve siyasi özelliği olan Meletios'dur. Meletios¹¹⁹ Venizelos taraftarıydı. Yunanistan'da iktidar Kral taraftarlarının elinde olduğundan Yunanistan patriklik makamında Meletios'u görmek istememiştir¹²⁰.

Patriklik makamı üzerindeki bu tartışmalar patrikhane ile Yunanistan'ın arasını açmıştır. Fakat Yunan ordusunun Anadolu'da istenilen başarıları ulaşamaması kralın halk desteğini kaybetmesine sebep olmuştur. Bu durumu gören patrikhane Meletios'u Yunan vatandaşı olmasına rağmen 8 Aralık 1921'de patrik seçmiştir. Meletios'un patrik seçilmesi Fatih'ten sonraki bütün düzenlemeler ve 1862'deki Rum Patrikliği Nizamı'na aykırı bir şekilde olmuştur¹²¹. Çünkü Rum

¹¹⁷ SOFUOĞLU, **a.g.e.** , s. 117–118

¹¹⁸ ATALAY, **a.g.e.** , s.130- 131

¹¹⁹ Venizelos Atina Metropolitisi Meletios Metaksas'ın İstanbul Patrikliğine seçilmesi yolunda çalışmalar yapıyordu. Giritli olan Meletios, Venizelos'un çocukluk arkadaşı idi ve Megali İdea'yı kuvvetle benimsemiş bir din adamı olduğundan patriklik makamına layık görülüyordu. SOFUOĞLU, **a.g.e.** , s.118, 212 no'lu dipnotu

¹²⁰ ATALAY, **a.g.e.** , s.134

¹²¹ **A.e.** , s.135

Patrikliği Nizamati'nın ikinci bölüm üçüncü maddesi gereğince patrikliğe seçilecek kişinin en azından babasından beri Osmanlı vatandaşı olması gerekmektedir¹²² .

Meletios dönemi patrikhanenin tam anlamıyla siyasete karıştığı dönemdir. Patrik Yunan ordusuna açıktan yardım etmiştir. Yaralılar için kiliselerde para toplamış, vaazlar vermiştir¹²³ .

Rumların kurtuluşunun Yunan ordusunun zaferi ile gerçekleşeceğini inanan Meletios, bu amaç için faaliyet gösteren Mili Komite'yi çalışmalarında desteklemiştir¹²⁴ . Ayrıca müttefiklerden gelecek yardımın yetersiz olacağını varsayan Meletios Rumlardan "milli vergi" adı altında vergi toplamış, patrikhanede de ilave kadrolar açarak yeni memurlar almış, "Büyük Sefir" unvanı ile Avrupa'ya görevliler tayin etmiştir. Meletios atadığı bu görevlileri, Avrupa'daki Hıristiyanları Türklere karşı kışkırtmak için kullanmıştır¹²⁵ .

Patrikhanede yapılan bir toplantı ile Venizelos'a "Esir Rumların Vekili" unvanı verilmiş ve Venizelos bu unvanı her yerde bütün Rumlar adına kullanmıştır¹²⁶ .

Büyük Taarruz'un başarılı olması ile birlikte büyük bir Rum göçü başlamıştır. Patrikhane İstanbul'u terk eden veya terk etmek isteyen Rumların Hirisostomos gibi cesur olmalarını hatta gerekirse ölmelerini istemiş fakat göçü engellemekte başarılı olamamıştır¹²⁷ .

Rum göçünü engellemekte yetersiz olduğunu gören Meletios, 13 Ekim 1922'de patrikhanenin İstanbul'dan Yunanistan'a taşınması teklif etmiştir. Fakat bu teklifi daha önce ki konuşmaları gerekçe gösterilerek reddedilmiştir¹²⁸ . Meletios döneminde patrikhane "Türkiye'deki siyasi Helenizm'in kalesi" olmuştur¹²⁹ .

1.3. Lozan'da Patrikhane

1.3.1. Lozan Konferansında Patrikhane Tartışmaları

Kurtuluş savaşından sonra 20 Kasım 1922'de Lozan'da barış görüşmelerinin başlaması ile birlikte başta patrik Meletios olmak üzere patrikhane ve çevrelerinde olumlu anlamda değişiklikler fark edilmeye başlanmıştır. Özellikle görüşmelerin

¹²² MACAR, **a.g.e.** , s.81

¹²³ **A.e.** , sf.82

¹²⁴ ATALAY, **a.g.e.** , s.137

¹²⁵ **A.e.** , s.138

¹²⁶ **A.e.** , s.139

¹²⁷ MACAR, **a.g.e.** , s.83

¹²⁸ ATALAY, **a.g.e.** , s.140

¹²⁹ MACAR, **a.g.e.** , s.82

azınlıklar ve patrikhane üzerinde yoğunlaştığı tarihlerde bu değişim daha belirginleşmiştir. 1 Aralık 1922'de Meletios, Türk gazetecilerle yaptığı görüşmede; geçmişte çok hata yaptıklarını, Rumlar tarafından yapılanların bir cinnet hali olduğunu, Türklerin verdikleri mücadele ile yaşamaya hakları olduğunu bütün dünyaya ispat ettiklerini ve bundan dolayı Türklere karşı olan hürmetlerinin daha da arttığını belirtmiştir. Daha sonra "... ben Türkiye'nin malıyım..." diyerek, patrikhanenin ve kendisinin geçmişte yaptıklarını unutturmaya çalışmıştır¹³⁰.

Barış görüşmelerinde patrikhane meselesi¹³¹ ahali mübadelesinin görüşülmesi sırasında gündeme gelmiştir¹³². 1 Aralık 1922'de Lord Curzon başkanlığında toplanan "Ülke ve Askeri Meseleler" adlı üst komisyonda İsmet Paşa Türkiye'deki bütün Rumların mübadeleye tabii tutulmasını istemiştir¹³³. Fakat Yunanistan mübadelenin gönüllülük esasına göre yapılmasını ve İstanbul'da ki Rumların mübadeleden muaf tutulmasını talep etmiştir¹³⁴. Çünkü bütün Rumların Türkiye'yi terk etmesi patrikhanenin cemaatsiz kalmasına ve sonunda Yunanistan'a taşınmasına sebep olacaktı¹³⁵. İki tarafta ki anlaşmazlık sebebiyle "Nüfus Mübadelesi" adıyla bir alt komisyon kurulmuştur.

Bu komisyon meseleleri; 1. Sivil rehinelere geri verilmesi 2. Savaş tutsaklarının mübadelesi 3. Nüfus mübadelesi şeklinde topladığı üç başlık altında incelemiştir¹³⁶. Taraflar ilk iki başlık hususunda hemen anlaşmışlar, fakat nüfus mübadelesi konusunda yapılan görüşmeler çok çetin geçmiştir¹³⁷.

Komisyonca yapılan görüşmeler sonucunda Türk Temsilci Heyeti Rumların az sayıda olması kaydıyla İstanbul'da kalmasına razı olmuş fakat aşağıdaki şartları ileri sürmüştür¹³⁸.

1. Türk uyruğu olmayan bütün Rumların İstanbul'dan çıkartılması,
2. İstanbul doğumlu olmayan Türk uyruğu bütün Rumların İstanbul'dan çıkartılması,

¹³⁰ ATALAY, a.g.e. , s.196

¹³¹ Rıza Nur, bu meselenin kendilerine verilen talimatta olmadığını meseleyi ilk defa kendisinin pazarlık amacıyla gündeme getirdiğini ve Müttefik Temsilci Heyetinin beklemediği bir anda da patrikhanenin kalmasını kabul ettiğini söylemektedir. Rıza Nur'a göre, "bu yılan yuvası pençemizin altında durmalıdır." (Rıza NUR, **Lozan Hatıraları**, İstanbul,1992, s.133)

¹³² SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 121

¹³³ Seha L. MERAY, **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler**, Ankara Üniversitesi, 1969, Cilt1, s. 121

¹³⁴ MERAY, a.g.e. , s. 122–123

¹³⁵ MACAR, a.g.e. , s.97

¹³⁶ MERAY, a.g.e. , s. 126

¹³⁷ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 122

¹³⁸ MERAY, a.g.e. , s. 336

3. Son üç yıl içinde Türkiye'ye karşı düşmanca davranmış bütün Rum derneklerinin ve birliklerinin İstanbul'dan uzaklaştırılması,
4. İstanbul Rumları yararına kural dışılıktan yalnız Beyoğlu, İstanbul ve Üsküdar Rumlarının yararlanması,
5. Patrikliğin, bütün organları ve kurallarıyla birlikte İstanbul'dan uzaklaştırılması,

Alt komisyonda yapılan görüşmelerde Türk Temsilci Heyeti bu şartların bazılarında vazgeçmiş bazılarının değiştirilmesine razı olmuştur. Fakat patrikhanenin Türkiye'den uzaklaştırılması konusunda vazgeçmemiştir.

Türk Temsilci Heyeti 16 Aralık 1922 günü alt komisyona verdiği yazılı bildiri şöyle demiştir¹³⁹:

“... Halifelikle devletin birbirinden ayrılması ve demokratik rejimin kurulması yüzünden, Osmanlı İmparatorluğu'nda, Müslüman olmayan topluluklara tanınmış bulunan ayrıcalıklara son vermiştir; azınlıklarla, hayır, eğitim ve yardım kurumlarıyla devlet arasında ki ilişkilerin doğrudan doğruya yürütülmesi gerekmektedir; din adamları sınıfı ile bu sınıfın en büyük başının, gelecekte, yalnız ruhani işlerle uğraşması zorunludur. Her zaman siyasal bir organ olmuş bulunan Patriklik, yararlı geldiği siyasal ayrıcalıkların ve kendine organik bakımdan bağlı kurumların ortadan kalkmasından sonra, varlık nedenini yitirmesi yüzünden, Türkiye sınırı dışına çıkartılmalıdır.”

Bu bildiri üzerine, ABD Temsilci Heyeti patrikhanenin İstanbul'da kalması için Amerikan kamuoyunun isteklerini belirten bir metin ortaya koyar¹⁴⁰. Bundan cesaret alan Venizelos'ta; “patrikhane bir Türk kurumudur. Yunanlı değildir.” diyerek patrikhaneni İstanbul'dan çıkartılmasını öngören bir anlaşmaya Yunan Temsilci Heyetinin imza koyamayacağını belirtir¹⁴¹.

Bu sırada Venizelos 25 Aralık'ta Le Journal gazetesine Patrik Meletios'un

¹³⁹ A.e. , s. 337–338

¹⁴⁰ A.e. , s. 338

¹⁴¹ A.e. Bu ifade sonradan Yunanlılarca bir gaf olarak nitelendirilecektir. Bkz. MACAR, a.g.e. , sf.100.

Türklerin gözünde pek istenen bir kişi olmadığını, eğer patrikhane İstanbul'da bırakılırsa Meletios'un görevden ayrılabilceğini, bu konuda bir çözüme ulaşırsa, Patrik Meletios'a ayrılmasını ilk söyleyecek kişinin kendisi olacağını söyler¹⁴²

Aynı gün aynı gazete muhabirine de Mustafa Kemal şu görüşünü belirtir:

“...Lakin bir fesat ve hıyanet ocağı olan ve memleketimize nifak tohumları eken, uyumsuzluklar yaratan, Hıristiyan hemşehrilerimizin huzur ve refahı için de uğursuzluğa ve felakete sebep olan Rum patrikhanesini artık topraklarımız üzerinde bırakamayız. Bu tehlikeli teşkilatı memleketimizde muhafazaya bizi mecbur etmek için ne gibi vesile ve sebepler gösterilebilir? Türkiye'nin, Rum Patrikhanesi için arazisi üzerinde bir sığınacak yer göstermeye ne mecburiyeti var? Bu fesat ocağının hakiki yeri, Yunanistan değil midir? Büyük Millet Meclisi tarafından idare edilmekte olan yeni Türkiye, Babıâli'nin taht-ı idaresindeki eski Osmanlı İmparatorluğu değildir. Yeni Türkiye şeref ve haysiyet, kudret ve kuvvetini müdrik ve hukukunu muhafaza için mevcudiyetini tehlikeye atmaya hazır ve amadedir”¹⁴³.

Fransız Temsilci Heyeti patrikliğin dünya ilişkilerine ait haklarının alınarak İstanbul'da bırakılmasını öngören bir antlaşmayı incelemelerini Türk ve Yunan Temsilci Heyetlerine tavsiye etmiştir. Bu şekilde Türk Hükümeti patriğin atanmasını denetleyebilecek ve çalışmalarını sınırlayabilecektir¹⁴⁴.

4 Ocak 1923 tarihinde yapılan oturumda Türk Temsilci Heyeti patrikhanenin İstanbul'dan uzaklaştırılmasını resmen yineler. Türk Temsilci Heyetine göre, patrikhane Türk topraklarında varlığını sürdürmesine rağmen sürekli olarak siyasetle uğraşmıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında patrikhane ve kendisine bağlı din adamları Türk Devletine açıkça düşmanca tavırlar sergilemiştir. Patrikhane bir Türk Kurumu olmasına rağmen bir Türk Kurumu gibi hareket etmemiş ve Türkiye topraklarında kalması yeni anlaşmazlıklara yol açacaktır¹⁴⁵.

Alt Komisyon Başkanı Montagna 8 Ocak 1923'te Üst Komisyon Başkanı Lord Curzon'a şu raporu sunmuştur:

¹⁴² MACAR, a.g.e. , s.103

¹⁴³ Atatürk'ün Bütün Eserleri, Cilt 14, s.197

¹⁴⁴ MERAY, a.g.e. , s. 338

¹⁴⁵ A.e. , s. 340

- “1. Türk Temsilci Heyeti, Patrikhanenin bütün organlarıyla ve kurullarıyla birlikte İstanbul'dan çıkarılmasını istemektedir.
2. Yunan Temsilci Heyeti, Türk Temsilci Heyeti'nin teklifini kesin olarak reddetmektedir.
3. İngiliz Temsilci Heyeti, Patrikhane bir Osmanlı kurumu ve aynı zamanda Ortodoksluğun sembolü olduğundan, İstanbul'dan çıkarıldığı takdirde sadece Rumları değil, bütün Hıristiyanları rencide edeceği endişesini taşıdığı için Yunan Temsilci Heyeti'ni desteklemektedir.
4. Fransız Temsilci Heyeti, Patrik aynı zamanda İstanbul Başpiskoposu olduğundan, Rum Ortodoks topluluğun başsız bırakılmayacağını belirterek Yunan Temsilci Heyetini desteklemektedir”¹⁴⁶.

Bütün meseleler Alt Komisyonda 5–6 oturumda çözümlendiği halde, patriklik meselesi, 20 oturum yapılmasına rağmen çözüme kavuşturulamamıştı.

Üst Komisyonda söz alan Lord Curzon şunları söyler:

“... bu iddialar doğruysa, patrikliğin siyasal ayrıcalıklarını şüphesiz değiştirmek, kısıtlamak ya da bunlara son vermek için, bunlar, yeterli bir neden sayılabilir. Böyle bir teklif –Patriğin yetkilerini kötüye kullandığı ya da bu yetkilerin Türk Devleti için bir tehlike yarattığı ispatlanırsa- öncelikle göz önünde tutulmak gerekir. Ne olursa olsun, bu iddialar, Patriğin ruhani konulara ve kilise işlerine ilişkin yetkilerine son vermek için bir neden sayılamaz. Patrik'in siyasal alanlarla yönetim alanlarında bütün yetkileri elinden alınmakla birlikte, ruhani konularda ve kilise işlerinde yetkilerini kullanmaya devam etmemesini gerektirecek bir neden de yoktur. Tam tersine, ruhani konulara ve kilise işlerine ilişkin bu yetkilerine son verilecek ve Patriklik, yerleşmiş bulunduğu İstanbul'dan uzaklaştırılacak olursa uygarlık dünyasının vicdanı yaralanmış olur.”¹⁴⁷

Bu açıklamalardan sonra Türk Temsilci Heyetine sunduğu teklifte; patriklik kurumunun ileride siyasal niteliği ile yönetim alanında ki yetkilerinden yoksun

¹⁴⁶ A.e. , s. 331

¹⁴⁷ A.e. , s. 324

bırakılması ve gene İstanbul'da kalmakla birlikte salt bir din kurumu halini alması gerekeceğini müttefik devletlerin de bunu kabul ettiğini bildirir¹⁴⁸.

Venizelos'ta patrikhanenin dini yetkilerini kullanmak için kalması gerektiğini ileri sürmüştür. Türk Temsilci Heyetini baskı altına alarak Lord Curzon'un teklifinin kabul edilmesi için aklına gelen her türlü unsuru kullanan Venizelos; İstanbul patriğinin Yeni Roma'nın Başpiskoposu olduğunu ve bu kararın Roma'nın katılımıyla alındığını, patriğin İstanbul'dan çıkarılmasının doğu ve batı kiliselerinin insanlarını rencide edeceğini, ayrıca rejim değişikliği nedeniyle konferansa katılmayan Rusya'nın da kendileriyle aynı fikirde olduğunu ve Türk Temsilci Heyetinin bu seslere kulaklarını tıkamaması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Türk Temsilci Heyeti Lord Curzon'un teklifini kabul ederse görevde bulunan Meletios'un patriklikten çekilmesini sağlayacağını belirtmiştir¹⁴⁹.

Bilahare Venizelos'tan sonra söz alan İsmet Paşa'da: "Patrikliğin siyasal ya da yönetime ilişkin işlerle bundan böyle hiç uğraşmayacağı, yalnız salt dini alanına giren işlerle yetineceği konusunda, Konferans önünde Müttefik Temsilci Heyetlerinin ve Yunan Temsilci Heyetinin yapmış oldukları resmi konuşmaları ve verdikleri garantileri senet saymaktadır." demiştir¹⁵⁰.

1.3.2. Lozan'a Göre Patrikhanenin Statüsü

Fener Patrikhanesinin hak ve imtiyazları Osmanlı Devleti dönemindekiyle mukayese edilemeyecek derecede kısıtlanmıştı. Türk Temsilci Heyeti, Lozan Antlaşmasında doğrudan doğruya patrikhanenin adının geçmemesine özen göstermiştir.

Antlaşmanın hayır kurumları ile dini kurumlar ve okullardan bahseden I. Kısımın, III. bölümünde "Ekalliyetlerin himayesi" başlığı altında yer alan 37-45nci maddelerinde azınlıklara ait genel hükümlere yer verilmiştir.

Patrikhanenin yeni statüsünü aşağıdaki şekilde değerlendirmek mümkündür:

" 1. Patrikhanenin bir anlaşma hükmü ile değil, tasarruf hakkı Türk devletinde saklı kalmak kaydıyla tek taraflı olarak Türkiye'de kalmasına izin verilmiştir.

¹⁴⁸ A.e. , s. 325

¹⁴⁹ A.e. , s. 329

¹⁵⁰ A.e. , s. 331

2. Patrikhane bir Türk Kurumudur. Patrik ve Patrikhanede görevli memurlar da Türk memurlarıdır. Bunların tayinleri Türk Hükümetinin muvafakatiyle olur ve denetimleri yine Türk Hükümeti tarafından yapılır.

3. Patrik ve Patrikhanenin 1453–1923 yılları arasındaki sahip oldukları bütün siyasi ve idari sözde hak ve imtiyazların hepsi kaldırılmıştır. Artık Patrikhane sadece dini işlerle ilgilenebilecektir. Eskiden olduğu gibi İstanbul'daki Rum Cemaatin temsilcisi değildir. Artık buna bağlı olarak Türk resmi makamlarıyla, cemaat arasında aracılık yapmak gibi bir görevi de kalmamıştır

4. Patrikhane de Türkiye'de bulunan diğer Gayrimüslim azınlıklara ait herhangi bir kilise ve sinagog gibi, Lozan Antlaşmasının 40 ve 42nci maddelerinde belirtilen; 'Gayrimüslim Türk vatandaşları hukuk bakımından, Müslüman Türk vatandaşları ile aynı hak ve sorumluluklara sahiptirler.' İlkesi doğrultusunda hareket etmek zorundaydı. Türk hükümeti ise Gayrimüslim azınlıkların aile ya da kişi statüleri konusunda meydana gelebilecek meselelerin çözümü için her türlü kolaylığı göstermeyi ve azınlıkların kiliseleri, havraları, mezarlıkları ve öteki dini kurumlarına gereken koruyuculuğu göstermeyi taahhüt ediyordu. Patrik ve diğer görevlilerde Rum azınlığa mensup birer fert olarak aynı antlaşmanın özellikle 38nci madde: 'Türk Hükümeti, doğum, milliyet, dil, soy ya da din ayırt etmeksizin, Türk Halkının tümünün hayat ve hürriyetlerini, en geniş biçimde korumayı taahhüt eder...' ve 39ncü madde de; ' Gayrimüslim Türk vatandaşları, Müslüman Türk vatandaşları ile aynı medeni siyasi haklardan yararlanacaklardır...' şeklinde belirtilen azınlıkların himayesine dair hükümlerinden faydalanacaklardır".¹⁵¹

¹⁵¹ ATALAY, a.g.e. , s.220–221

2. ATHENAGORAS'A KADAR CUMHURİYET DÖNEMİNDE PATRİKHANE (1923–1948)

2.1. Meletios'un İstifası ve Yeni Patriğin Seçimi

Yunan Ordusunun yenilmesi ile bütün gözler patrikhaneye çevrilmiştir. Gerek Türk hükümetinin baskısı gerekse patrikhane içindeki muhalif sesler durumu daha da kötüleştirmektedir. Bu sebeplerden dolayı Meletios dostu Venizelos'a patrikhanenin Türkiye'den taşınması talebini bildirir. Fakat 6 ve 10 Haziran'da Venizelos'tan gelen iki cevap mektubu da beklediği şekilde değildir.¹⁵²

Venizelos'un cevabından sonra Patrik Meletios 10 Temmuz 1922'de sağlık sebeplerini ileri sürerek üç aylık izin alır ve Aynaroz'a gider¹⁵³.

Ayrılmadan yaptığı konuşmada kendisi ile Osmanlı Devletine ihanetten dolayı asılan Patrik Grigoryus arasında benzerlik kurar ve Grigoryus'un da aynı sorumluluğu taşıması sebebi ile asıldığını ve kendisinin gitmesiyle bunun ikinci kere tekrarlandığını söyler¹⁵⁴.

Venizelos Meletios'un gideceğine dair Lozan'da söz vermiştir. Yunanistan da Rum azınlığın ve patrikhanenin geleceği için Meletios'un istifasını zorunlu görmektedir¹⁵⁵. Bu baskının sonucunda Meletios 2 Ekim 1923 yılında istifa eder¹⁵⁶.

Patrik seçimi yaklaştıkça Yunan Maslahatgüzarı Politis'in patrikhaneyi daha sık ziyaret ettiği gündeme gelir. "Seçimde yabancı tesiri olduğuna dair haberler gelmekte olduğundan" 6 Aralık 1923'te meclis başkanlığına Adliye Vekâletinin sorulmak ve sözlü olarak cevaplandırılması istemiyle bir önerge verilir. Adliye vekâletinin cevabı: "Şayet Patrik, kanunlara uygun hareket etmez ve milli siyasetimize muhalif davranırsa gereken yapılacaktır" şeklindedir¹⁵⁷.

Yeni patrik seçiminin yapılacağı gün İstanbul Valiliği patrikhaneye bir genelge yollar:

¹⁵² MACAR, **a.g.e.** , s.120

¹⁵³ SOFUOĞLU, **a.g.e.** , s. 122

¹⁵⁴ CİHANGİR, **a.g.e.** , s.5

¹⁵⁵ MACAR, **a.g.e.** , s.122

¹⁵⁶ **A.e.** , s.122; İstifa tarihini Adnan SOFUOĞLU 10 Kasım 1923 olarak belirtmektedir. SOFUOĞLU, **a.g.e.** , s. 152

¹⁵⁷ MACAR, **a.g.e.** , s.122

“İstanbul Valiliği
Protokol no:1092

6 Aralık 1923

İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi Kutsal Meclisi'ne,
Türkiye genelinde gerçekleştirilecek dini ve ruhani seçimlerde, katılacak adayların Türkiye vatandaşı ve seçim sırasında Türkiye dâhilinde görevli olmaları gerekmektedir. Bu şartlar seçilecek kişi için de geçerlidir.

6 Aralık 1923

İstanbul Valisi adına yardımcısı Fahreddin”

Bundan sonra 13 Aralık 1923 günü VII. Gregorios yeni patrik olarak seçildi. Gregorios Milli Mücadele döneminde patrikhanenin işgal kuvvetleri ile işbirliğine karşı çıkmış olan V. Germanos'un sağ kolu olarak biliniyordu¹⁵⁸.

VII. Gregorios seçilir seçilmez Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlılığını belirten demeçler verir. Mustafa Kemal'de 25 Aralık 1923'te Patrik'e telgraf ile teşekkür eder¹⁵⁹.

2.2. Hilafetin Kaldırılması ve Patrikhane

Türkiye'de Hilafet 3 Mart 1924'te kaldırılır. Hilafet'in kaldırılması ile birlikte basında patrikhanenin Türkiye dışına çıkartılması ile ilgili tartışmalar yeniden başlar. Basında halifeyi gönderen hükümetin patrikhaneyi neden göndermediği sorulur¹⁶⁰. Mustafa Kemal, New York Herald muhabinine 4 Mayıs 1924'te sadece Fener Patrikhanesinin değil, Ermeni Patrikhanesi ve Musevi Hahamhanesi'nin de ortadan kalkması ile ilgili şunları söyler:

“Hilafet ile beraber Türkiye'de mevcut olan Ortodoks ve Ermeni kiliseleri patrikhaneleri ile Musevi Hahamhanelerinin ortadan kalkması lazımdır. Hilafet ve bu muhtelif patriklikler asırlardan beri ruhani daire-i salahiyetleri muazzam imtiyazat topladılar. Halkın mütalaasına müsteniden bahşedilen hukuk haricinde imtiyazat ile Cumhuriyet idaresinin tatbiki kabili değildir.

¹⁵⁸ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 153

¹⁵⁹ A.e. , s. 153

¹⁶⁰ MACAR, a.g.e. , s.125

Mazide bilhassa Abdülhamit'in hal'inden sonra Kanun-u Esasimizi ve Meşrutiyet kavaninimizi Garp'in medeniyet makinesine imtisalen tadil etmeye çok çalıştık. Fakat bu teşebbüsümüz akim kaldı. Zira her hatvede patrikhaneler ve hilafet gibi siyasi, dini müessesatın hukuku ile karşı karşıya geldik... Patrikhanelerin ve hilafetin imtiyazatına tevkiyan, hükümet tedrisat usulünü ıslah edemezdi. Türkiye'de yerleşmiş olan her cemaat, ister resmen salahiyet almış bulunsun, ister bulunmasın, kendi dini mekteplerine ve liselerine malikti. İmparatorluk hududu dâhilinde de her millet kendi lisanını ve dinini talim ederdi.

Fakat bu mektepler ihanet projelerine hizmet ettiler. Ermeniler, Türk hâkimiyeti altında, açıkça müstakil bir krallık lehinde çalışıyor, ecnebi anasırın fiili muavenetiyle hayallerini hizb-i fiile isali için mütemadiyen entrikalarda bulunuyordu. Bizimle dört yüz sene yaşamış olan yerli Rumlar, günün birinde kendilerini gayrimüstahlas addederek Türklerin boyunduruğundan kurtulacakları günü düşünmeye başladılar. Mekteplerinde kendi lisanlarını ve dinlerini talim ettiler ve taht-ı hâkimiyetinde yaşadıkları hükümeti yabancı saydılar.

Diğer milletlere de aynı hal vaki oldu. Türkiye'de mektepler ve kiliseler tarikatın ocağı idi. Gayrimüslim anasır, hatta imparatorluk hududu dâhilindeki Müslüman Araplar, aynı maksatla mekteplerinde Türk lisanının talimini ihmal ettiler. Böyle bir vaziyette İngiltere, Fransa, Amerika veya herhangi bir milletin ne kadar zaman tahammül edebileceklerini sorarız.”¹⁶¹

Hilafetin kaldırılmasıyla Şer'iyeye ve Evkaf vekâletleri yeniden düzenlenir. Bu düzenleme Patrik Gregorios'u tedirgin eder. Bu sebeple patrik 1924 Haziranında Yunan Dışişleri Bakanı Russos'a başvurur. Russos'a 1918'den sonra İstanbul'a yerleşen başpiskopos ve dengi ruhani kişilerin “etabli”¹⁶² statülerinden endişe ettiğini dile getirir.

¹⁶¹ **Atatürk'ün Bütün Eserleri**, Cilt 15, s.152

¹⁶² Lozan Konferansında, Türkiye'de kalan Rumlarla, Yunanistan'da kalan Müslümanların değişimi meselesi de ele alınmış ve bu konuda 30 Ocak 1923'de bir sözleşme ve protokol imzalanmıştı. Bu sözleşmeye göre, Türkiye'de kalan Rumlarla, Yunanistan'da kalan Müslüman –Türklerin değişimi yapılacak, yalnız, 30 Ekim 1918'den önce İstanbul belediye sınırları içinde yerleşmiş (etabli) bulunan Rumlarla, Batı Trakya Türkleri bu değişimin dışında tutulacak, yani bunlar buldukları yerlerde kalacaklardı. Yine bu sözleşmeye göre, bu sözleşmeyi uygulamak üzere, Türk ve Yunan temsilcilerinin de dâhil bulunduğu bir

Fakat Patriğin bu endişesi yersizdir. Patrikhanenin Türkiye’den gönderilmesi resmi makamların gündemine gelmemiş ve Patrikhane Lozan çerçevesinde ülkede kalmıştır. Patrik VII. Gregorios 16 Kasım 1924 yılına kadar görevinin başında kalmış ve hükümetle aralarında önemli bir pürüz görülmemiştir¹⁶³.

2.3. Konstantin Araboğlu’nun Mübadelesi

Patrik VII. Gregorios 11 ay patriklik yaptıktan sonra 19 Kasım 1924 yılında ölür. Ölümüyle birlikte Cumhuriyet dönemi Türk-Yunan ilişkilerinin ilk büyük krizi ortaya çıkar.

Yeni patrik seçimi gündeme geldiğinde patrikliğe yakın iki aday vardır. Terkos Metropolitisi Konstantinos ve Kadıköy Metropolitisi İoakim. İoakim “Kara Kitap”ın yazarı olduğu için hükümet tarafından istenmez. Fakat Konstantin Araboğlu da İstanbul doğumlu olmaması ve 1918 yılından sonra İstanbul’a gelmesinden dolayı mübadeleye tabiidir.

Terkos metropolitisi Konstantin Araboğlu Vilayetin mübadeleye tabii olduğunu ve sınır dışına çıkarılacağını bildirmesine rağmen 17 Aralık 1924’te VI. Konstantinos adıyla patrik seçilir. Türkiye’nin Atina Büyükelçiliği de 30 Aralık tarihinde yayınladığı bildiriye, yani seçilen patriğin mübadeleye tabii olduğunu ancak Türkiye’nin Karma Mübadele Komisyonunun kararını beklediği belirtilir¹⁶⁴.

Başvekil Fethi Bey 18 Ocak’ta Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal’e “mübadeleye tabii olan başpapazın iki gün zarfında hudud haricine çıkarılması için İstanbul’a tebligat ita edildiğini” bildirir, ancak ertesi gün bu kararın ertelendiğini açıklar¹⁶⁵.

Türkiye tarafından Mübadele Alt Komisyonu’na götürülen mesele buradaki görüşmelerden sonra Karma Komisyona gelmiştir. Karma Komisyon 28 Ocak 1925 tarihinde yaptığı açıklamada: “ Küçük Asya’da doğmuş, 30 Ekim 1918’den sonra İstanbul’a giderek, nüfus mübadelesi amacı ile bütün gereken koşulları kendisi yerine getirmiş olan Monsenyör Konstantinos Araboğlu’nun değiş tokuşu ile ilgili olarak altıncı yardımcı komitenin 2360 no’lu ve 17 Aralık 1924 tarihli raporunda bulunan gerekçeleri Karma Komisyon görmüş bulunuyorsa da, bir başpiskopos

milletlerarası karma komisyon kurulacaktır. Bkz. Prof. Dr. Fahri ARMAOĞLU, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Cilt 1, İş Bankası Yayınları, s.441

¹⁶³ SOFUOĞLU, **a.g.e.**, s. 153

¹⁶⁴ MACAR, **a.g.e.**, s. 129

¹⁶⁵ Ramazan TOSUN, “Patrik VI. Konstantin Araboğlu’nun mübadelesi”, **Askeri Tarih Bülteni**, sayı:46, Şubat 1999, s. 56–57

olması dolayısıyla, bu kilise adamını ilgilendiren bir karar almanın, komisyon yetkileri dışında kaldığı kanısına varmıştır.” şeklindeki kararını bildirmiştir¹⁶⁶ .

Türkiye bu açıklamayı “Konstantin’in mübadele edilebilirliği” olarak değerlendirir. Karma Mübadele Komisyonundaki Türk delegesi Hamdi beye Telgraf gönderen Türk Hükümeti: “Araboğlu Konstantin’in mübadelesi başpapaz olduğu için ertelenmişse de mübadelesi kesin ve mecburidir. Bu konu Türkiye’nin iç meselesidir. Yunanistan Lahey’e gitmekle iç işlerimize karışmaktadır. Rusya’nın daha önce yaptığı gibi bahane aramaktadır. Lozan Antlaşması’nın hiçbir maddesi ihlal edilmemektedir. Eğer Komisyon iki gün içinde Araboğlu’nun mübadeleye tabii olduğuna dair bir karar almazsa, Tali komisyonun evvelce aldığı karar gereğince alınan ertelenmiş olan mübadele kararı uygulanacaktır.” diyerek bu konudaki görüşlerini bildirmiştir¹⁶⁷ .

İstanbul Valisi 29 Ocak gecesi hükümetten aldığı telgrafla patriğe İstanbul’u terk etmesi gerektiğini tebliğ etmiş, hazırlanmış olan pasaportu kendisine verilerek 30 Ocak 1925 tarihinde Polis Müdüriyeti birinci şube müdürlüğü refakatinde¹⁶⁸ Avrupa Ekspresine bindirilmiş ve Yunanistan’a gönderilmiştir¹⁶⁹ .

Karma Komisyon Başkanı General Dölara Elefteria gazetesine yaptığı açıklama da: “Patrik meselesinde komisyonun haklarına tecavüz yoktur. Gerçekten de Patrik olmadan önce tali komisyona evrakları verilmiştir. Mübadeleye tabiidir. Mübadele mukavelenamesinde bu konuda hiçbir kayıt yoktur.” demiştir¹⁷⁰ .

Ayrıca General Dölara görev devir teslimi sırasında Konstantin Araboğlu’nun mübadelesinin Türkiye’nin iç meselesi olduğunu bu sebeple hiçbir vaatte bulunamayacaklarını ifade etmiştir¹⁷¹ .

2.4.Panortodoks Toplantıları

2.4.1. 1926 Panortodoks Toplantısı

Konstantin’in sınır dışı edilmesinden sonra 3 Haziran 1925’de İzmit Başpapazı Vasil Gerorgiadis II, Vasilios adıyla patrik seçilmiştir. Patrikhanenin eski statüsünü kazanmak için Lozan’dan sonraki ilk gayreti Vasilios döneminde olur.

¹⁶⁶ **Cumhuriyet**, 29 Ocak 1925

¹⁶⁷ TOSUN, a.g.m. , s. 56–57

¹⁶⁸ **Akşam**, 31 Ocak 1925

¹⁶⁹ MACAR, a.g.e. , s.130–131

¹⁷⁰ **Akşam**, 1 Şubat 1925

¹⁷¹ **Akşam**, 9 Şubat 1925

Dâhiliye Vekâletinin 13 Şubat 1926 tarihli tezkeresinde mesele “Bilimum Ortodoks kiliselerinin muhtelif mertebede murahhaslarından müteşekkil ve bir defaya mahsus olmak üzere büyük bir “Sen Sinod” teşkili tasavvur edildiği ve bu “Sen Sinod”un İstanbul’da toplanması mevzu bahis olduğu ve kiliselerin ayrı ayrı istiklallerinden mutemessil infiradı izale eylemek üzere aralarında bir ittifak tesisine çalıştıkları ve Fener’in kiliseler ittifadına baş olmak suretiyle bugünkü tecridini izale ve zamana muvafık eşgal tahtında vaziyet-i sabıkasını iade yolları” belirtilmekteydi¹⁷².

Nitekim Fener Rum Patrikhanesi Haziran 1926’da İstanbul Vilayetine başvurarak: “ Panortodoks Umumi Sinod Meclisinin bazı esbaba mebni tehir edildiğinden Ada’da kâin Ruhban mektebinde gelecek Ağustos mahi zarfında ihzarı bir konferansın akd edilmek üzere İskenderiye, Antakya, Kudüs-u Şerif, Sırbistan, Romanya patrikleriyle, Rusya, Kıbrıs, Yunanistan ve Lehistan kiliselerinden birer veya ikişer papazın daveti” için müsaade istenmiş ve bu konu 30 Haziran 1926’da Dâhiliye Vekâleti’ne bildirilmiştir.¹⁷³

Dâhiliye Vekâleti Şubat 1926’daki tezkereye de atıfta bulunarak 1 Ağustos 1926’da : “Ahiren Fener Başpapazlığı tarafından vaki olan müracaatla müstakil Ortodoks kiliselerinden davet edilecek papazların iştirakiyle Heybeli Ruhban mektebinde ihzarı bir konferans akdine müsaade itası talep edilmiş” denilerek Başvekâlete bilgi vermiştir.¹⁷⁴

Aynı konuda, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Umumiyesi’nden 10 Ağustos 1926’da, Dâhiliye Vekâleti’nden 12 Ağustos 1926’da gönderilen “Umur-u Siyasiye” başlıklı tezkereler ile Lozan Konferansı’na atıfta bulunarak böyle bir toplantının yapılmaması istenilmekte aynı zamanda daha sonra ortaya çıkacak tehlikelerden bahsedilmektedir¹⁷⁵.

Sonuç olarak İcra Vekilleri Heyeti 18 Ağustos 1926 tarihli oturumda; “... Patrikhanenin siyasi ve idari selahiyetlerinden mütecarrid olarak sadece dini bir müessese halinde İstanbul’da ikameti Lozan Konferansı’nda kabul ve Yunan delegesi tarafından birinci komisyonda sadr edilen ekalliyetlerin ayin-i mezhebinin tesbiti teklifi de red edilmiş olmasına ve Lozan Muahedenamesinin ekalliyetler hakkındaki ahkâmı ile tayin etmiş olan Patrikhanenin hukuki vaziyeti mevzubahs

¹⁷² SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 157

¹⁷³ A.e. , s. 158

¹⁷⁴ A.e. , s. 158

¹⁷⁵ A.e. , s. 159

kongrenin akdine mani bulunmasına mebni talebi vakinin reddi takarrur etmiştir” şeklinde karar almıştır¹⁷⁶.

Daha sonra “İstanbul otel açısından uygun olmadığından” toplantının Aynaroz’da yapılacağı söylentisi çıkmıştır. Patrikhane toplantıyı İskenderiye veya Aynaroz’da yapmayı düşünmüş fakat İstanbul’dan katılımcı olarak giden papazların bir daha Türkiye sınırları dâhiline alınmaması ihtimalinden şüphe ederek toplantıdan vazgeçmiştir¹⁷⁷.

Böylece Fener Patrikhanesinin Heybeliada’da bütün Ortodoksluk âlemini kapsayacak bir “Sen Sinod” toplamasına müsaade edilmemiş ve Fener Patriğinin ekümenik olma girişimi engellenmiştir.

2.4.2. 1930 Panortodoks Toplantısı

Patrikhanenin 1926’daki başarısız denemesinden sonra 1930 yılında bir Panortodoks kongre toplama kararı daha alınır. Patrik Fotios, Ortodoksluk ilahiyatı ile ilgili sorunları görüşmek amacıyla, her kiliseden iki temsilci olmak üzere İskenderiye, Antakya, Kudüs, Sırp, Romanya, Kıbrıs, Yunanistan ve Polonya kiliselerinden katılımla, “müstakil Ortodoks kiliseleri reisi bulunduğum cihetle” diyerek 8 Haziran 1930’da toplantı düzenlemek istediğini Vilayete bildirir. Kendisine düzenlemek istediği toplantının Türkiye sınırları içinde olamayacağı bildirilir. Fotios bunun üzerine toplantıyı Aynaroz’da yapabileceğini söyler. Daha sonra toplantı Aynaroz’da ki Vatopedi Manastırında gerçekleştirilir¹⁷⁸.

3.ATHENAGORAS DÖNEMİ (1949–1972)

3.1. Patrik Seçilmeden Önce Türkiye’nin Genel Durumu

SSCB 1925 tarihli “Türk-Sovyet Tarafsızlık ve Saldırmazlık Antlaşması”nı süresi dolmadan 19 Mart 1945’te fesheder. SSCB yeni bir antlaşma yapılmasını ve bu antlaşmanın değişen dünya şartlarına uygun olması gerektiğini söyler.

Daha sonra Stalin yönetimi Türk Büyükelçi Selim SARPER’e 7 Haziran 1945’te sözlü olarak Kars, Ardahan, Artvin’i, Montrö Antlaşmasının değiştirilmesini ve boğazlarda üs istediğini bildirir. Rusların yaptığı bu istekler reddedilir. Fakat

¹⁷⁶ A.e. , s. 159

¹⁷⁷ MACAR, a.g.e. , sf.144

¹⁷⁸ A.e. , s.145

Stalin'in ölümüne kadar Rusya bu taleplerini geri çekmedi, 30 Mayıs 1953'te Sovyet yönetimi yazılı bir nota ile bu taleplerden vazgeçtiğini söyledi¹⁷⁹.

Aradan geçen 8 yıl zarfında Türk Hükümeti, ABD ile yakınlaşma içerisine girmiştir. ABD, Sovyetler Birliğine iki kez nota vererek Türkiye'yi himaye altına aldığı göstermiştir.

ABD, Hitler Almanya'sını, Avrupa'ya egemen olduktan sonra, özendirip SSCB'ne saldırmıştır. Almanya ile Rusya'yı birbirleriyle savaştırıp ikisini de çaptan düşürmeyi düşünen ABD, Almanya'nın süratle ilerlediğini ve durdurulmazsa ileride karşısına çıkacağını görünce Rusya'ya yardım etmiştir. Fakat 1941 yılında yardım ederek Almanya'nın işgalinden kurtardığı Rusya, süratle büyüyerek Avrupa'nın içlerine kadar girmiş ve ABD için tehlike oluşturmaya başlamıştır¹⁸⁰.

II. Dünya Savaşından sonra SSCB'ni güneyden kuşatmak için başını ABD'nin çektiği müttefiklerce geliştirilen kuşakta İslamcılarının oynadığı anti-komünist, anti-sosyalist rolün yanında Hıristiyanlara da aynı rol biçilmiştir¹⁸¹.

Çünkü Stalin Ortodoks Kilisesinin -kapalı olan bu kilisenin açılmasını ABD yardımlarının bir şartı olarak öne sürmüştür- gücünü politikaya tahvil etmiştir. 1945'te patrik seçilen Aleksiy ile birlikte, Moskova patrikliği, Yugoslavya, Romanya ve Bulgaristan ziyaret ederek III. Roma politikası izlemeye başlar. 1945'te İskenderiye Patriği Moskova'yı ziyaret eder.

Temmuz 1948'de Moskova'da Ortodokslar arası bir toplantı düzenlenir. Toplantıda Vatikan'a karşı eleştiriler yöneltilir. Bu şekilde Moskova ekümenikliğin kendisine geçmesini amaçlamıştır¹⁸².

Hamdullah Suphi TANRIÖVER bu gelişmeleri şöyle yorumlar:

"Rus Bolşevik ihtilali 1939 senesine kadar din müesseselerini ve itikadı yıkmak için her şeyi yaptıktan sonra Alman harbinin yaklaştığını görerek Patrikhane ile beraber geniş bir din teşkilatını tekrar faaliyete soktu ve bütün Ortodoks kiliselerini Moskova etrafına toplamak gayretine düştü."¹⁸³

¹⁷⁹ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 152–153

¹⁸⁰ Cengiz ÖZAKINCI, **İblisin Kiblesi**, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 17

¹⁸¹ **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 2000

¹⁸² MACAR, **a.g.e.**, s.184

¹⁸³ **Vatan**, 9 Şubat 1949

Rus kilisesinin bu faaliyetleri Türkiye, Yunanistan ve ABD'yi rahatsız eder. İşte bu dönemde Fener Patrikhanesine ABD'den bir patrik gelir. Prof. Niyaz BERKES bu patrikten şöyle bahseder:

“ Günün birinde, içyüzünü hiçbirimizin merak etmediği şartlar altında, gürültülü reklâmlarla ta Amerika'dan bir patrik getirildi; Lozan Antlaşması'nın ruhuyla alay edercesine, yıldırım hızıyla Türk vatandaşı yapılarak patriklik tahtına oturtuldu. Acaba Atina patrikleri de Amerika'dan mı tedarik edilir, bilmiyorum; fakat bu olay Amerikan Yunanlılığının gözünün Atina'da değil, İstanbul'da olduğunu gösterir.”¹⁸⁴

3.2. Maksimos'un İstifası

Bu arada Maksimos'un rahatsız olduğu haberleri yaygınlaşmaya başlamıştı.¹⁸⁵ Doğal olarak bu Fener Patrikhanesinde patrik seçimini gündeme getirdi. Patrik Maksimos melankoli buhranlarından rahatsızdır ve istifası istenmektedir.¹⁸⁶ Kendisinin yerine Büyükada ve Tarabya metropoliti aday durumundaydı. Fakat ikisinin de Sen Sinod'da çoğunluğu alamayacağı tahmin ediliyordu. Ayrıca Kuzey-Güney Amerika Başpiskoposu Athenagoras'ın da adı geçmekteydi¹⁸⁷.

Moskova Patrikliği, Maksimos'un istifa etmesi halinde Athenagoras'ı yargılamak üzere bir komite oluşturur. Fener Patrikhanesi buna tepki göstererek yetkinin kendinde olduğunu söyler¹⁸⁸.

Maksimos istifa etmek için öne sürdüğü bazı şartların kabulünden sonra 27 Mart 1948 tarihinde istifa kararını verir ve 18 Ekim 1948 tarihinde istifa eder. Bu istifa ertesi gün kabul edilir¹⁸⁹.

3.3.Athenagoras'ın Seçimi

3.3.1. Patrik Seçimi ve Makamına Oturması

¹⁸⁴ BERKES, a.g.e. , s.31

¹⁸⁵ MACAR, a.g.e. , s.184

¹⁸⁶ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 163

¹⁸⁷ Cumhuriyet, 8 Ocak 1948

¹⁸⁸ MACAR, a.g.e. , s.187

¹⁸⁹ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 165

Maksimós'un istifasından sonra 1 Kasım 1948 tarihinde patriklik seçimi yapılır. Seçimde iki aday bulunmaktaydı. Terkos Metropoliti İoakim ve Kuzey-Güney Amerika Başpiskoposu Athenagoras¹⁹⁰. Athenagoras Sen Sinod'daki seçimde 17 oyun 11'ini alarak patrik seçilir. 1 Kasım 1948'de Athenagoras'ın patrik seçildiği İsmet İnönü'ye telgrafla bildirilir¹⁹¹.

Patrikliğe seçildiği sırada Amerika'da bulunan Athenagoras Başkan Truman'ın uçağı ile 26 Ocak 1949'da Türkiye'ye gelir. Havaalanında yaptığı konuşmada: "Başkan Truman'dan ve Amerikan milletinden Cumhurbaşkanı'na ve Türk Milletine selam ve sevgiler getirdim. Hükümetimizin nizamları ve kilise kanunları dâhilinde milletime ve insanlığa faydalı olmaya çalışacağım" der. Aynı gün Beyaz Saray'ın bahçesinden getirdiği çelengi Taksim meydanına bırakan patrik, Fener'deki ibadetten sonra basın mensuplarına şöyle der: "Şahsi dostum olan Truman'la hareketimden bir süre önce görüştük Cumhurbaşkanı İnönü'ye verilmek üzere hususi bir mesaj verdi. Hükümetimizin tensip edeceği yakın bir tarihte Ankara'ya giderek mesajı bizzat Cumhurbaşkanı'na vereceğim."¹⁹²

Athenagoras patriklik makamına oturma merasiminde verdiği nutukta; dünyayı kasıp kavuran siyasi, iktisadi, ailevi ve içtimai buhrandan her tarafta sefaletin hüküm sürdüğünden bahsetmiş ve şahsi hürriyetle medeniyeti tehdit eden müşterek tehlikeye karşı Katolik, Anglikan, Protestan kiliselerle Müslüman âleminin işbirliğini talep etmiştir. Nutkundan sonra kendisini önce İngiliz Büyükelçisinin eşi Lady Kelly tebrik etmiş daha sonra Yunan elçisi, Yunan, Amerikan, İngiliz, Fransız, İspanyol, Brezilya, Portekiz konsolosları, Katolik kilisesi temsilcileri, İstanbul milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Dr. Fakaçelli, şehir meclisi üyesi Mehmet Sipahioğlu tebrik etmiştir¹⁹³. Törene Sovyet, Leh, Romen, Bulgar, Macar, Çekoslovak diplomatlar katılmamıştır¹⁹⁴.

Daha sonra tören dolayısıyla Başbakan ve İçişleri Bakanına bir telgraf göndererek vazifesini, Cumhuriyet kanunları dairesinde ifaya başladığını belirtip, sadakatini ifade etmiştir¹⁹⁵.

¹⁹⁰ MACAR, **a.g.e.** , s.188

¹⁹¹ **A.e.** , s.189

¹⁹² **Akşam**, 27 Ocak 1949

¹⁹³ **Akşam**, 28 Ocak 1949

¹⁹⁴ MACAR, **a.g.e.** , s.191

¹⁹⁵ **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1949

Athenagoras gelir gelmez Ekümenik patrik gibi davranmaya başlamıştı. Truman'ın özel uçağı ile gelmesi siyasi bir mahiyet arz etmekteydi ve Truman'ın özel mektubunu bir büyükelçi gibi İnönü'ye kendisi götürmüştü.

3.3.2 Ankara'da ki Temasları

Şubat ayında Ankara'ya giden patriği, istasyonda İçişleri Bakanlığı kalemi mahsus müdürü ile belediye yazı işleri müdürü, gazeteciler ve kalabalık bir halk karşılamıştır. Etnografya Müzesine giderek Atatürk'ün kabrine çelenk koymuş daha sonra Çankaya'da İnönü ile görüşmüştür.

İnönü ile görüştüktan sonra patrik Başbakanı, İçişleri Bakanını Diyanet İşleri Bakanını ziyaret etmiştir. Ankara Palas'ta kendisine verilen özel öğle yemeğinden sonra Büyük Millet Meclisini ziyaret etmiş oradan İngiltere, Amerika ve Yunan sefaretlerinde ziyarette bulunmuştur¹⁹⁶.

Patriği Ankara'dan Başbakanlık hususi kalem müdürü Adil Derinsu, İçişleri Bakanlığı hususi kalem müdürü Fethi Sansur, İstanbul milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver, Belediye yazı işleri müdürü Naci Taki Gürkök, Yunan ataşe militeri uğurlamıştır. Hareketinden evvel Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak'ı ziyaret etmiştir¹⁹⁷.

Athenagoras Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilen ilk patriktir. Geldiği andan itibaren kendi davranışları ve kendisine gösterilen protokol Türkiye'deki Rumların dini lideri değil de daha çok bir büyükelçi, bir yabancı devlet başkanı şeklindeydi.

Athenagoras soğuk savaşın iyice hızlandığı ve Türkiye'nin Sovyet tehdidi altında bulunduğu yıllarda geldi. O dönemde Amerika'nın komünizme karşı Türkiye'ye yardım ettiği söyleniyordu. Kamuoyunda büyük bir Amerikan sempatanlığı vardı. Athenagoras Türkiye'ye büyük reklâmlarla geldi. CHP'nin yayın organı Ulus Gazetesi ile Millet Partisi'nin yayın organı Kudret Gazetesi bile bir noktada birleşmiş ve yaptıkları yayınlar ile Athenagoras'ı övmüşlerdir. Patrik olması için destek kampanyaları oluşturmuşlardır¹⁹⁸.

Athenagoras'ın Türkiye'ye gelmesi ve patrik seçilmesi bir ABD operasyonuydu. Athenagoras New York Herald Tribune gazetesine şöyle demişti:

¹⁹⁶ **Akşam**, 6 Şubat 1949

¹⁹⁷ **Akşam**, 7 Şubat 1949

¹⁹⁸ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 152–153

”Ben Truman doktrinin¹⁹⁹ dini bölümünü teşkil etmekte idim.” Türkiye’ye gelmeden önce Chicago’da yaptığı açıklamada ise: “ İkinci Dünya Savaşı’nın başında bir gün Roosevelt, ABD sınırlarının Fransa’dan başladığını söylemişti. Bugün hiç tereddüt etmeden şunu söyleyebiliriz: Birleşik Devletlerin ilk savunma sınırı Kars’a varmıştır.”²⁰⁰ demiştir.

3.4. Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olması

Athenagoras’ın Türk vatandaşı olmaması bir sorundu. Lozan Antlaşması’na ve İstanbul Valiliğin yayınladığı genelgeye göre seçilecek olan patriğin Türk vatandaşı olması gerekmektedir.

Eski Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil bu sorunun nasıl çözüldüğünü anılarında şu şekilde anlatmaktadır:

“Emniyet Genel Müdürlüğü’nde Siyasi Daire’nin başkanlığını yapıyordum. Genel Müdür çağırdı: ‘Dışişleri’ne gideceksin, Genel sekreteri göreceksin. Sana bir şey söyleyecek. Dediğini yapacaksın. İçişleri Bakanı’nın emridir’ dedi. ‘Acaba ne söyleyecek’, diye sordum. ‘vekil bu kadar söyledi. Ne diyeceğini ben de bilmiyorum’ dedi. ‘anladım ki, ya söylemek istemiyor ya da sahiden biliyor. Önemli bir olay karşısındayız. Gittim, Genel Sekreteri gördüm. ‘New York metropoliti Athenagoras için bir nüfus kâğıdına ihtiyaç oldu. Ayrıntılı ismi, ana-baba adı bu kâğıtta yazılı, temini rica ederim’ dedi. ‘Nerede doğmuş, Türk soyundan mı?’, dedim. ‘Oralarını bilmiyorum. Nüfus kâğıdı lazım!’, diye cevapladı. ‘Doğumu Türk uyruklu değilse nasıl olacak? Türkçe biliyor mu?’ diye sordum.

¹⁹⁹ Savaştan sonra, Amerikan kamuoyunda, Amerika’nın tekrar kabuğuna çekilerek ihtiyar Avrupa’nın karışık kombinezonlarından yine uzak durması söz konusu olmuş ise de, Sovyet Rusya’nın komünist emperyalizmine çabucak hız vermesi ve bundan doğan gelişmeler, Birleşik Amerika’yı, gerçekçi olmayan ümitlere kapılmaktan kısa sürede kurtarmıştır. Savaştan sonraki barış düzeninde Amerika Sovyetlerle işbirliği yapamayacağını, vakit fazla gecikmeden anlamıştır. Komünizmin ortaya çıkardığı evrensel tehlike, Amerika’yı, sadece Avrupa gelişmelerinin içine değil, fakat milletlerarası münasebetler düzeninin bütünü içine sürüklemiş ve milletlerarası politikanın global yapısı içinde ve hürriyet düzeninin korunmasında sorumluluklar almaya yönelmiştir. Geleneksel Amerikan dış politikasındaki bu radikal değişimin başlangıcını da Truman Doktrini teşkil eder. ARMAOĞLU, a.g.e. , s.441

²⁰⁰ Elçin MACAR, “Athenagoras’ın Patrik Seçilmesi”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, Eylül 1999

'Nasıl olacak diye uzun boylu tereddüt etmeye mahal yok. Sayın Reiscumhurumuz ilgililere bunun olacağına dair söz vermiş. İş olupbitti haline gelmiş. Olacak, olmayacak mı? diye düşünmek gerilerde kaldı. Nasıl olacak ona bakmalı. Bunun için rica ediyorum', dedi

Bir şey daha öğreniyordum. Olupbitti haline gelmiş işlerde önem, yapılacak yapılmayacak mı değil, nasıl yapılacağına toplanıyordu. Tartışmak işe yaramıyordu. Geride kalmıştı. Döndüm. Durumu Genel Müdür'e anlattım, iş anlaşıldı. Athenagoras Fener Kilisesi'ne Patrik olacaktı. Bu Amerikan seçimlerine yarayacaktı. Fatih Fermanlarına göre patrik, Türk uyruklular arasından seçiliyordu. Nüfus kâğıdı bunun için lazımdı. Vaktiyle Yunanlıların doğdukları topraklar Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeydi. Fakat kişilerin doğduğu ve nüfusa kayıtlı olduğu yeri resmen ispat etmek zordur. Verilen söz de bu cihetin mutlaka temin edileceğine dairdi. İşin siyasi ve gizli yönü buradaydı. Beni Nüfus Genel Müdürü'ne gönderdiler. Durumu anlattım. Athenagoras Yanya'lı yapıldı. Nüfus kâğıtlarının yandığına dair işlem tamamlandı. Yeni bir kimlik düzenlendi. Adam böylece patrik seçildi."²⁰¹

3.5. Siyasi Faaliyetleri

Athenagoras Türkiye'de faaliyette bulunduğu sürece yabancı diplomatlarla sürekli temas içinde bulunmuştur. Bu temasların başaktörü Ankara Büyükelçiliğine atanan Mc Ghee'dir. ABD'nin Ortadoğu politikasını belirleyen ve Türkiye'nin NATO'ya girmesinde önemli bir etkinlik olan Tepebaşı Toplantılarına katılan Amerikan misyon şefleri Athenagoras'ı ziyaret etmişlerdir²⁰².

Nüfus alanını genişletmeye yönelik Athenagoras 7 tane olan metropolitlik sayısını 20'ye yükseltmiştir. Bu konuda, Başbakanlık yapan Suat Hayri Ürgüplü şöyle açıklama yapmıştır:

"Atatürk patrikhaneye bağlı yedi metropolitlik bırakmıştı. Bunlar bizim Türklüğümüze has müsamahamızdan faydalanarak bu yedi metropolitliği

²⁰¹ İhsan Sabri ÇAĞLAYANGİL, **Anılarım**, Yılmaz Yayınları, 1990, İstanbul, s.341

²⁰² **Cumhuriyet**, 12-13 Temmuz 2000

yirmi metropolitliğe çıkarmış. Atatürk bir zamanlar kırk tane olan metropolitliği çok görüp derhal sayısını düşürmüştü.”²⁰³

Atina Hükümetinin yardımı ve Atina Kilisesinin izni ile Girit adasını manevi nüfuzu altına alan Athenagoras daha sonra Aynaroz’u da patrikhaneye bağlamıştır²⁰⁴. Bunun için Türkiye Hükümetinden izin alması gerektiği halde bunu yapmamıştır²⁰⁵.

Bugün Türkiye’de 18 metropolitlik bulunmaktadır. Bazıları sembolik olarak muhafaza edilen bu metropolitliklerin hala daha “ Derkos, İlyapoıs, İrinopoıs, Prikoniso, Neo Kesaria, Laodikyas, Sardon...” gibi isimleri kullanması patrikhanede Bizans kilise teşkilatının devam ettirilmeye çalışıldığının göstergesidir²⁰⁶.

Athenagoras bütün bunların yanında Türkiye’deki Rum okullarına diğer kuruluşlara el atmış, müteveli heyetlerine müdahale etmiş ve buralarda kendi adamlarının köşe başlarını tutmasını sağlamıştır. Rum vatandaşlara her fırsatta “Rumluğunuzu koruyun” telkinlerinde bulunmuştur. Bu tutumdan dolayı bazı Rumlar bile rahatsız olmuşlardır²⁰⁷.

Zoğrafyan Rum Lisesinde Rumca basılmış bir beyannamede şöyle denmektedir:

“Bulduğunuz şartlar sizi birçok müşküller ile karşılaştırabilir. Fakat ecdadımızın bize vermiş olduğu terbiye ve fikir ruhlarımızda daima yaşamaktadır ve yaşayacaktır. Elen Milletinin kanında bu fikir daimi olarak cevelan etmektedir. Zorlukları yenecek, hedeflerimize ulaşacaksınız. Size bu sahada muvaffakiyetler temenni ederim. Belki bir takım haksızlıklara uğrayacaksınız. Fakat ceddinizin size vasiyetlerini unutmayınız.”²⁰⁸

Patrikhane ve Yunanistan’ın gittikçe artan ilişkileri sonucunda 1953 yılında kabul edilen anayasa ile Yunanistan en yüksek dini makam olarak patrikhaneyi kabul etmiştir. Anayasada şöyle denmiştir:

²⁰³ **Hürriyet**, 19 Ekim 1965

²⁰⁴ SOFUOĞLU, **a.g.e.** , s. 170

²⁰⁵ ŞAHİN, **a.g.e.** , s.282

²⁰⁶ **A.e.** , s.283

²⁰⁷ Bekir BERK, **Patrikhane ve Kıbrıs**, Sıralar Matbaası, İstanbul, 1962, s.24

²⁰⁸ **A.e.** , s.20

“1. Yunanistan’ın müesses dini İsa’nın Doğu Ortodoks Kilisesi dinidir. Sair bütün dinler serbest olup bunların ibadethaneleri herhangi bir engele uğratılmaksızın kanunların himayesi altında icra edilir. Başkalarını kendi dinine sokmağa çalışmak ve müesses dine sair her türlü müdahalelerde bulunmak yasaktır.

2. Yunanistan Ortodoks Kilisesi, başkanı olarak Rabbimiz İsa’yı kabul eder ve doktrin bakımından İsa’nın Konstantinopolis’teki Büyük Kilisesi ile aynı doktrininden sair bütün İsa kiliseleri ile ayrılmaz bir suretle bağlanır ve Apostolik ve Sinodik emirlere ve kutsal geleneklere sıkı surette riayet eder. Bu kilise tek reise bağlıdır. Egemen haklarını herhangi sair kiliseden bağımsız olarak kullanır ve piskoposların ruhani meclisi tarafından idare edilir. Tanınmış bütün dinlerin papazları müesses dinin papazlarına tatbik edilen devlet gözetiminin aynına tabii kılırlar.

Kutsal yazıların metinleri değiştirilmeden muhafaza edilir. İstanbul’daki büyük İsa kilisesinin önceden müsaadesi sağlanmaksızın başka bir lisana çevrilmeleri kesin surette yasaktır.”²⁰⁹

Bundan sonra patrikhanenin ekümeniklik ve Vatikan gibi olma gayretleri artmıştır. 1955 yılında çıkan bir gazete haberinde şöyle denmektedir:

“ Fener Patrikhanesinin Vatikan gibi bağımsız bir devlet haline getirilmesi için Yunanistan’da yapılan teşebbüslerin memleketimizde uyandırdığı tepki devam etmektedir. Türk Ceza Kanunu herhangi bir şahsın Türkiye’de Cumhuriyet rejimine ve memleketin toprak bütünlüğüyle devletin hükümlerine haklarına karşı harekete geçmesini ve Türkiye sınırları içinde ayrı bir devlet kurmağa kalkışmasını suç saydığı ve çok ağır cezalar ile müeyyidelendirdiği için bizzat Athenagoras ne de patrikhaneye mensup bir başka şahıs memleketimizde oturup öte yandan Fenerin bağımsız bir devlet haline gelmesini açıkça isteyememektedir. Fakat gerek patrikhane ile ilgisi olan çevreler, gerek Atina’nın hareket tarzını takip edenler, Athinaiki gazetesinin neşriyatını durup dururken muharririn kafasından çıkmadığını ileri sürmekte ittifak halindedirler. Sultanahmet civarında ve Ayasofya’ya yakın bir mahallede kurulması arzu edilen Fener Din Devletinin arazisinin

²⁰⁹ A.e. , s.22–24

asgari üç kilometrekare olması istenmektedir. Böyle bir devletin dış, iç, maliye bakanlıkları, bir miktar polis ve gösteri askeri bulunacağı gibi, Bizans kartallı bir bayrağı ve vatandaşları da mevcut olacaktır.”²¹⁰

Bu haber patrikhanece tekzip edilmemiştir.

Yine Ocak 1956’da çıkan bir gazete haberine göre, Almanya’da Logos dergisinde, Bizans Devleti başlığı altında şöyle bir haber çıkmıştır:

“Protestan ve Farmason beynelmilelci çevreler İstanbul’da Vatikan Devletine benzer bir Bizans Devletinin kurulmasını müzakere etmektedirler. Bunun için beynelmilelci çevreler, İstanbul’dan bir mahalle satın almak istemektedirler. Sovyet Rusya’nın kontrolü altındaki Ortodoks kilisesi ruhası Sovyetlerin böyle bir teşebbüsü iyi karşılayacağı hakkında teminat vermişlerdir.”

Romen gazetesinin notu şu şekildedir: “ böyle bir teşebbüsü Sovyetler Birliğinin para ile destekleyeceğini zannediyoruz.”²¹¹

Ayrıca Athenagoras Türkiye aleyhine taktik ve stratejik bir cephe kurmak amacı ile yakın müşaviri metropolit Meliton ile papaz Gorgiyos Tsetis’i Sofya’ya göndermiştir. Bu kişiler Sofya’da havaalanında Patrik Kiril tarafından büyük bir tören ile karşılanmışlardır. Sofya’daki görüşmelere Yunan elçisi Kavalieratas da katılmış, böylece patrikhane komünist Bulgaristan’ın kilisesi ile dostluk kurmuştur²¹².

Athenagoras Amerika ve Kanada’ya Yakovas’ı göndererek orada yaşamakta olan bir milyon üç yüz bin Rum’u amacı doğrultusunda organize etmiştir. Çünkü bu kadar çok Rum’un oyu önemliydi ve Yunan davasına hizmet edecek senatörleri seçmeleri halinde Amerikan meclisini istekleri doğrultusunda hareket ettirebileceklerdi. Bu konuda başarılı olmuşlardır²¹³.

Aynı Yakovas, yabancı uyruklu din adamlarının Türkiye’de ayin yönetmesi yasak olduğu gerekçesiyle, İstanbul’da ayin yönetmesi engellenince, ABD’ye dönerek New York Times’ta 17 dini liderin imzaladığı Türkiye karşıtı bir bildiri yayınlatır. Bildiri şu şekildedir:

²¹⁰ A.e. , s.21–22

²¹¹ A.e. , s.22–24

²¹² ŞAHİN, a.g.e. , s.283

²¹³ A.e. , s.283

“ 1. Türkiye Hükümeti, Ekümenik Patrikliğin güvenliğini garanti eden Lozan Antlaşması'nı temelinden ve tek taraflı olarak ilga etmiş ve şimdi de bu makamın görevini yapma, Rum Ortodoks azınlığına karşı ruhani riyasetini yerine getirme, dini matbaasını ve eğitim kurumlarını yaşatma haklarını tehdit ve ihlal etmiştir.

2. Müslüman olmayan nüfusa yöneltilmiş bulunan, Ortodoks kilise ve mabetlerinin kirletilmesine ve Ortodoks cemaatinin yarım milyar dolar zarara uğramasına neden olmuş Eylül 1955 olaylarının vahim sonuçlarından beri, sırf Patriklik makamının dünyadaki nüfuzunu kırmak ve ona hakkı olan tarihi yerini terk ettirmek amacını güden bilinçli hareketlerle, patriklik makamı üzerinde baskılar yapılmaktadır.

3. Uluslararası düzenin temel unsuru olan din özgürlüğüne saygı göstermeye dair Birleşmiş Milletler anayasasının hükümleri, bugün Türkiye tarafından açıkça ve gizlenemez bir biçimde çiğnenmiş, Ortodoks din adamları sınır dışı edilmiş, mallarına el konulmuş, eğitim ve yardım kurumları kapatılmış, Patriklik matbaası susturulmuş ve son günlerde, bir Amerikan vatandaşı olan Başpiskopos İakovos'un yalnız kilise işleri ile ilgili ve resmi sıfatla yapacağı görevlere nedensiz müdahale etmiştir.”²¹⁴

İstanbul'daki bütün Rum okulları, Patrik Athenagoras'ın denetiminde gizli ve sinsî bir program takip etmiştir. Bu program gereğince her öğrenciye, İstanbul'un bir gün kendilerinin olacağı ve Türklerden nefret etmeleri birinci planda öğretilmiştir²¹⁵.

Heybeliada Ruhban Okulunda siyasi bir konuşma yapan Patrik Athenagoras, bu konuşmasında, Patrik Meletios'un yazları okulda kalmak isteğinin valilik ve Milli Eğitim Müdürlüğüne reddedilmesini kastederek: “şimdiye kadar bize mani olunmuş ama şimdi biz bütün Akdeniz adalarına göndereceğimiz elemanları bu kurumu fakülte haline getirerek hazırlayacağız “ demiştir²¹⁶.

3.6. Patrikhane ve Kıbrıs

3.6.1. Tarihsel Arka Plan

²¹⁴ MACAR, a.g.e. , s.212–213

²¹⁵ ŞAHİN, a.g.e. , s.284

²¹⁶ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 168–169

Yunanistan'la ırki, milli, tarihi hiçbir bağı olmayan Kıbrıs adası, Yunan Hükümetinin tasarrufunda olmamış, sadece Megali İdea ile ilgili olmuştur. Bu sebeple Kıbrıs'ta Etniki Etery'a'nın bir şubesi kurulmuş ve Batı Anadolu çember içine alınmak istenmiştir²¹⁷.

Etery'a'nın Kıbrıs şubesi, patrikhane ile işbirliği içine adadaki Rum halkı Osmanlı idaresine karşı kıskırtmış, Yunanistan'a ilhak maksadı ile birçok isyanlar düzenlemiş, katliamlara teşebbüs etmiştir.²¹⁸

Megali İdea'yı benimseyen Meletios'un 1922'de patrik seçilmesi ile Kıbrıs Rumları şenlik yapmışlardır. Kıbrıs başpiskoposu ve ruhani meclisi, Meletios'tan "milli ideallerinin en kısa zamanda gerçekleşmesine gayret göstermesini" rica etmiştir. Meletios cevabında "Bütün Kıbrıs emin olsun ki, ben adanın Yunanistan'la birleşmek isteğinde olduğunu her zaman haykıracağım." demiştir.²¹⁹

Meletios'un İstanbul'a gelişiyle (22 Şubat 1922), Kıbrıs'taki Rum basını "Meletios Metakisas'ın merkezi İstanbul olmak üzere bir Yunan Cumhuriyeti kurmak niyetinde olduğunu ve bu cumhuriyetin başkanlığına Venezilos'u getireceği" yorumları yapılmıştır²²⁰.

3.6.2. Athenagoras ve Kıbrıs

Cumhuriyet döneminde patrikhanenin Kıbrıs ile ilgilenmesi 1947 yılına gitmektedir²²¹. Bu tarihten itibaren Kıbrıs'ta teşkilatlanma başlamıştır. 1955 yılına gelindiğinde Kıbrıs'ta Türklere tecavüzler başlatılmıştır. Kıbrıs Türkleri 1955'te Menderes ve Kıbrıs Valisine telgraf çekerek Rum saldırılarına karşı can ve mal güvenliklerinin sağlanmasını istemiştir²²².

1958 yılında daha da şiddetlenen Kıbrıs olaylarında patrikhanenin yakından ilişkili olduğu görülür. Nitekim Time ve Fortune dergilerinde, Kıbrıs meselesinde baş tahrikçinin Patrik Athenagoras olduğu belirtilmiştir:

"Böyle siyasi bir işin bir din adamının siyasi mantosu altından idare edildiği nereden bilinsin. Önce Kıbrıs Rumlarını, sonra Yunan halkını Türkiye ve İngiltere aleyhine tahrik eden, aslında ruhani bir vazife ile mükellef

²¹⁷ ŞAHİN, a.g.e. , s.285

²¹⁸ A.e. ,s.285

²¹⁹ A.e. , s.287

²²⁰ A.e. , s.287

²²¹ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 176

²²² Akşam, 22 Haziran 1955

bulunan Athenagoras'tır. Onu yakından tanıyanlar bilirler ki o, din adamından ziyade, siyaset adamıdır. Kiliseyi, ruhani vazifesini düşünmez, siyasetle meşgul olur. O, Amerika'da olduğu zamanlarda da öyle idi. Gerek Makarios, gerek Kıbrıs'ta onunla birlikte çalışan din adamları, Ortodoks Kilisesine bağlı olduklarından patrik Athenagoras'tan emir alırlar. Efkâr-ı Umumiye şunu iyice bilmelidir ki, onların bütün yaptıkları, Athenagoras'ın şahsi arzularıdır. Din ile siyaset başka başka şeylerdir. Böyle olduğu halde, onların Kıbrıs'taki faaliyetlerini, dini vazifelerini bırakıp siyasetle uğraşmalarını Athenagoras'ın hoş görmesi ve mani olmaması, benim bu sözlerimi ispata kâfidir".²²³

Türk Ortodoks Kilisesi Patriği Papa Eftim Eylül 1958'de şöyle der:

"Patrikhane gibi dini bir müessese asıl dini vazifesini unutmuş, Yunan Hükümeti'nin siyasi emel ve maksatlarına alet olmuş ve olmakta ısrar göstermiştir. Hiç sıkılmadan ve çekinmeden taşıdıkları ruhani sıfatı Yunanlılar için taşıdıklarını açıkça ifade etmişlerdir. Kıbrıs işini ihdas etmiş olan Makarios'un Athenagoras tarafından desteklendiğinden asla şüphe edilmemelidir. Nitekim Kıbrıs tedhiş hareketi başlamadan önce Makarios'un İstanbul'a gelerek Athenagoras ile konuşmuş olması son derece dikkat çekici bir olaydır.

Makarios'un kilisesi müstakil dahi olsa, Ortodoks kilisesinin merkezi olan İstanbul Patrikhanesinden ve patrikten izin alınmadan, öyle siyasi mahiyet taşıyan bir işin başına geçmiş olmasına ihtimal verilemez."²²⁴

Ocak 1958'de Athenagoras yurtdışına çıkmak için Dışişleri Bakanlığına müracaat etmiştir. Seyahatine İtalya'da başlayacağı, Varşova ve Moskova'ya uğrayacağı ardından Atina'da Kızıl Papaz Makarios ile görüşeceği söylenir²²⁵.

Atina Radyosu tarafından, Sen Sinod kararı ile iki ay kadar önce Atina'ya giden iki metropolitin evvelki gün Makarios ile görüştüğü bildirilmiş fakat metropolitler Selanik'teki manastıra ait bir arsa sebebi ile gittiklerini ve Makarios ile görüşmediklerini ifade etmişlerdir²²⁶.

²²³ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 176

²²⁴ A.e. , s. 178

²²⁵ Yeni Sabah, 31 Ocak 1958

²²⁶ Yeni Sabah, 31 Ocak 1958

Mart ayı içinde Varşova'da Rus Patriği Aleksî'nin başkanlığında Ortodoks Kiliseleri kongresi toplanacaktı ve Hükümet, kongrede Makarios ile görüşebilir ve bütün kiliseleri desteğini alır, gerekçesi ile patriğin buraya gitmesini istemiyordu. Patrik Vekili Emilianos'un Athenagoras Moskova'ya gitmeyecek beyanına rağmen hükümet patriğe gerekli izni vermemiştir²²⁷.

Fener Rum Patrikhanesi, Makarios ile aralarında ki ilişkiye dair yayında bulunan Yunan Devlet Radyosuna rağmen bu konuyla ilgili bir açıklamada bulunmamıştır²²⁸.

Kıbrıs olayları yüzünden infial içinde olan Türk Gençliği adına M.T.T.B. genel başkanı, Athenagoras'a telgraf çekerek aşağıdaki soruları sormuştur:

- “1. Bugüne kadar muhtelif vesilelerle sizleri açık konuşmaya davet etmemize rağmen cevap alamamız karşısında Makarios'la buluşmak üzere Atina'ya gönderdiğiniz heyet münasebetiyle son defa bu telgrafımızla Türk Gençliği olarak isteklerimizi bildiriyoruz.
2. Senelerce Kıbrıs'ın ilhaki Rum- Hellenic Komisyon'un başkanlığını yapan Atina Başpiskoposu Spyrudon'un siyasetle iştiğalini inkâr edebilir misiniz?
3. Makarios'un Türkiye'ye sizden talimat almak için gelemeyişi üzerine Atina'ya Kızıl Papaz ve diğer papazlarla temas ve müzakerelerde bulunmak üzere gönderdiğiniz heyetin Atina'ya seyahat maksadını ve Makarios'tan getirdiği mesajın metnini Efkâr-ı Umumiye'ye açıklamalısınız.
4. Kilise kanunlarınız icabı cemaat tarafından elde hakiki beş tane metropolit bulunması gerekirken neden 19 tane metropolit var?
5. Makarios'un Türkiye'ye gelerek sizden aldığı talimat üzerine Kıbrıs meselesinde ön plana çıktığı ve insanlık için yüzkarası cinayetler işlettiği doğru mudur?
6. Megas Rogot Hekis, Arhan Referendaros gibi titrlerin etrafınızda toplanan Bizans Hükümeti gölge kabinesi titrleri olduğu söylenmektedir. Bu doğru mudur? “²²⁹

²²⁷ **Yeni Sabah**, 5 Şubat 1958

²²⁸ SOFUOĞLU, **a.g.e.**, s. 179

²²⁹ **Yeni Sabah**, 1 Şubat 1958

Yine Türkiye Milli Talebe Federasyonu, Kıbrıs konusunda konuşmak için Athenagoras'ı davet etmiş, fakat Athenagoras bu davete karşılık vermemiştir²³⁰.

Papa Eftim Türkiye Milli Talebe Federasyonunda yaptığı sohbette: "Patrik Athenagoras ve etrafındaki papazların yurtdışına çıkarılmaları lazım geldiğini, zira bunların Kıbrıs meselesinde E.O.K.A katilleri ile işbirliği yaptığını ve Yunan Hükümetinin emriyle hareket ettiklerini" söylemiş, ertesi gün, bu konuşması yüzünden tehdit edilmiş, patrikhaneden aradığını saklamayan bir kişi:

"Athenagoras'ın elinde milyonları aşan bir cemaat ve binlerce kilise vardır! Ona dokunma! Nasıl olsa ölümüne az kaldı. Yanan mumun sönmek üzere!" demiştir²³¹.

Patrikhane kendisine bağlı olmayanları tehdit etmekte veya vaadlerde bulunarak, susturmaya çalışmaktaydı. Papa Eftim bu konuda da şunları söylemektedir:

"Patrikhane bana eğer bu memleketten gidersem sana New York'da muazzam bir villa alırız. Hayatının sonun kadar iaşeni temin ederiz dedi gitmedim. Çünkü ben bu memleketin evladıyım. Patrikhane Türkleşenleri Türkiye ile beraber olanları her ne pahasına olursa olsun bu memleketten uzaklaştırır. Yunanistan istiklal kazanalı 125 yıl olmuştur. Yunanistan'daki Türklere neler yapıldığı meydandadır. Fakat biz İstanbul'u zaptedeli 500 seneyi geçti. Hala içimizde bazıları milliyetçilik davası güdüyorlar. Buna bir son vermek lazımdır."²³²

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından patrikhane hesaplarını denetlemek maksadıyla üç kişilik bir komisyon kurulmuştur. Komisyon üyelerinden Necdet Kirman Bey hesaplar hakkında şunları söylemiştir:

"Mahkeme huzurunda yemin ettiğim için, denetimimizde edindiğimiz bilgi ve belgeleri size veremeyeceğim. Ancak, şunu açıklık ve kesinlikle söyleyebilirim ki, Patrikhanenin geliri 11 milyonu aşmış olduğu halde,

²³⁰ **Yeni Sabah**, 4 Şubat 1958

²³¹ **ŞAHİN, a.g.e.**, s.288

²³² **SOFUOĞLU, a.g.e.**, s. 184

harcama hususunda en ufak bir kayda rastlamadık. O zaman açılan Aya Pana Kilisesi'nin kasası para ile dolu olup, yüz liradan küçük paraya rastlamadık. Bütün Komisyon üyeleri, bu paraların Yunanistan'a, özellikle Kıbrıs'a gönderildiği hususunda hemfikiriz."²³³

Kıbrıs, Zürih ve Londra antlaşmaları sonucunda 1960'ta bağımsız bir cumhuriyet olur. Fakat 1963 yılına gelindiğinde, meclis 35 Rum ve 15 Türk milletvekili ile kilitlenir ve çalışamaz hale gelir.²³⁴ Amacı "enosis" olan EOKA'nın eylemleri yüzünden Türk-Yunan ilişkileri yeniden gerilmeye başlar.

Makarios 31 Mart 1963 tarihinde Rum halkına: "Asıl gayenin Kıbrıs'ta bir cumhuriyet kurmak değil, bunun bir merhale teşkil ettiğini, asıl gayenin ise enosis olduğunu" söyler. Makarios her fırsatta enosis idealini dile getirmiştir. Bu konuda gösterilen faaliyetler sonucunda 1964 yılında Türkler Rumlarca katledilmeye başlamıştır. Bu ortamda patrikhane tekrar gündeme gelir²³⁵.

Fakat Athenagoras'ın Kıbrıs politikası daha önceki gibi değildir. Bu sefer önceki dönemlerin aksine Türkiye'nin Kıbrıs politikasını destekler görünmektedir. Makarios ile ilgili bir soru üzerine:

"Makarios Kıbrıs'ta ruhani bir kimse değil devlet başkanıdır. Patrikhanenin kendisi ile hiçbir münasebeti yoktur, her hususta memleketimizin ve hükümetimizin politikasını tasvip ediyoruz. Kiliseler bağımsızdır ve her kilise hareketinde serbesttir. Makarios'a bağlı olduğu kilise karışabilir. Devletimize rağmen zirve toplantısına katılmamıştır. Eğer patrikhane bir ikaz yapsaydı politikaya karışmış olurdu. Bunu hükümetimizde tasvip etmez." demiştir²³⁶.

3.6.3. Patrikhaneye Karşı Alınan Tedbirler

Türkiye Rumların zararlı faaliyetlerini görerek, Kıbrıs olayları sırasında 30 Ekim 1930 tarihinde imzalanan "İkamet, Ticaret ve Seyr-i Sefain Antlaşması"nı 16 Mart 1948 tarihinde tek taraflı olarak fesheder²³⁷.

Zararlı görülen Rumlar, Bakanlar Kurulu kararı ile sınır dışı edilirler. Kiliselerde izinsiz rahiplik ve Yunan ırkçılığı propagandası yapan Konstantin Fragnis,

²³³ ŞAHİN, a.g.e. , s.291

²³⁴ MACAR, a.g.e. , s.200–201

²³⁵ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 188

²³⁶ Milliyet, 12 Ocak 1964

²³⁷ ŞAHİN, a.g.e. , s. 125

Panayot Horistodulos Romidias ve Anastas Ksetas isimli üç rahip ile İzmir Yunan Konsolosluğu rahibi Dimeteos Emonnit Arkondaris'in 'zararlı faaliyetlerde bulunuyor' gerekçesi ile sınır dışı edilmesi kararlaştırılır²³⁸

İçişleri Bakanı Orhan Öztrak, Patrik Vekili Emilyanos'un içte ve dıştaki tutumunun kendisinin Türk vatandaşı olarak muhafazasına imkân vermediğini bildirerek vatandaşlık kanunun ilgili hükümlerinin uygulanacağını açıklar²³⁹. Patrik Vekil Emilyanos'un faaliyetleri şu şekilde açıklanır:

"Patrik Vekili Emilyanos'un da Türk kanunlarına aykırı tahrik ve teşviklerde bulunduğu tespit edildi.

Emilyanos ve Canavalis'in faaliyetleri:

1. Yunanlılık amilini İstanbul Rumları arasında yaymak. Türk kanunlarına aykırı davranışları tahrik ve teşvik,
2. Türkiye aleyhine filmleri okullara ve kiliselere vermek,
3. Patrikhane statüsü icabı münhasıran ruhani işlerle uğraşması, gerekirken dünya işleriyle uğraşması ve Türk düşmanlığı telkin etmek.

Canavalis'in de memleket dışında faaliyette bulunduğu, dışarıda Türkiye aleyhindeki propagandaların onun yolu ile idare edildiği ve beslendiği tesbit olunmuştur."²⁴⁰

Yunanistan din adamlarının sınır dışı edilmesi olayı üzerine Türkiye'yi protesto etmiş, Lozan Antlaşmasının hükümlerini bozduğu gerekçesiyle antlaşmaya taraf beş devlete ve antlaşmada imzası bulunmayan ABD'ye şikâyet muhtırası vermiştir²⁴¹.

İçişleri bakanı bu konuda şu demeci vermiştir:

"Hudut dışına çıkarılanlar ve çıkarılmak istenenler, iç ve dış tutumları itibarı ile siyasi güvenliği sarsıcı hareketlerde bulunduğu sabit görülen kimselerdir. Halen yürürlükte olan Pasaport Kanununun 11. maddesine göre işlem

²³⁸ **A.e.** , s. 126

²³⁹ **Milliyet**, 13 Nisan 1964

²⁴⁰ **Milliyet**, 13 Nisan 1964

²⁴¹ M. Süreyya ŞAHİN, **Türkiye Patrikhaneleri**, İlke Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 125

yapılmaktadır. Kendilerine, kanuni icaplara göre tebligat yapılmış ve işlerini belirli süre içinde tasfiye etmeleri istenmiştir.”²⁴²

21 Mayıs'ta Yunanistan'ın BM temsilcisi Dimitrios Ditsios, BM'ye mektup yazarak iki metropolitin sınır dışı edilmesi ile ilgili olarak: “ en temel adalet mantığı bu tür suçlamalarla suçlanan kişilerin bunlardan haberdar edilmesini şart koşar ve verilen kararın bir üst mercii tarafından gözden geçirilmesinin yolunu açık tutar.” der. BM'de ki Türkiye büyükelçisi Orhan Eralp ise şu cevabı verir:

“İki metropolit Yunan ajanı gibi çalışmış, Yunan emir ve isteklerini Ortodoks Türk Vatandaşlarına yayma, empoze etme gibi bir görev üstlenmişlerdir. Üstelik Rum azınlık okullarının yönetmelikleri ile çatışan davranışlarda bulunmuşlar, Rum kökenli Türk vatandaşların sadakatini sarsacak Yunan propagandası yapmışlardır. Yalnızca azınlığın değil, Türkiye'nin saygınlığını ve güvenliğini de tehlikeye düşürmüşlerdir. İki görevli Yunan Hükümetinin eğilimleri için beşinci kol gibi çalışmışlardır.”²⁴³

Aynı dönemde Türk Hükümeti Rum azınlık okullarına yönelik tedbirlerde almaya başlamıştır. 13 Nisan 1964 tarihinde MEB Dr. İbrahim Öktem, Rum azınlık ilkokullarına bu güne kadar anılan ve mevzuat hükümlerini aşan özel hakların bundan böyle kaldırılacağını, ruhban okulundaki yabancı öğrenci sayısının tahdit edileceğini ve Yunan Hükümetinin Türkiye'de eğitim görmüş 35 öğretmene Batı Trakya'da görev vermediğini, buna aynen mukabele edileceği Yunanistan'da Türk azınlık okullarına tanınmayan bu neviden haklar konusunda bundan böyle müteakabiliyet esası ile sıkı sıkıya bağlı kalınacağını açıklamıştır²⁴⁴.

Yine 14 Nisan 1964'te MEB'nin İstanbul Valiliğine bir genelge göndererek: “Özel azınlık okullarında dini telkinlerde bulunulduğu, ruhanilerin okullara vakitli, vakitsiz ziyaretler yaparak öğrencilerle konuştukları, okul idarecilerinin bunlarla birlik olduğu öğrencilerin toplu halde veya teker teker tapınaklara gönderildiği, bazı dini kurumların okullara gönderdiği filmlerin öğrencilere gösterildiği, bu sebeple dini faaliyet gösteren azınlık okullarının kapatılacağını” bildirmiştir.²⁴⁵

²⁴² A.e. , s. 127

²⁴³ MACAR, a.g.e. , s.204–205

²⁴⁴ Milliyet, 13 Nisan 1964

²⁴⁵ Milliyet, 14 Nisan 1964

Taksim'deki Rum Kilisesi mensupları "Aynaroz'un Bininci Yıldönümü" ile ilgili filmi oynatmak için hükümetten izin istemişler, hükümetten "oynatılamayacağı" cevabını almışlardır. Buna rağmen "Bizans devrinin hasretini belirten ve tam anlamıyla Hıristiyanlık propagandası yapan" bu film Rum okullarında gösterilmiştir. Film Türkiye'ye sokanlarla, gösterenler hakkında kovuşturma açılmıştır²⁴⁶.

Patrikhanenin faaliyetleri parlamentoda tartışılmıştır. İzmir milletvekili O. Sabri Adal, patrikhanenin Lozan Antlaşmasından bugüne kadar politika ile uğraştığı hakkında hükümetin bilgisinin olup olmadığını belirterek:

"1. Patrik Athenagoras'ın seyahatlerinden hükümet haberdar mıdır? Patriklerin bu gibi seyahatleri ve dış temasları olmuş mudur?

2. Rum Ortodoks Kilisesinin ahdi ve hukuki durumu karşısında Sen Sinod meclisinin görmekte olduğu vazifelerin Milli kanunlarımızla telifi mümkün müdür?

3. Diyanet İşleri Teşkilat Kanun Tasarısı'nın hazırlandığı bugünlerde, bu gibi dini kurumların statüleri hakkında hükümet ne düşünmektedir?

4. Kıbrıs'ta işlenen insanlık dışı cinayetler karşısında Patrikhanenin tutumu ne olmuştur?

5. Kıbrıs'ta yıllardan beri ve son günlerde işlenen cinayetlerden Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesinin rolü olduğu anlaşılmıştır. Türk vatandaşı olarak Patrik Athenagoras tarafından bu elim ve vahim hadiseler karşısında ne gibi fiili ve müessir teşebbüslere girişilmiştir? Bunlardan hükümet haberdar mıdır?"²⁴⁷

Buna İçişleri Bakanının cevabı ise şu şekildeydi:

" Patrik Athenagoras'ın seyahati, okullardaki yasak filmlerden, memleket için zararlı faaliyetlerden hükümet günü gününe haberdardır. MEB ve İçişleri Bakanları bunlar hakkında gerekli işleme geçmiştir. Endişe edilecek hiçbir husus yoktur"²⁴⁸.

Ankara'da bir hükümet yetkilisi de patrikhane hakkında şu açıklamayı yapmıştır:

²⁴⁶ ŞAHİN, a.g.e. , s. 129

²⁴⁷ Milliyet, 14 Nisan 1964

²⁴⁸ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 196

“Patrikhane bir din devleti halinde çalışmaktadır. İstanbul Valiliğinden evvelce Ankara’ya yazılan bir yazıda; Patrikhanenin bir merkez mütevelli heyeti bulunduğu belirtilmiştir. Patrikhane Sen Sinod meclisini teşkil eden metropolitlere bütün Ortodoksların dünya ve din işlerine bakan parlamentosunun üyesi gözüyle bakmaktadır. Bizans İmparatorluğu zamanından kalma bir alışkanlıkla birçok illerimizin adını Metropolitlikler, Sen Sinod meclisinde devam ettirmiştir. Gayrimüslim vakıflar idaresi, gizli Merkez Mütevelli Heyeti adı altında çalışmakta, Patrikhane mevzuat dışı çabalarla okul, hastane, kilise gibi kurumlar vakıflarına ve yönetimine karışmaktadır. Patrikhane sorumluları, Patrikhane içinde, din işleri ile hiçbir ilgisi olmayan bir matbaa da kurmuşlardır. Patrikhane, kendisine siyasi haklar tanıyan 1860 yönetmeliğine dönmek istemekte ve bu konuda çabalar sarf etmektedir.”²⁴⁹

Patrikhane meselesi bu şekilde gündemdeyken ve sınır dışı uygulamaları yapılırken patrikhaneye mensup bazı papazlar ve Rumlar, sırtları kameraya dönük olduğu halde Alman televizyonuna Türk Halkını fanatizmle suçlamışlar ve Hristiyan oldukları için ezildikleri yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu program sebebiyle Patrik kendisini açıklama yapmak zorunda hissetmiş ve “Yabancı ve yerli basında Türk Hükümetinin patrikhane üzerinde baskı yaptığı yolundaki yayınları hayretle karşıladığını ve Alman televizyonu ile ilgili yayını da tekzip ettiğini” belirtmiştir²⁵⁰.

New York kaynaklı bir haberde; ileri gelen ABD’li din adamlarının Athenagoras’a Türklerin baskısının arttığını ileri sürdükleri, yapılan basın toplantısında Yakovas’ın Türk Hükümetinin giriştiği bazı hareketlerin patrikhaneyi meşru görevini yapmaktan alıkoyduğunu ifade etmiştir. Kiliseler Milli Konseyi Genel Sekreteri Rahip Dr. Edwin Espyde, Başkan Johnson’a gönderdiği telgrafla patrikhanenin haklarının gasp edilme tehlikesinden bahsetmiştir²⁵¹.

Patrikhane meselesi, 1965 yılı bütçe görüşmelerinde tekrar parlamentonun gündemine gelmiştir. Görüşmeler sırasında bir milletvekili şu açıklamaları yapmıştır:

“Türkiye’deki Rum Ortodoksların din adamları hakkında mevzuatımızda hiçbir hüküm yoktur. Din adamları serbestçe seçilirler. Patrikhane,

²⁴⁹ **Milliyet**, 11 Nisan 1964

²⁵⁰ SOFUOĞLU, **a.g.e.**, s. 197–198

²⁵¹ **A.e.**, s. 198

Yunanistan'dan elemanlar getirir. Bunlara Rum okul ve derneklerinde istedikleri gibi konferanslar veririr.”²⁵²

19 Ekim 1965 tarihinde Başbakan S. Hayri Ürgüplü patrikhanenin bugün için tam anlamıyla politika yaptığını ve bağımsız bir kuruluş gibi hareket ettiğin belirterek:

“Ben Lozan Antlaşması'na ve Atatürk'e inanırım. Patrikhane eğer Lozan Antlaşması'nda kendisine tanınan hakları içinde kalırsa Türklere misafirperverlik görür. Bu hakların dışına çıkarılsa Hükümet gerekli tedbirleri almakta serbesttir. Vakıflar kanunu yönünden milli güvenlik yönünden çeşitli tedbirler alınabilir. Kendiliklerinden metropolitlik sayısını yükseltmezler. Bu metropolitlikler dünyanın her yerinde aleyhimize propaganda yapıyorlar. Hatta büyük gazetelerde aleyhimize yazı yazarlar bile var.” demiştir²⁵³.

Nisan 1965'te patrikhanenin teftiş edilmesi gündeme gelir. Athenagoras, patrikhanenin Türk Hükümeti tarafından teftiş edilemeyeceğini söyler. Tartışmalar şiddetlenince başbakan yardımcısı Süleyman Demirel, “icap ederse, patrikhanenin hudut dışına çıkarılabileceğini” açıklar. 19 Nisan 1965'te ki Bakanlar Kurulu toplantısında patrikhanenin behemehal teftiş edileceği kararı çıkar. Maliye Bakanlığı mali kayıtları incelemek maksadıyla bir heyeti görevlendirir. İnceleme 28 Nisan 1965'te başlar²⁵⁴.

Tam bu sırada, Washington'daki CENTO toplantısında, Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay ile ABD Dışişleri Bakanı Dean Rusk arasında geçen diyalog o dönemde ABD'nin, patrikhanenin koruyuculuğunu nasıl üstlendiğinin bir göstergesidir. Bu konuşmayı o zaman Cevdet Sunay'ın Özel Kalem Müdürlüğünü yapan Em. Tümğ. Celil Gürkan şu şekilde anlatmaktadır:

“... Konuşmalar sırasında her Amerikalıya ilk sorduğumuz soru bize o iki muhribi ne zaman vereceksiniz. Bir ara Dean Rusk, Cevdet Sunay'a Sayın Generalim yardımdan memnun musunuz gibi bir şeyler söyledi. O zaman Cevdet Sunay lafı gediğine koymak üzere bize o iki muhribi ne zaman

²⁵² A.e.

²⁵³ Hürriyet, 22 Ekim 1965

²⁵⁴ MACAR, a.g.e. , s.204–205

vereceksiniz, dedi. Onun için biz NATO çağrı kuvvetine girmek hususunda müspet karar alamıyoruz. Bunun üzerine Dean Rusk dedi ki: Sayın General, Sayın Bakan Erkin size bir şey söyleyeyim dedi. Bu muhripleri almanın kısa bir yolu vardır. Bugün belleğimde bütün tazeliğiyle menkuştur. Dedi ki Patrikhaneye karşı icra ettiğiniz baskıyı kaldırır, sürdürdüğünüz hesap tetkik işlerine son vererseniz yarından tezi yok başkanla görüşeceğim. Size bu iki muhribin verilmesini en kısa zamanda sağlayacağım. Söz veriyor musunuz?”²⁵⁵

Athenagoras, basına verdiği demeçlerde ve hükümet yetkilileriyle konuşmalarında, Kıbrıs olaylarını tasvip etmediğini, bu olaylardan üzüntü duyduğunu, her zaman bu vatanın evladı olduğunu söylese de Yunanistan’dan gelen yetkililer ve din adamları ile konuşmalarında gerçek niyetini saklamamaktadır.

Patrik, 1967’de Atina Başpiskoposu İeronimas’ın İstanbul’u ziyareti sırasında öğle yemeğinde yaptığı konuşmada: “Konstantinopolis’te (İstanbul’da) yaşayan bizler, görevimizi yapmaya, emaneti korumaya kararlıyız. Allah’ın yardımıyla dileğimizin gerçekleşeceğine inanıyoruz. Lütfen bu hususu, yüzyılların şehri olan bu şehirde görevimize devam edeceğimizi Yunanistan’a ulaştırınız.” demiştir.

Başpiskopos İeronimas’da cevaben yaptığı konuşmada, Athenagoras’ın sözlerine aynen katıldığını söylemiş ve şunları eklemiştir: “Yunan Kilisesinin de bu gayenin tahakkuku için çalıştığından emin olabilirsiniz.”²⁵⁶

3.7.Vatikan ile İlişkiler

İki kilise arasındaki yumuşama, Papa 23. Johannes’in 1958 Noel ve Athenagoras’ın karşılıklı olarak verdiği yeni yıl mesajları ile başlar.

1959’da her iki kilisenin din adamları Rodos’ta buluşur. Düzenli yazışmalar Papa 6. Paul ile başlar²⁵⁷.

1963 Panortodoks kongresinde, Roma ile eşit şartlarda diyalog başlatma kararı alınır. Bunun üzerine Aynaroz’daki manastır yaşamının 1000. yıldönümü sebebiyle yapılan törenlere Katolik din adamları da katılır. Yunan Kilisesi bu

²⁵⁵ Em. Tümg. Celil GÜRKAN’ın konuşması, “Türk-Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesinin Rolü”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Ankara, ATASE, 1986, s. 207–208

²⁵⁶ ŞAHİN, a.g.e. , s. 131

²⁵⁷ MACAR, a.g.e. , s. 210

yakınlaşmadın rahatsızlık duyar ve kilise çevrelerinde Athenagoras'ın afroz edilmesi konuşulmaya başlar²⁵⁸.

Athenagoras ve Papa 6. Paul 3 Ocak 1964'te Kudüs'te buluşmuşur²⁵⁹. 7 Aralık 1964'te Vatikan ve Fener'de aynı anda yapılan törenlerle afrozları karşılıklı olarak kaldırırılar²⁶⁰.

Aslında bu ulaşılan sonuç, soğuk savaşın getirdiği bir sonuçtur. 2. Vatikan Konsülünde esas önemli olan evrenin bir yaratıcısının olup olmadığıdır, Komünizm bunun tersini söylediğine göre amaç uğruna ortak paydayı bulmak için ayrıntılara takılmanın anlamı yoktur²⁶¹.

Papa 6. Paul 1967 yılında İstanbul'u ve patrikhaneyi ziyaret eder.

Niyazi Berkes'in Fener'in Katolik kilisesi ile ilişkileri yorumlaması şu şekildedir:

"Fakat Patriklik de, misafiri olduğu Türk Devletinin kendi arkasında bir destek olamayacağını bildiği için, sadece Türkiye Ortodokslarının bir cemaat kilisesinin ruhanisi olmak seviyesine inmekten başıboş kalıp uluslar arası çıkacak fırsatlara göre diplomasisini yönetmeyi çıkarına daha uygun bulmaktadır. İşte, İstanbul Patrikliğinin diğer Ortodoks kiliseleri ile münasebetindeki anomalinin kökü ve Athenagoras'ın Katolik Kilisesi ile birlik olma isteğinin altında yatan gerçek budur."²⁶².

²⁵⁸ **Ulus**, 2 Şubat 1964

²⁵⁹ **Cumhuriyet**, 4 Ocak 1964

²⁶⁰ **Yeni Gazete**, 8 Aralık 1965

²⁶¹ Aytunç ALTINDAL, **Türkiye ve Ortodokslar**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s.73

²⁶² BERKES, **a.g.e.** , s. 43

4. DİMİTRİOS DÖNEMİ (1972–1991)

4.1. Dimitrios'un Seçimi

Athenagoras, 7 Temmuz 1972 yılında İstanbul'da ölür. Vilayet'in yeni patrik seçiminde noter bulunması isteğine Patrikhane, Yunan Büyükelçiliği aracılığıyla itiraz eder. Patrik seçimindeki tartışmalar sebebi ile basında patrikhanenin varlığı yeniden sorgulanmaya başlar. Bu sırada MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş, patrikhanenin feshedilmesinden yana olduğunu açıklar.

Patrik seçiminde en güçlü aday olarak Kadıköy Metropoliti Meilton gösterilir. Fakat Vilayet onunla birlikte, Stravpoli Metropoliti Maksimos, Tokat Metropoliti Krillos ve Terkos Metropoliti Yakovas'ı listeden çıkarır. Bunun üzerine Yunanistan tekrar devreye girer. Bu nedenle de seçim süreci ağırlaşır.

Fakat Yunan Hükümetinin çabaları sonuç vermez. Bu şartlarda yapılan seçimde, Gökçeada ve Bozcaada Metropoliti Dimitrios 12 oyla patrik seçilir²⁶³.

Törende yaptığı konuşmada, "... dinimizin örf ve adetlerine uygun olarak İstanbul Rum Patrikliği ve bütün dünya Ortodoks Kilisesinin dini liderliğini deruhte etmiş bulunuyorum" der. Böylelikle 'Cihan Patriği' (Ekümenik Patrik) oluşunu açıkça söyler²⁶⁴.

4.2. Patrikhane Binasının Onarılması ve Yeni Binanın Açılışı

Patrikhane, ilk kez 1978 ve 1979 yıllarında binanın onarımı için hükümete başvurur. Gerekçe olarak da 1941'de çıkan yangında tamamen yanmış ahşap kısımlar ile kısmen zarar gören kısımların alelacele onarılması sebebi ile binanın mimari yönden bir bütünlük içermemesi gösterilir.

7 Eylül 1985'te patrikhane onarım için tekrar başvurur. Dışişleri Bakanlığı, "sadece, söz konusu onarım ve restorasyonun imar ve eski eserler mevzuatına uygun olmak kaydıyla" kabul eder. Bunun üzerinde patrikhane 19 Ekim 1986'da projenin onaylanması için Fatih Belediyesine başvurur. Sunulan belgenin "malik hanesinin" boş olması üzerine belediye Tapu Kadastro Müdürlüğüne açıklama için yazı yazar. Cevapta bu durum onaylanır.

Belediye de, onarım ruhsatını ancak malike verebileceğinden istenilen izni veremez. Ayrıca konu "azınlık kilisesi" ile ilgili olduğundan durumun incelenmesi için

²⁶³ MACAR, a.g.e. , s. 225

²⁶⁴ ŞAHİN, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, s.307

Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne yazı yazılır. Genel Müdürlük'de konuyu inceleyip içişleri ve Dışişleri Bakanlıkları ile MİT Müsteşarlığına "inşaat ruhsatı için olumlu görüş verilmesi mümkün değildir" şeklinde görüş belirtilir²⁶⁵.

Beklemediği anda tepkilerle karşılaşan patrikhane, Yunanistan ve Amerika'daki din adamlarından yardım ister. Yakovas derhal harekete geçer ve Amerika Hükümeti sıkıştırmaya başlar. Amerikan eski başkanlarında J. Carter dahi lobi faaliyetlerine başlar. Özal, azınlık mallarının alınıp satılmasına ve azınlıkların mal alıp satmasına izin verir. Patrikhanenin onarım isteklerine de onay verir²⁶⁶.

Özal Cumhurbaşkanlığında, ilk önce Patrik Dimitrios'u davet etmiş ve patrik ona, "patrikhanenin onarımı için gösterdiği yardımdan dolayı" teşekkür etmiştir²⁶⁷.

Yakovas'ın girişimleriyle 1941 yılında yanarak hasar gören binanın onarılması için verilen ruhsat ile üç bin yedi yüz metrekare sahaya muazzam bir site yapılır²⁶⁸.

17 Aralık 1989'da yapılan yeni binanın açılış töreni "Ortodoks âleminin buluşması" olarak adlandırılmıştır. Üç saat süren törene, Yunanistan'dan parlamentoyu temsilen Papayaotis Kritikos, devlet bakanı ve hükümet sözcüsü Nixos Temelis, Kültür Bakanı Sotiris Kuvelas, Ticaret Bakanı Yanis Varciotis, ABD Başkonsolosu katılırlar. Yunanistan'dan 20'nin üstünde otobüs ve üç uçak dolusu eski başbakan, eski-yeni milletvekilleri, bakanlar, sanatçılar, işadamları ve çok sayıda din adamı olmak üzere 780 Yunanlı gelir. Ayrıca Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi ve İstanbul Başkonsolosu katılır. Yunanistan'ın üç eski başbakanı Yorgo Rallis, Canetakis ve Grivas'ın da katıldığı açılışta izdiham yaşanır²⁶⁹.

Törende Ayasofya'yı demir parmaklıklar arasında gösteren broşürler dağıtılır²⁷⁰.

Patrik, Cumhurbaşkanı'na davet eder. Fakat Cumhurbaşkanı törene katılmaz. Hükümeti temsilen Turizm Bakanı, İstanbul Valisi ve Büyükşehir Belediye Başkanı katılır.

²⁶⁵ **A.e.** , s. 310

²⁶⁶ **YILDIRIM, a.g.e.** , s.193

²⁶⁷ Anadolu Ajansının haberinde "Patrikhanenin restorasyonunun, Turgut Özal'ın 9.4.1988'de verdiği izin üzerine başladığı bildirilmiştir. (**Hürriyet**, 12 Aralık, 1989) Bkz. **ŞAHİN, a.g.e.** , s.311

²⁶⁸ **EMİRHAN, a.g.e.** , s.29

²⁶⁹ "Cami Kapatana, Patrikhane Açılışı", **Tercüman**, 18 Aralık 1989

²⁷⁰ "Bu Ne Cüret", **Türkiye**, 19 Aralık 1989

4.3. Siyasi Faaliyetleri

Dimitrios, 1987 yazında uluslar arası gezilere başlar. İskenderiye patriği Parthenios'u, bağımsız Ortodoks kiliselerin liderlerini ziyaret eder. Papa ile Vatikan'da görüşür.

Kasım ayının ortalarında Yunanistan'a gider. Yunanistan'da karşılanması bir din adamında daha çok bir devlet başkanı gibi olur. Yunan Cumhurbaşkanı, bazı bakanlar ve parlamenterler tarafından karşılanır. Sokaklar Bizans bayrakları ile donatılır. Yunan basını da Dimitrios'u ve Fener Patrikhanesini, "Helenizm'in mücahitleri ve kalesi" olarak gösterir.

Onuruna verilen yemekte yaptığı konuşmada, "Biz, Poli'de manevi Termopil'i müdafaa ediyoruz" der. Poli İstanbul'un eski adı olan Konstantinopolis'in kısaltılmışı veya eski adıdır.

Bir diğer hususta Yunanistan'daki sağcı basının, "Patriğin, seçildiğinden bu yana, öteki Patrik Athenagoras'ın yolunda ilerlediğini" belirtmesidir²⁷¹.

25 Eylül 1988'de, Ermeni Patriği Şınork Kulustyan ve ABD Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Yakovas ile birlikte Yunanistan'ın Patmos adasında, Yuhanna Manastırının 900. kuruluş yıldönümü törenlerine katılır.

12 Temmuz 1990'da ABD Başkanı Bush ile "Dünya Ortodoks Patriği" sıfatıyla görüşür. Karşılması ve ağırlanması buna göre olur. Onuruna verilen yemekte "Konstantinopolis Patriği" diye takdim edilir²⁷².

Bush patriğe, "bugün buraya evrensel ufkunuzu, yani umudunuzu getirdiniz. Bu 250 milyon ruhani çocuğunuzun –ki çoğu dini baskılar altında hayatlarını geçirdi- hepimizin umududur. Burada insanların umudunun yükselişini kutluyoruz, özellikle sizi Doğu Avrupa'da dinleyen insanların," diyerek patrikhane konusundaki mesajını iletir²⁷³.

"Evrensel Patrik" olarak karşılanması üzerine gazeteciler sorduğu sorulara, "Türkiye 'Evrensel Patrik' tanımlamasının, Lozan Antlaşmasına aykırı olduğunu savunuyor. Bu, asırlardan beri kullanılan dini ve tarihi sıfattır. Hiçbir siyasi tarafı yoktur" yanıtını verir²⁷⁴.

²⁷¹ ŞAHİN, a.g.e. , s. 308

²⁷² YILDIRIM, a.g.e. , s.196

²⁷³ Cumhuriyet, 14 Temmuz 1990

²⁷⁴ Zaman, 17 Ağustos 1993

Temmuz ayında Bartholomeos ile birlikte BM'yi ziyaret eder. BM Genel Sekreteri Javier Perez De Cuellar ile görüşür. 1990 yılında Gürcistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi üzerine Gürcistan Kilisesine otonomluk izni verir.

5. BARTHOLOMEOS DÖNEMİ (1991–2005)

5.1. Patrik Seçilmesi

Dimitrios 4 Ekim 1991 tarihinde kalp krizinden ölür. 9 Ekim'deki cenaze törenine Yunanistan Cumhurbaşkanı Karamanlis'i temsilen Başbakan Mitsokasis, Dışişleri Bakanı Samaras, Parlamento Başkanı Tsaldaris, Yunan Ortodoks Kilisesini temsilen Başpiskopos Şerafim ve 20 metropolit ve Yunanistan'dan çeşitli parti ve kurumların temsilcileri katılırlar. ABD'den dört kişilik düşük düzeyde bir heyet, Washington'daki Yunan lobisini temsilen 10 kişilik Yunan asıllı Amerikalılar ekibi katılır. Türk tarafından ise Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı temsilen Başyaver Albay Sedat Özdemir ve İstanbul Valisi Hayri Kozakçıoğlu bulunur. Ayrıca Amerikan Kiliseleri Başpiskoposu Yakovas ve Rus Patriği Aleksî'de katılır.²⁷⁵

Cenazeye katılanlara bakıldığı zaman, Yunanistan'ın patrikhaneye önem verdiği ve patriğin yaptığı geziler ile uluslararası kamuoyunun dikkatini patrikhane üzerine topladığı görülmektedir.

5 Ekim 1991 tarihinde çıkan gazete haberinde ABD Başkanı Bush'un, Fener Patrikhanesi için Amerikan Başpiskoposu Yakavos'u desteklediği belirtilerek, ABD'nin Ortodoksluğun liderliğini Moskova Patrikliğine kaptırmak istemediği öne sürülüyordu.²⁷⁶

Cenazeden sonra patrik seçim süreci işlemeye başlar. Yeni patrik seçilmeden önce Yunanistan Türkiye'den "patrik seçilecek kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma" şartının kaldırılmasını ister²⁷⁷. Patrik adayları arasında Yakavos'un da adı geçmektedir. Fakat Yakovas 9 Ekim 1991 tarihinde partiliğe aday olmadığını açıklar²⁷⁸. Patrik adaylarının listesi Sen Sinod tarafından 9 Ekim 1991 tarihinde İstanbul valiliğine verilir²⁷⁹. Bazı adayların sakıncalı durumları olmasına rağmen liste, üzerinde hiçbir kısıtlama olmadan onaylanır. Dönemin İstanbul Valisi bu konuda şu açıklamayı yapar²⁸⁰:

" 15 patrik adayı vardı. Bunların 14'ünün üzerini çizip, bir kişiyi seçebilirdik. Ama bu yaptırım olurdu, tayin olurdu. Oysa biz demokratik yolu seçtik.

²⁷⁵ **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1991

²⁷⁶ **Cumhuriyet**, 5 Ekim 1991

²⁷⁷ YILDIRIM, **Dünden Bugüne Patrikhane**, s.141

²⁷⁸ **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1991

²⁷⁹ **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1991

²⁸⁰ **Hürriyet**, 23 Ekim 1991

Adaylarda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak ve metropolit düzeyine yükselmiş bulunmaktan başka bir şey aramadık. “

Bundan sonra 22 Ekim 1991 tarihinde Dimitri Arhondoni Bartholomeos Sen Sinod Meclisi üyesi 15 metropolitin oybirliği ile 270nci patrik olarak seçilir²⁸¹.

Bartholomeos, patrik seçiminde Turgut Özal'ın kendisine yardım ettiğini açıklar: “ 1991’de Mesut Yılmaz vekâleten hükümetin başındaydı. İlk kez bir listemiz hiçbir isim silinmeden geri döndü. Cumhurbaşkanı da Turgut Özal idi. Hatta daha sonra kendisine teşekkür ettim. Bana ‘Bırakın, Rum vatandaşlarımız, kendi inançlarına göre patriklerini seçsinler diye ben talimat verdim.’ dedi.”²⁸².

Patrik Bartholomeos, törende yaptığı Yunanca konuşmada, Yunanistan Başbakanı Miçotakis ve beraberindeki heyetle çeşitli ülkelerden gelen din adamlarına gösterdikleri ilgiden dolayı teşekkür etti. İstanbul’dan “Konstantinopolis” diye bahseden Bartholomeos, “kendinin tüm dünya Ortodokslarının ruhani lideri olduğunu dünya Ortodokslarının birliği için çalışacağını, çalışmalarında Sen Sinod’un önemli bir yeri olacağını” belirtti²⁸³.

5.2.Yeni Patriğin Biyografisi

1940 yılında Gökçeada’da doğan Bartholomeos, 1961- 1963 yıllarında askerlik hizmetini tamamladıktan sonra, 1963 yılında Athenagoras’ın sağladığı burs ile yurt dışına gönderilir. 1963 -1968 yılları arasında sırasıyla, Pontifical Oriental Institue, Roma; The Ecumenical Institue, Basse ve University of Munich’de eğitim gördü. The Oriental Institue of The Gregorian University’de “Kutsal Kanunların Kodlanması ve Ortodoks Kiliselerinin Şeriatı” konulu doktora teziyle doktor unvanını aldı.

Yurt dışında kaldığı sürece Türkçe ve Yunanca hariç beş dili – Almanca, İngilizce, Fransızca, Latince, İtalyanca- öğrendi. Eğitimini tamamlayıp tekrar 1968’de Türkiye’ye dönünce Heybeliada Ruhban Okulunun Dekan Yardımcılığına getirildi. Daha sonra Athenagoras tarafından, Archimandrite (papazın bir üstü) makamına yükseltildi. 1973’te Alaşehir Metropolit, 1974’te Sen Sinod üyesi oldu.

Athenagoras’ın ölümünden sonra patrik seçilen Dimitrios’un kurduğu Patrikhane Yazı İşleri Bürosunun başına geçti. Patrikhanenin işleri büyük ölçüde bu

²⁸¹ **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1991

²⁸² YILDIRIM, **a.g.e.** , s.142

²⁸³ **Milliyet**, 3 Kasım 1991

bürodan yönetildi. Dimitrios, sağ kolu olan Bartholomeos'u 1973 yılında metropolitliğe yükseltti. Bartholomeos Kadıköy metropolitliğine tayin edildiği Ocak 1990 yılına kadar bu büroda görevini sürdürdü.

Özel bürodaki görevi sırasında bir rahip gibi pasif kalmayan Bartholomeos, 1968'den 1991 yılına kadar bir diplomat gibi çalıştı. "Society of Canon Law of The Oriental Churches (Doğu Kiliselerin Dini Kanunları Toplumu) adlı birliğin kurucu üyesi oldu ve başkan yardımcılığını yaptı. "The World Council of Churches (Dünya Kiliseler Birliği)" de sekiz yılı başkan yardımcılığı olmak üzere, on beş yıl görevde bulundu. Ortodokslar ve Hıristiyanlar arası birçok toplantıya katıldı. 1990'da "Ortodoks Diasporası" için oluşturulan "Kutsal ve Büyük Sinod" için "Ortodokslar arası Komite"nin de başkanlığına seçildi²⁸⁴.

5.3. Siyasi Faaliyetleri

2 Kasım 1992 tarihinde patriklik makamına oturan Bartholomeos, "Ben modern bir insanım, eski çağlardaki gibi manastıra kapanıp bütün gün dua mı edeyim? Barış için, dini mesajlar vermek için temaslar yapıyorum." şeklinde özetlediği misyonu ile hızla çalışmaya başlar²⁸⁵.

5.3.1. 1992 Yılı Siyasi Faaliyetleri

Göreve başladıktan sonra; 13–15 Mart 1992'de Fener Patrikhanesi'nde patrikler arası toplantı düzenler. Toplantıya 12 Ortodoks Kilisesi katılır. Moskova Patrikliğinden ayrılıp bağımsız olan patriklikler toplantıya çağrılmazlar.²⁸⁶

31 Mayıs 1992'de Edinburg Dükü Prens Philip'i "çevrenin korunması" için düzenlenen etkinlikte Heybeliada Ruhban Okulunda ağırlar²⁸⁷. Aynı yıl, Aynaroz ve Girit metropolitliklerini ziyaret eder. Yetkisi olmadığı halde Milli Eğitim bakanı Köksal Toptan'dan Heybeliada Ruhban Okulunun patrikhanenin isteği doğrultusunda açılmasını ister. Ardından Avrupa Topluluğu Komisyonu Dönem Başkanı Jacques Delors, Cumhurbaşkanına bir mesaj göndererek okulun açılmasını ister. Dünya Kiliseler Birliği ve Fransız Katolik Konseyi de Türkiye Başbakanı nezdinde aynı yönde girişimlerde bulunur²⁸⁸.

²⁸⁴ ŞAHİN, **Türkiye Patrikhaneleri**, s. 143–144

²⁸⁵ **A.e.** , s. 143–145

²⁸⁶ YILDIRIM, **Dünden Bugüne Patrikhane**, s.145

²⁸⁷ ŞAHİN, **Fener Patrikhanesi ve Türkiye**, s.317

²⁸⁸ YILDIRIM, **a.g.e.** , s. 202

5.3.2. 1993 Yılı Siyasi Faaliyetleri

1993 yılında; İskenderiye, Antakya, Rusya Patrikleri, Sırbistan, Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan Başpiskoposlarını ziyaret eder. İsveç Luther Kilisesini, İsveç'teki bütün İskandinav ülkelerinden sorumlu Ortodoks Kilisesini Alman Evangelik Kilisesini ziyaret eder.

Brüksel'de AB Komisyonu Başkanı Jacques Delors'ın onuruna verdiği yemeğe katılır. Buckingham sarayında İngiliz Kraliyet Ailesinin misafiri olur²⁸⁹.

1993 Ağustosunun başında yedi patriği İstanbul'da toplar. Bu toplantıya Bartholomeos'un ekümeniklik için örgütlendiğini fark eden Kudüs Patriği Diadoros katılmaz ve toplantıyı protesto eder. Üç gün süren toplantıya Yakovas'ta katılır. Toplantıya Türk gazeteciler alınmaz. Üç günlük süre zarfında patriklerin ne konuştukları neyi tartıştıkları açıklanmaz.

Bu toplantıda "Kudüs Patrikhanesi ile Fener arasındaki muhalefetin" tartışıldığı söylenmiş, fakat "Balkanlarda Ortodoks mihveri kurulması yolundaki stratejilerin" görüşüldüğü, Bartholomeos'un Sırbistan ziyareti sırasında ortaya çıkmıştır.

1993 yılında Başbakan Tansu Çiller, din adamlarından Olimpiyatların İstanbul'da yapılmasını için birer destek mektubu istemiştir. Diyanet İşleri Başkanı, Yahudi Cemaati Hahambaşısı, Ermeni Patriği ve Fener Rum Patriği olimpiyatların Türkiye'de yapılmasını desteklediklerini ifade eden birer mektup vermişlerdir.

Çiller bu mektupları Savanora yatında düzenlenen kokteylde Dünya Olimpiyat Komitesi Başkanı'na vermiştir. Bartholomeos verdiği mektup için: "Ben o mektubu Ekümenik Patrik imzası ile vermiştim. O zaman kimse bana bir şey dememişti." demiştir. Çiller'in o dönem dış politika danışmanı olan Yalım Eralp, "imzayı fark ettiklerini fakat patriğin başka türlü yazamayacağını"! söylemiştir²⁹⁰.

Bartholomeos 1993 yılında merkezi Yunanistan'da olan üç ayda bir yayımlanan uluslararası "Ortodoksia" adlı bir dergi çıkarmaya başlar. Dergide abonelik ve diğer ödemeler için derginin hesap numarası Yunanistan Ulusal Bankasında gösterilmiştir. Künyesinde, yayın kurulu, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Sen Sinod üyelerinden oluşuyor gözükmektedir²⁹¹.

²⁸⁹ A.e. , s. 203

²⁹⁰ A.e. , s. 204

²⁹¹ A.e. , s. 205

5.3.3. Sırbistan Ziyareti

Patriğin 6 Ağustos 1993 tarihinde Sırbistan'a yaptığı ziyaret sırasında, TBMM İnsan Hakları Komisyon üyesi, DYP İzmir milletvekili Mehmet Özkan, Bartholomeos'tan Bosna'daki vahşetin durdurulması için Sırp papazları uyarması isteğinde bulunmuş; bu isteğine patrik, "vahşet sözcüğüne katılmadığını ve Yugoslavya'da bir savaş olduğunu, her iki tarafında suçlu bulunduğunu" ileri sürerek cevap vermiştir.

Birleşmiş Milletler kararıyla uluslararası ambargo uygulanan Sırbistan'a giden Bartholomeos'un uçağının Belgrad havalimanına inmesi için BM'den özel izin alınmıştır. Atina Haber Ajansının bildirdiğine göre Patrik Sırp Halkı tarafından "zaferin ve ümidin ön habercisi" olarak karşılanmıştır.

Patrik Belgrad'ta yaptığı ilk konuşmasında:

"Sırp Halkı, Ortodoks inancına dayanarak, Elenizm gibi tarihindeki zor dönemleri atlatma gücüne sahiptir. Nihai hedefine ulaşmasında, kilise sizinle birliktedir." demiştir²⁹².

Bartholomeos'un bu konuşmasından sonra, Marmara Üniversitesi Öğretim üyelerinden Prof. Dr. Haluk Kabaloğlu ile Prof. Dr. İnci Ergün yaptıkları açıklamada:

"Sırbistan'ın BM kararıyla boykot edildiği, bu ülke ile temasların yapılmadığı bir dönemde Fener Rum Ortodoks Patriğinin Sırbistan ziyareti, Patrikhanenin dikkatle takip edilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Sırbistan'a gezi programının, (patrik kardeş) tarafından yapılacağı gerekçesi ile programını bilmeyen patriğin, Sırbistan Devlet Başkanı ve idarecileri ile görüşmesi de anlamlıdır. Türkiye'de patrik, muhatabı, Eyüp Kaymakamı olması gereken bir din görevlisidir. Antlaşmalara aykırı ve milli menfaatlerimizi zedeleyici davranışlara girmekten titizlikle kaçınması gerekir. 'Saraybosna'da vahşet olmadığı' iddiası da bu din adamı için fevkalade talihsiz bir açıklama olmuştur... Kaldı ki, vatandaşı oldukları ülkemizde Saraybosna olaylarına karşı duyulan infial ve Türk kamuoyunun duyduğu hassasiyet dikkate alınırca, bu ifadelerin Türk kamu vicdanını sızlatacağı açıktır. Yunanistan'ın tahsis ettiği özel uçakla seyahat eden sayın(!) patriğin, Balkanlarda

²⁹² ŞAHİN, Türkiye Patrikhaneleri, s. 143–145

'Ortodoks Mihveri' kurulması yolunda komşu ülkenin aleti olarak kullanılmakta olduğu izlenimini vermesi, Patrikhanenin statüsünün yeniden gündeme gelmesine yol açacaktır." denmiştir²⁹³.

Patrik daha sonra Sırbistan'ın özerk bölgesi Voyvodina'da, "Ortodoks Sırp'ların, Katolik kilisesinin genel taarruzu ile karşı karşıya olduğunu söylemekten çekinmemiştir. Eleftherotipia gazetesinin haberine göre, patrik konuşmasının bir bölümünde şöyle demiştir: "Ortodoks Sırp Milleti, Allah tarafından Ortodoks Doğu Kilisesi'nin batı sınırlarını korumakla görevlendirilmiştir. Ve Sırp Milleti bu kutsal görevini birçok gencini kurban vererek yerine getirmiştir.". Sırp gazeteleri, "Patriğin, Sırbistan'ı bu kritik dönemde ziyaret etmesini büyük ve manevi destek" olarak yorumlarken, "Balkanlarda gelişen Türk-İslam yayına ve Katolik Kilisesi'nin Balkanlar ile Doğu Avrupa'ya girme çabalarına karşı Ortodoks cephenin teşekkülündeki katkılarının da çok büyük olduğunu" yazmışlardır²⁹⁴.

Miloseviç'in, Bartholomeos onuruna verdiği yemekte, patriğin yaptığı konuşmanın bir paragrafı şu şekildedir:

"Allah için mücadele edenler biliyorlar ki, hak ve adalet uğrunda inanç, eşit olmayan güçler karşısında mücadeleden korkup geri yapmamak için, kalkan görevi yapmamaktadır ve inanmaktadırlar ki, Allah onlara nihai galibiyeti bağışlayacaktır." Yine, Sırbistan Devlet Başkanına, "Ben buraya nezaket ziyaretine değil, zaferinizi kutlamaya geldim." demiştir. Patrikhane'de yapılan toplantı hakkında, El-Müslimün Gazetesi, 30-31 Temmuz 1993'te İstanbul'da toplanan Ortodoks Zirvesinde PKK teşkilatını destekleme kararı alındığını yazmıştır. Bu haber patrikhane tarafından tekzip edilmemiştir²⁹⁵.

5.3.4. 1994 Yılı Siyasi Faaliyetleri

7-9 Şubat 1994 tarihinde, İstanbul'da, merkezi New York'ta bulunan Appeal of Conscience(Vicdana Çağrı) Vakfı ve Fener Patrikhanesi tarafından "Barış ve Hoşgörü" konferansı düzenlenir. Bosna – Hersek'teki savaşın en şiddetli günlerinde, "Dünya Barışına Katkı" amacıyla düzenlenen bu toplantı dünya kamuoyunda büyük yankılar uyandırır.

²⁹³ A.e. , s.155-156

²⁹⁴ A.e. , s. 156-157

²⁹⁵ A.e. , s. 157

Toplantının “Sonuç Bildirisi”nde, Diyanet İşleri Başkanı M. Nuri Yılmaz ve Bartholomeos imzalar. Bildiride Bartholomeos’un imzalayacağı Türkçe metinde unvan olarak ‘Patrik Bartholomeos’ yazarken, İngilizce metinde ise ‘His All Hollines Ecumenical Patriarch Bartholomeov’ ibaresi vardır.

Bu yüzden Diyanet İşleri Başkanı metne önce imza atmaz, fakat daha sonra Ankara’dan gelen bir talimatla metni imzalar²⁹⁶.

Böylece bu toplantıyla hem Fener Patrikhanesinin bütün Ortodoksların lideri olduğu dünyaya duyuruldu hem de patriğin ekümenikliği Diyanet İşleri Başkanı tarafından kabul edilmiş oldu.

Konferansın Sonuç Bildirisine ‘Boğaziçi Deklarasyonu’ denmesi de ayrı bir tartışma konusu oldu. Bartholomeos’un ‘İstanbul’ denilmesini istemediği için bu adın verildiği söylendi²⁹⁷.

Aytunç ALTINDAL, bu konferans hakkında şöyle demektedir:

“9 Şubat 1994’te Swiss Otel’de yaptıkları ‘hoşgörü’ toplantısı sonunda yayınlanan deklarasyonda ‘Metonia’ yapıyoruz denilmektedir. İngilizce metinde bu Grekçe kelime aynen kullanılmıştır. Kelimenin karşılığı ‘Değişiklik’ demektir. Bunun bir başka şekildeki ifadesi de, ‘Biz Ortodoks âleminde artık pasif değil, aktif mücadele yapacağız.’dır. Ne yazık ki bu deklarasyonun altına, Diyanet İşleri Başkanımızda imzasını atmıştır.”²⁹⁸

Toplantıdan iki hafta sonra 24 Şubat 1994’te ABD Başkanı Bill CLINTON, Başbakan Tansu ÇİLLER’E, patrikhanenin uluslararası statüye kavuşması için Türkiye’nin yardımcı olmasını istediği ve Fener Patrikhanesine Yunan Kilisesi dediği mektubunda şöyle diyordu:²⁹⁹

“Coğrafi itibarıyla, Türkiye uluslararası komşuluk açısından zor bir bölgededir ve ABD Türkiye ilişkilerini ikili olarak ve NATO aracılığı ile sürdürecektir... Bu bölgedeki gerilimi en aza indirmek için Yunanistan dâhil, Türkiye’nin bütün komşularıyla birlikte çalışması Türkiye’nin yarına olacaktır. Yunanistan’la olan ilişkilerinizdeki en son gerilimi azaltmak üzere

²⁹⁶ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 210

²⁹⁷ **A.e.**

²⁹⁸ **Nokta Dergisi**, 4–10 Eylül 1994

²⁹⁹ www.orkun.com.tr

hükümetiniz tarafından bazı sembolik adımlar atılabilir. Bu konuda şu anda bazı gelişmeler kaydedilmesinin denenmesi kanaatindeyim. Bu sembolik adımlardan bir tanesi, İstanbul'daki Yunan Kilisesi (Fener Rum Patrikhanesi) olabilir ve bu kurumun işlerlik kazanması hususunda mevcut olan bazı zor koşulları kolaylaştırmanın yollarını göz önünde bulunduracağınızı ümit ediyorum.”

Bartholomeos, 19 Nisan 1994 tarihinde, o güne kadar hep bir devlet başkanının açılış konuşmasını yaptığı Avrupa Parlamentosu'nda, devlet başkanı gibi karşılanmış, açılış konuşmasını yapmış ve İstanbul'dan 'Konstantinopolis' diye bahsetmiştir³⁰⁰. Konuşmasında tamamen dini konulara yer veren patrik ikili görüşmelerinde Heybeliada Ruhban Okulu ile ilgili taleplerini dile getirmiştir³⁰¹.

22 Nisan 1994'de Clinton, Dönemin Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu ile beraber düzenlediği basın toplantısında, Fener Patrikhanesinden de bahsetti ve “patrikhanenin statüsünün tarihi misyonuna uygun biçimde yeniden düzenlenmesi” tavsiyesinde bulundu³⁰².

10 Haziran 1994 tarihinde NATO Konseyi toplantısında, Yunan Dışişleri Bakanı Kardas Papulyos dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'e, patrikhanenin güvenliğiinden kaygı duyduğunu ve patrikhane için özel bir statü tanınması gerektiğini söyler. Aynı günlerde ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Stephan Oxman ile Yunan Dışişleri Bakanı Papulyos, patrik Bartholomeos'u ziyaret eder³⁰³.

1994 yılında AB komisyonu Ortodoks kiliselerin bir temsilcilik açmasını ister. AB Komisyon Başkanı Jacques Delors bunu Fener Patrikhanesinden ister. Buradaki amacın patrikhane açısından, AB fonlarından yararlanmak, Balkanlar ve Doğu Avrupa'daki kiliselerin ruhani merkezi haline gelmek olduğu belirtilir.

Bunun üzerine patrikhane AB nezdinde büro açmak için çalışmalarına başlar. Fakat dönemin İstanbul Vali Yardımcısı buna izin vermez. Bu konuda özel bir hassasiyet gösteren Türkiye, söz konusu büronun açılmasının, patrikhaneyi Türk kurumu olmaktan çıkaracak bir gelişme olarak değerlendirmiştir. Dışişleri Bakanlığı da, Patrikhanenin tüzel kişiliği olmadığı için bu büroyu açmayacağını söyler.

³⁰⁰ Sadi SOMUNCUOĞLU, **İstanbul'da Yeni Roma İmparatorluğu**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s.50

³⁰¹ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 213

³⁰² **A.e.** , s. 211

³⁰³ **Nokta Dergisi**, 4–10 Eylül 1994

Yunanistan Kilisesi ile Fener Patrikhanesi 1998’de ortak büro açmak için girişimde bulunurlar. Ancak Yunan Kilisesi erken davranarak, Kilise adına temsilcilik açar. Bunun üzerine, Bartholomeos, açılan büronun kapatılmasını ister. İsteği kabul edilmeyince, misilleme olarak Atina’da bir temsilcilik açar. Bu gelişmelerden sonra Yunanistan Kilisesi geri adım atmış ve varılan uzlaşma ile Brüksel’deki büronun özerk olmasına, Avrupa’daki Ortodoksluk konularında iki kilisenin işbirliği yapmasına karar verilmiştir³⁰⁴.

Böylece Fener Patrikhanesi, Türkiye’nin daha önce itiraz edip açtırmadığı AB temsilciliğini, sessiz kalmasından yararlanarak Yunan Kilisesi ile ortak açmıştır.

1994 Ağustosunun sonunda, Bartholomeos, Heybeliada Ruhban Okulunun 150. kuruluş yıldönümünü vesile ederek bir tören düzenler. Törende okulun tekrar açılması isteği dile getirilir. Törene Bartholomeos’un yanı sıra İskenderiye Patriği Parthemios, Romanya Patriği Teoktistos, Dünya Kiliseler Birliği Genel Sekreteri Yorgi Çeçis, Vatikan büyükelçisi Sergio Sebastion ve dünyanın dört bir yanından gelen başpiskoposlar ile kilise temsilcileri katılırlar. Davet edilmelerine rağmen İstanbul Valisi Hayri Kozakçıoğlu ile Adalar Belediye Başkanı Can Esen törenlere katılmaz. Tören sırasında, okulun tekrar açılması isteklerini kimse umursamaz. Fakat törenden sonra yapılan basın toplantısında konuşan Tarabya Metropoliti ve okulun eski hocası Konstantin Harisiadis, “okulun kapatılmasının haksızlık olduğunu ve tekrar açılmasını istediklerini” söyler³⁰⁵.

Yunanistan 16 Kasım 1994’te yürürlüğe giren Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesine dayanarak Ege’de karasularını 12 mile çıkartma kararı alır. Bu karar Türkiye ile Yunanistan’ın arasının gerilmesine sebep olur.

Ekim ayında tırmanan gerginlikle beraber, Atina Hükümeti, Bartholomeos’u ‘Ege’ adlı bir gemiyle Ege adalarında dolaştırır. Patrik gittiği adalarda ‘Devlet başkanı’ gibi karşılanır. Türk Dışişleri bu abartılı psikolojik savaş ile Yunanistan’ın, Türkiye’deki muhafazakâr ve milliyetçi çevreleri patrikhane aleyhine harekete geçirmeye çalıştığını ve böylelikle Türkiye’yi uluslararası kamuoyunda sıkıştırmayı planladığını tespit eder³⁰⁶.

Türk Ortodoks Patriği Selçuk Erenerol, “Bartholomeos Ege’de ne arıyor?” sorusuna şu cevabı veriyor: “Yunanistan’da laiklik olmadığından, papaz-kilise despotizmi güçlüdür. Yunanistan’dan gelen çok yakın bir dostumdan öğrendiğim

³⁰⁴ SOMUNCUOĞLU, a.g.e. , s.47

³⁰⁵ **Nokta Dergisi**, 4–10 Eylül 1994

³⁰⁶ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 214

kadarıyla Oniki adalar yığılmış olan Yunan Harp malzemesini takdis etmek için büyük bir ayin düzenlenmiş. Bartholomeos o ayinde hazır bulunacak ve takdis edecekmiş. Tabii ki Fener Patriği sadece cansız harp malzemelerini değil, canlı harp malzemelerini yani Yunan askerlerini de kutsamıştır.” Yunanlıların karasularını 12 mile çıkartabileceklerini sanmadığını belirterek devam eden Erenerol, “...başka itilaf alanlarında tavizler koparabilmek için bu ihtilafı canlı tutuyorlar. Ruhban Okulunu açmamıza göz yumun veya Fener’in din adamları için T.C. vatandaşı olma mecburiyetini kaldırın gibi... Yani Bizans’ı ihya etmelerin yardımcı olmamızı istiyorlar.”³⁰⁷

5.3.5. 1995 Yılı Siyasi Faaliyetleri

Bartholomeos, 1995 yılının ilk altı ayında sırasıyla, Etiyopya Kilisesini, Japonya ve Kore Ortodokslarını, Kudüs Patrikhanesini, Finlandiya Ortodoks Kilisesini, Norveç Lityan Kilisesini ziyaret eder. Uluslararası bir toplantıya katılmak üzere İngiltere’ye gider.

27 Haziran 1995’te Vatikan’da Papa ile buluşur³⁰⁸. Ziyareten sonra yayınlanan ortak bildiri: Papa ile Patrik’in dinler arasındaki diyalogu teşvik ettikleri ve Avrupa Birliğinin sınırlarının doğuya genişleyerek gerçekleşmesi için dua ettikleri belirtilmiştir³⁰⁹.

³⁰⁷ SOFUOĞLU, a.g.e. , s. 198

³⁰⁸ Son yıllarda, teolojik sorunlar yanında, Ortodoks Kiliselerinin en büyük rahatsızlığı, Vatikan’ın Doğu Avrupa ve Balkanlardaki yani tarihi olarak Ortodoks bölgelerdeki faaliyetlerdir. Bunun ana kaynağı da ‘birlikçi’ kiliselerdir. Bu ‘birlikçi’ kiliseler, Bizans ritüelini uyguladıkları, daha açıkçası ayinleri, kiliseleri, din adamlarının giyimleri vb. konularda Doğu geleneğini sürdürdükleri, Ortodokslardan hiçbir farkları olmamasına karşın, ruhani liderleri olarak Papa’yı tanırlar. Stalin’in Sovyetlerdeki ‘birlikçi’lere, ‘ya onu ya bunu seçin’ demesinden sonra, uzun süre gizlenmek zorunda kalmışlardır. Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku’nun çöküşünden sonra canlanan hareket, Vatikan’ında desteğiyle güçlenir, hükümetlerden ‘bizimdi’ diyerek birçok gayrimenkulü geri almaya başlarlar. Fener ve Moskova’da bu bölücü hareketin canlanmasına ve Vatikan tarafından desteklenmesine tepki gösterir ve bunun üzerine Patrikhane Aralık 1990’da Vatikan’la diyalogu askıya alır. Vatikan’dan ‘Ortodoks Dünyası’nda dini propaganda yapmamasını ister. Vatikan’ın savunması ise bu ‘birlikçi’lerin ‘II. Vatikan Konsili’ni anlamadıkları’ şeklindedir. Bir süre sonra yumuşama gerçekleşir ve iki kilise arasındaki diyalog yeniden başlar. 27 Haziran 1995’de Patrik Bartholomeos, Vatikan’da Papa ile görüşür. MACAR, a.g.e. , s.245

³⁰⁹ Prof. Dr. A. Suat BİLGE, “Fener Rum Patrikhanesi”, **Cumhuriyet**, 7 Aralık 1997

5.3.5.1. Vahiy ve Çevre Sempozyumu

22–26 Eylül 1995 tarihinde, Prens Philip'in Başkanı olduğu Doğal Hayatı Koruma Vakfı, "Vahiy ve Çevre" adlı bir konferans düzenler. Pire'de başlayıp, İstanbul ve Kuşadası'nda devam eden toplantılar Patmos adasında son bulur.

Konferansın Yunanistan'da yapılan bölümünde ilginç şeyler olur. Fener Patriğinin himayesindeki sempozyumun yapıldığı gemi, Yunanistan karasularına girdiğinde, iki Yunan savaş gemisi tarafından top atışıyla karşılanır. Yunanlı denizciler gemiye selam dururlar³¹⁰.

Türkiye'den Rahmi Koç, dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in başdanışmanı Mehmet Dülger, Prof. Dr. Kriton Curi, Prof. Dr. Orhan Uslu'nun hazır bulunduğu Patmos adasında, Bartholomeos devlet başkanı protokolüyle karşılanır³¹¹.

Bartholomeos'u, Yunan Hükümetinin üç bakanı, iki bakan yardımcısı ile ana muhalefet lideri Miltiniyadis Evert karşılar. 21 pare top atışıyla selamlanır, şeref kıtasını denetler ve törende Yunan milli marşı çalınır³¹².

Patmos adası baştanbaşa mavi beyaz Yunan bayrağı ve sarı zemin üzerine iki başlı kartal resmi bulunan Bizans bayraklarıyla donatılmıştır. Adada yapılan Yunan propagandası tüm izleyenlerde şok etkisi yaratır. Aziz John manastırı avlusunun üzerinde ise iki Bizans bayrağı arasında Bartholomeos'un resmi asılıdır. Patmos'taki törenlere, Yunanistan Cumhurbaşkanı Stefanopoulos, Başbakan Andrea Papandreu, eşi Liani, Yeni Bahar Partisi Lideri Samaros'ta katılır³¹³.

24 Eylül 1995 tarihinde, sempozyumun Türkiye topraklarındaki son ayağında, Efes tiyatrosundaki konser Yunanlılığın yüceltildiği bir şova dönüşür. Konserde sadece İngilizce ve Yunanca kullanılır³¹⁴.

Patriğin himayesinde yapılan sempozyuma Ankara dolaylı bir mesaj gönderir. Toplantının resmi nitelik taşıması nedeniyle resmi bir tepki vermek istemeyen yetkililer, patrikhanenin Lozan Antlaşması ile 'dini ve ruhi' olarak sınırlandırıldığını hatırlatırlar. Patriğin sempozyum sırasında 'Ekümenik' muamelesi ve 'Ortodoks Dünyasının Lideri' anlamına gelen bu sıfatı bundan böyle kullanması halinde şunları söylediler:"Patrikhane bir Türk Kuruluşudur. Faaliyetleri de Lozan Antlaşması ile dini ve ruhi (ruhani) olarak sınırlandırılmıştır. Bu statüsünde bugün de

³¹⁰ **Hürriyet**, 24 Eylül 1995

³¹¹ YILDIRIM, **Dünden Bugüne Patrikhane**, s. 155

³¹² **A.e.**, s. 156

³¹³ **Hürriyet**, 26 Eylül 1995

³¹⁴ Ferai TINÇ, "Efes'te Rezalet", **Hürriyet**, 26 Eylül 1995

bir değişiklik yoktur. Patriğin bu sıfatı almasına ya da kullanmasına göz yumulması söz konusu olamaz.”

Sempozyumun, özel nitelikli, bilimsel bir toplantı olduğunu vurgulayan yetkililer, Efes kentinde yapılan bölümünde sadece İngilizce ve Yunanca konuşulması konusunda bir yorum yapmaktan kaçındılar. Yetkililer “toplantı kendi çerçevesi içerisinde değerlendirilmeli ve aşırı yorumlara gidilmemeli” uyarısını yaparlar³¹⁵.

Dönemin TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk’da, “Deniztemiz Derneği’nde papazlara çok özel ilgi gösterildi, siz de kamuoyunda eleştirilere uğradınız” sorusuna: “ o kadar faydalı bir iş ki, Boğazların selameti bakımından çok önemli. Boğazlardaki tanker trafiğini durduracak bir gelişme. Sayın Koç’un vatansızlığından şüphe ediyor musunuz? Patrikhane, Türkiye’de sadece bazı hukuk belgeleri ile duruyor. Eğer patrikhane yanlış yaparsa, Türkiye Ayasofya’yı nasıl müze yapmışsa orayı da müze yapar.” şeklinde cevap verir³¹⁶.

Sempozyuma Gürcistan, Ukrayna, Bulgaristan, Sırbistan, Arnavutluk, Romanya, Avustralya ve AB ülkelerinin Ortodoks Kiliselerinin temsilcileri katılır. Rus Ortodoks Kilisesi Patriği Alexios II, Patmos toplantılarına katılmayarak, Bartholomeos’u desteklemez³¹⁷.

Bartholomeos, sempozyumun açılış konuşmasında, Fener Rum Patrikliğinin “Cihan Patrikliği olduğunu ve bunun uluslararası platformlarda da kabul edildiğini” söyler. Sempozyumun sonuç bildirisini de “Ekümenik Konstantinopolis Patriği” olarak imzalar³¹⁸.

Türk Ortodoks Patrikhanesi Basın Sorumlusu Sevgi Erenerol, sempozyumla ilgili düzenlediği basın toplantısında: Bartholomeos’un kendisini ekümenik ilan ederek, Vatikan benzeri bir din devleti kurmak istediğini öne sürerek, bunun bir irtica faaliyeti olduğunu belirtti. Karadeniz’i kurtarma maskesi altındaki toplantının niçin Trabzon’da yapılmak istendiği üzerinde iyi düşünülmesi gerektiğini belirten Erenerol, şunları söyler: “Yunan Gemisinin Venizelos adını taşıması, çevre kirliliğiyle ilgisi olmayan papazların, Bizanssofil tarihçilerin gemide bulunması tesadüfî değildir. Acaba PKK’nın Karadeniz’e sızma girişimleri, Bartholomeos’un Trabzon seferinin ve Karadeniz’de Türk olmadığı yönünde, basın organlarında çıkan yazılarının aynı

³¹⁵ **Hürriyet**, 26 Eylül 1995

³¹⁶ **Hürriyet**, 25 Eylül 1995

³¹⁷ YILDIRIM, **Dünden Bugüne Patrikhane**, s. 156

³¹⁸ **A.e.**

döneme düşmesi rastlantı mıdır? PKK'nın yaptığı ile patriğin yaptığı arasında bir fark var mıdır?", 19 Ekim'de ABD'ye yapacağı ziyarette patriği karşılayacaklar arasında Fetullah Gülen'in de olacağını ileri süren Erenerol, "Bu kişinin İslamcı çevrelere göstermediği hoşgörüyü patriğe göstermesi düşündürücü değil mi? Görülüyor mu ki, birileri kendisini ekümenik ilan ederse, diğeri halife ilan eder" diye konuşur³¹⁹.

5.3.6.1996 Yılı Siyasi Faaliyetleri

29 Mart 1996'da, ABD Başkanı Bill Clinton'ın eşi Hillary Clinton patrikhaneyi ziyaret eder. Hillary Clinton, Bartholomeos'a "Heybeliada Ruhban Okulunun açıldığı gün çok mutlu olacağını" söyler.

27 Nisan 1996'da Avrupa Parlamentosundan 20 parlamenter patrikhaneyi ziyaret eder.

1996 yılı Ağustos'unda Karadeniz'de "Karadeniz Helen Toplulukları 1. Kongresi" yapılır. Kutsal Sümela Yortusuna gelen 15 Ağustos'ta, Birinci Dünya Savaşı sonrası Rusya ve Yunanistan'a göç ettikleri iddia edilen toplam 220 kişi gruplar halinde başlarında papazlar olduğu halde Trabzon'a gelir. Kongreyi gerçekleştirirler. Yabancı bir papazın yönetiminde Sümela'da ve Altındere Milli Parkında yıkıntı halindeki eski bir manastırda ayin yaparlar.

24 Ekim 1996 tarihinde Avrupa Parlamentosunun aldığı kararda İstanbul yerine "Konstantinopolis"i kullanır. Kararda Fener Patrikhanesinin ekümenik olduğu ilan edilir. Kararın bir bölümü şu şekildedir:

"Avrupa Parlamentosu dünyanın her tarafındaki milyonlarca Ortodoks Hıristiyan içi Konstantinopolis'teki Patrikhanenin öneminin göz önünde bulundurarak... Türk yetkililerin Ekümenik Patrikhanenin tam olarak korunması konusundaki yükümlülüklerinin farkında olarak... Ekümenik Patrikhanenin ve diğer dini yerlerin binalarının korunması ve gerekli önlemleri alması için Türk yetkililerine çağrıda bulunur."³²⁰

Aynı kararda "Patrikhaneye doğrudan bağlı Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması çağrısında bulunur." denmiştir³²¹.

³¹⁹ **Hürriyet**, 30 Ekim 1997

³²⁰ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s.220

³²¹ **A.e.**

5.3.7. 1997 Yılı Siyasi Faaliyetleri

28 Mart–1 Nisan 1997 tarihleri arasında ABD Başpiskoposu Spiridon Papageorgiu, başpiskoposluğa mensup 25 adamı ile birlikte patrikhaneyi ziyaret eder.

Bartholomeos, 22–29 Temmuz 1997 tarihleri arasında 2. Karakin'e iade ziyaretinde bulunmak üzere Ermenistan'a, 16–18 Ağustos 1997 tarihleri arasında da Sakız Metropoliti ile Sakız adsına gider. Ada'da Selanik Aristotelion Üniversitesi tarafından kendisine "Fahri Profesörlük" verilir.

Bartholomeos, 19 Ekim 1997'de Amerika'ya gider. ABD'ye gittiğinde Kongre üyelerinin de bulunduğu bir askeri törenle karşılanır. ABD'de yaptığı her konuşmada Aziz Andrew'den bahseder³²².

Ayrıca hiçbirisi dini lider veya yetkili olmadığı halde, ABD Başkanı Clinton, Yardımcısı Al Gore, Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, Temsilciler Meclisi Başkanı Newton Gingrich gibi üst düzey yetkililerle ikili görüşmeler yapar. Görüşmelere Türkiye'nin ABD Büyükelçisi Nüzhet Kandemir alınmaz.

ABD Kongresindeki konuşması öncesinde 'Yeni Roma Patriği' olarak takdim edilir. İlk kez 1776'da George Washington'a daha sonra Edison, Winston Churchill ve Rahibe Teresa'ya verilen ABD Kongresini en yüksek ve eski şeref madalyası, Kongre Altın Madalyası, beşinci kişi olarak Bartholomeos'a verilir. Bartholomeos, 21 Ekim 1997 tarihindeki madalya töreninde yaptığı konuşmanın hemen başında, kongre üyelerine, "Siz yaklaşık 270 milyon Amerikalıyı, biz 5 milyonu ABD'de olmak üzere yaklaşık 300 milyon Ortodoks Hıristiyanı temsil ediyoruz" der³²³.

Aralık 1997'de ABD'ye giden Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz'a ABD Başkan Yardımcısı Al Gore, Heybeliada Ruhban Okulu hakkındaki beklentilerini hatırlatır.

5.3.7.1. Din, Bilim ve Çevre Sempozyumu

20–28 Eylül 1997 tarihleri arasında, Avrupa komisyon Başkanı Jacques Santer ve Bartholomeos'un himaye ettiği "Din, Bilim ve Çevre" sempozyumu ABD Başkan yardımcısı Al Gore ve ABD Çevre Bakanı Tim Wirth'in desteğiyle yapılır. Sempozyumun mali desteği, Dünya Bankası, BM Çevre Programı ve Yunan Ticaret bakanı tarafından karşılanır.

³²² A.e. , s. 252

³²³ SOMUNCUOĞLU, a.g.e. , s.51

Kıbrıs'ta KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş'a suikast girişimi dahil, KKTC aleyhtarı faaliyetleri organize etmesiyle tanınan Yunanlı işadamı Kostas Karras'ın sempozyum içi tahsis ettiği Venizelos adlı gemi, Pire limanından kalkıp 19 Eylül'de Trabzon'a gelir³²⁴.

Geminin limana yanaşmaması ve yolcuların limana inmemesi için bazı çevreler, dönemin Trabzon Valisi İsmet Gürbüz Civelek'e "bu geminin amacının çevre gezisi olmadığını, papazların uluslar arası Pontus faaliyetlerinin bir uzantısı olarak Trabzon'a geldiklerini, buna izin verilmemesini" söylerler.

İsteklerine cevap alamayınca milliyetçi gruplar, Trabzon Limanında gemiyi protesto ederler. Gemi Trabzon Limanında bekler. Limandaki nümayişi gören Bartholomeos ve 400 kadar papaz limana çıkamaz.

Protestolar devam ederken, dönemin MHP Genel Başkan Yardımcılarından birisi, MHP Trabzon İl Yöneticilerinden birini telefonla arayarak: "ABD'nin Ankara Büyükelçisi Mark Paris MHP Genel merkezini aradı ve ABD yönetiminin Trabzon Limanındaki Venizelos gemisine yapılan eylemden rahatsız olduğunu bildirdi. MHP'nin devreye girerek protestoları önlemesini, papazların Trabzon'a girmesini sağlamasını istedi." der.

ABD yönetiminin, sempozyumla ve geminin Trabzon'a gitmesi ile bu kadar ilgilenmesinin sebebi, geminin Trabzon'a gönderilme kararının sadece Yunanistan'ın 4. Kolordusunun kararı değil aynı zamanda ABD'deki Pontus lobilerinin kararı olduğunu da gösterir³²⁵.

Venizelos gemisinin yolcuları, Trabzonlu ilkokul çocuklarından oluşan bir ekibe 'Pontiya Dansı' oynatmak için gemiye çıkartmak isterler. Fakat bu istek Trabzon Valisi tarafından 'Trabzon'da Pontiya dansı diye bir dans yoktur.' gerekçesiyle reddedilir³²⁶.

20 Eylül'de Trabzon'dan ayrılan gemi, sırasıyla, Batum, Novorossik, Yalta, Odesa, Köstence, Varna ve İstanbul limanlarını ziyaret eder. Gezi 28 Eylül'de Selanik'te biter.

Gemi Odesa'ya vardığında, Rus Patriği Alexios II, Odesa'da bulunmasına rağmen karşılamaya gelmez ve Bartholomeos'u makamında kabul eder³²⁷.

³²⁴ A.e. , s.50

³²⁵ Arslan BULUT, **Çift Başlı Yılan**, Üçok Yayıncılık, Ankara, s.50

³²⁶ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 226

³²⁷ A.e. , s. 225

Yunan karasularında gemiyi iki Yunan savaş gemisi karşılar ve Selanik Limanına kadar eşlik ederler. Patrik Selanik'te Yunanistan Cumhurbaşkanı Kostis Stefanopulos tarafından devlet töreniyle karşılanır.

Toplantının açılışında, Bartholomeos, 'Ekümenik Konstantinopolis Patriği' olarak takdim edilirken, yaptığı konuşmada, 'ana ve yavru kiliselerden ' söz eder ve hedeflerini 'Ortodoks dünyasının birliğini sağlamak olarak' ilan eder.

Yunanistan Cumhurbaşkanı Stefanopulos'ta yaptığı konuşmada, Ortodoks Kiliselerinin misyonunun sadece dini geleneği korumak olmadığını, dünyevi sorunlarla da ilgilendiğini vurgular. Bartholomeos'un, "Birleşik bir Avrupa ve Birleşik bir Ortodoks dünyası için verdiği mücadeleden" övgüyle söz eder³²⁸.

Karadeniz'deki bu gezi sırasında Venizelos gemisi yolcularına Karadeniz'i Pontus Denizi olarak gösteren haritalar dağıtılır.

5.3.8. 1998–1999 Yılları Siyasi Faaliyetleri

10 Kasım 1998'de ABD Ankara Büyükelçisi Mark Parris ile İstanbul Başkonsolosu Carolyn Ruth Huggins, Bartholomeos'u ziyaret ederler. Görüşmede, Heybeliada Ruhban Mektebi Vakfı Yönetim Kurulu üyelerinin, okulun mekânlarını kullanmalarından dolayı, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından azledilmeleri görüşülür³²⁹.

Bartholomeos, 31 Ocak 1999'da İsviçre'ye giderek, Davos'taki "Dünya Ekonomi Forumu" toplantısına katılır. Dünya Ticaret Merkezinde holding başkanlarına bir konuşma yapar. 20 Mayıs'ta, 5 Haziran'a kadar sürecek bir ziyaret için Atina Kilisesi tarafından hazırlanan bir gezi programı çerçevesinde Atina'ya gider. Cumhurbaşkanı Stefanopulos ve Başbakan Kostas Simitis tarafından devlet töreniyle karşılanır.

12 Temmuz 1999'da Marmara Grubu Strateji ve Sosyal Araştırmalar Vakfı'nın Yıldız Sarayında düzenlediği "Osmanlı'da Tolerans" konulu sempozyumda, "Osmanlı döneminde tolerans, Cumhuriyet döneminden daha çok vardı" der. 4 Ağustos 1999'da ABD'nin İnsan Haklarından Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Harold Koh, Bartholomeos'u makamında ziyaret eder.

5–13 Eylül 1999 tarihleri arasında Diakos Lambriniadis ile İtalya'ya gider. 25–27 Eylül 1999 tarihleri arasında Yunanistan'ın Leros adasındaki dini bina açılışı

³²⁸ A.e. , s. 225–226

³²⁹ A.e. , s. 253

ve konferansa katılmak için Yunanistan'a gider. 8 Ekim'de Başbakan Ecevit, Kültür Bakanı İstemihan Talay ve Turizm Bakanı Erkan Mumcu ile makamlarında görüşerek Heybeliada Ruhban Okulu ve Büyükkada Rum Yetimhanesi hakkındaki taleplerini dile getirir.

10 Ekim 1999'da Çek Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Václav Havel'in davetlisi olarak Forum 2000 toplantısına katılmak üzere Prag'a gider. 16–25 Ekim günleri arasında Tuna Nehrinde seyir halindeki bir gemide gerçekleştirilen "3. Uluslar arası Çevre Sempozyumu" için Çek Cumhuriyetine gider.

26–28 Ekim günleri arasında Romanya Patriği Teoktist'i, 2–8 Kasım'da Arnavutluk'taki Ortodoks Kilisesini ziyaret eder. 18–19 Kasım 1999'da İstanbul'da yapılan AGİT Zirvesi sırasında ABD Başkanı Bill Clinton ve eşi Hillary Clinton, Bartholomeos'u ziyaret eder. Bartholomeos Hillary Clinton'a bir nişan takar.

5.3.9. 2000 Yılı Siyasi Faaliyetleri

23 Ocak 2000'de Selanik'e, 4–8 Ocak'ta Kudüs'e, 22–25 Ocak'ta Polonya'ya, 25 Şubat–6 Mart tarihleri arasında Güney Kore ve Filipinlere Gider.

Etnos gazetesine demeç veren Bartholomeos, 7 Mayıs'ta Kapadokya'da yapacağı ayin vesilesi ile "Türkiye'nin AB'ye üyeliği, Anadolu'da önceden var olmuş Hıristiyan toplumların yaşadığı bölgelerde yeniden Hıristiyanların yaşamasına izin vermelidir" der. Ayrıca "AB üyeliği bunu müsait kılırsa ve Hıristiyanlar, yaşadıkları bölgelere tekrar yerleşirlerse, o zaman patrikhane de o bölgelerde bulunan kiliselerin yeniden ayine açılmasını düşünebilir" şeklinde konuşur³³⁰.

17 Mayıs 2000'de ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, Kuzey Amerika Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Dimitrios onurun verdiği yemekte, "Heybeliada'daki ruhban okulunun kapalı kalmaya devam etmesinin, Patriklik üzerindeki etkilerini anlıyoruz. Bu yüzdendir ki, inancınızla ilgili ihtiyaçlarınızın karşılanması ve saygın bir geleneğin sürmesi için, Türkiye'yi sürekli olarak bu ruhban okulunu yeniden açması konusunda teşvik ediyoruz" der. Albright, patriği "ekümenik" olarak tanımlar.

Bartholomeos, 19–21 tarihleri arasında Yunanistan'a gider ve AB nezdinde açtığı temsilciliğin aynısından Atina'da da açar.

12–14 Temmuz'da bir üniversitenin vereceği fahri doktora unvanı için İngiltere'ye gider. 18 Haziran'da Macaristan Cumhurbaşkanı ve Başbakanı tarafından kabul edilir.

³³⁰ **Milliyet**, 30 Nisan 2000

Patrikhanenin himayesinde, 28 Ağustos- 2 Eylül tarihleri arasında yapılan “Dünya’nın ve İnsan’ın Yaratılışı, 2000 Yılı’nın Tahrikleri ve Sorunları” adlı konferansta “ekümenik patrik” ilan edilir.

18 Ekim’de Yunanistan’a, 26 Ekim’de Estonya’ya 10 Kasım’da ABD’ye, 15 Kasım’da Nepal’e, 17 Kasım’da Malabar Ortodoks Kilisesini ziyaret etmek için Hindistan’a gider.

5.3.10. 2001 Yılı Siyasi Faaliyetleri

Baş döndürücü temas trafiğini 2001 yılında da sürdüren Bartholomeos, 15 Mayıs’ta Midilli’ye, 4 Ağustos’ta Yunanistan’ın Nisirps adasına, 5 Eylül’de Bulgaristan’a gider.

10 Ekim 2001 tarihinde Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu, Bartholomeos’la özel bir görüşme yapar. Dışişleri Bakanı İsmail Cem İpekçi’nin Türkiye’de bulunmadığı sırada yapılan bu ziyaretin amacını Yorgo Papandreu, “Fener Rum Patriği Bartholomeos’a dinlerin şiddetle mücadelesi için bir çağrıda bulunmasını isteyeceğim” şeklinde açıklar.

Patrikhane’de yapılan toplantıya basın mensupları alınmaz. Toplantıdan sonra konuşan Bartholomeos, “Tek Allah’a inanan tüm din temsilcilerinin katılımı ve siyaset adamlarının desteği ile AB himayesinde büyük bir kongre organize etmeyi amaçladık” der³³¹.

Bu görüşmede kilisenin Ortadoğu’ya yönelmesi kararının alındığı iddia edilir. Daha sonra bu iddianın gerçek olduğu ortaya çıkar. Bartholomeos 14 Ocak 2002’de Tahran’a giderek kültür anlaşması imzalar.

Bartholomeos, 3 Kasım’da Türkiye Ermenileri Patriği Mesrob Mutafyan ile Ermenistan’a, 10 Kasım’da Yunanistan’ın Meis adasına gider.

6 Aralık’ta Yunanistan’ın İstanbul Başkonsolosu ve 16 kişilik heyetle birlikte “Saint Cathrine Manastırının Kuruluşu” gerekçesiyle, Mısır’a, 9–12 Aralık 2001 tarihleri arasında da Yurtdışı Helenizm Konseyinin 4. Kongresinin açılış törenine katılmak üzere Yunanistan’a gider.

19–20 Aralık 2001 tarihinde, Brüksel’de “Allah’ın Uluslararası Barışı” konulu toplantı gerçekleştirilir. 17 Aralık’ta Brüksel’e giden patrik, toplantıda ekümenik ilan

³³¹ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s. 259

edilir. Toplantıya Rus ve Atina Kiliseleri katılmaz. Diyanet İşleri Başkanlığı da katılmama kararı alır³³².

5.3.11. 2002 Yılı Siyasi Faaliyetleri

2002 yılında, İran Devleti ile ilişkiye geçen Bartholomeos, 14 Ocak 2002 tarihinde Tahran'a giderek İran Kültür İşleri Bakanı ile "kültürel ilişkilerin geliştirilmesini öngören" bir anlaşma imzalar. Tahran'da bulunan Theotokos Yunan Ortodoks Kilisesinde düzenlenen Pazar ayininde, İslam ile Hıristiyanlık başlayan diyalog'dan memnun olduklarını vurgular³³³.

17 Ocak 2002'de Vatikan tarafından yapılan dinlerarası diyalog toplantısına katılmak için İtalya'ya gider.

10 Şubat'ta İslam Konferansı-AB ortak forumuna katılmak için İstanbul'a gelen Kıbrıs Rum Kesimi Dışişleri Bakanı Yannakis Kasulides ile görüşür.

5 Mart 2002 tarihinde ABD Başkanı Bush'un özel konuğu olarak ABD'ye gider. Atatürk havalimanında gazetecilerin 'Bush ile neler konuşacaksınız?' sorusuna; 'Dinlerarası diyalog, barışın sağlanmasında dinin rolü ve katkısı, din özgürlüğü ve insan gibi hepimizi ele alan konuları ele alacağız' diyerek cevap verir.

Bush'un kendisini çağırma nedeni için ise: "Şahsen ben ve patrikhanemiz, dinlerarası diyalog ve çevre sorunları ile senelerden beri özellikle uğraştığımız için, zannediyorum ABD Hükümeti bunları takip ve takdir ediyor. Bunların hakkında görüşmemizi lüzumlu gördüler" der³³⁴.

Bush'tan önce ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell ve Bakan Yardımcısı Richard Armitage ile bir araya gelir.

6 Mart 2002 tarihinde Beyaz Saray'da Bush ile görüşür. Basınla yaptığı görüşmede, Bush'a, İran ve Bahreyn'e yaptığı ziyaretleri anlattığını, diğer Müslüman ülkeleri de ziyaret etmeyi planladığını anlatır.

Yabancı basında çıkan haberlere göre ise, Bartholomeos Bush'a şunları anlatmıştır: "Ortodoks Kilisesinin kutsal yasalarına göre Ekümenik Patrikhane'nin dünya çapındaki Ortodoks Kiliseleri arasında birinci makam olduğunu ve tüm Ortodoksları ilgilendiren konuların koordinasyonunda ve birliğin sağlanmasında özel bir rolü olduğunu anlattı"³³⁵.

³³² A.e. , s. 262

³³³ A.e. , s.263

³³⁴ Faik KAPTAN, "ABD'den Özel Uçak Geldi, **Hürriyet**, 5 Mart 2002

³³⁵ George GILSON, **Athen News**, 8 Mart 2002

ABD Başkanı George W. Bush'tan 1971'de kapanan Heybeliada'daki Ruhban Okulu'nun yeniden açılması için yardımcı olmasını ister. Bartholomeos aynı talebi ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell ile görüşmesinde de dile getirir.

Beyaz Saray'da Başkan Bush ile 45 dakikalık bir görüşme yapan Fener Rum Patriği, Başkan Bush'un, "Size nasıl yardımcı olabilirim?" şeklindeki sorusu üzerine Heybeliada Ruhban Okulu sorununu gündeme getirir.

Yunan basınında yer alan haberlere göre, Bartholomeos, Heybeliada Ruhban Okulu'nun hangi şartlar altında kapatıldığını ve neden yeniden açılması gerektiğini Bush'a detaylı olarak anlattı.

Bush'la görüşmesinden önce ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell ile bir araya gelen Bartholomeos, burada da yine Heybeliada Ruhban Okulu konusunu açar ve bunun bir "insan hakları konusu olduğunu" ileri sürer. Powell, karşılık olarak okulun tekrar açılmasını her fırsatta gündeme getirme niyetini bildirir.

Bartholomeos, bu görüşmeden sonra, "Powell, elinden gelen yardımı yapacağını söyledi. Powell okulun yeniden açılmasını Patrikhane'nin bugünü ve yarını için gerekli görüyor" dedi.

ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Philip Ricker de, To Vima gazetesine yaptığı açıklamada, "Heybeliada okulunun açılması bizim her zaman ilgilendiğimiz bir konu. Powell da, Bush yönetiminin bu konuyu takip edeceğini söyledi. Türk hükümeti nezdinde müdahil olmayı sürdüreceğiz" diye konuştu.

Bush ile görüşmesinden sonra gazetecilerin sorularını yanıtlayan Bartholomeos, Beyaz Saray'da taktığı Amerikan bayraklı kol düğmelerinin, Başkan Bush'un dikkatini çektiğini ve Bush'un bundan çok memnun olduğunu söyler.³³⁶

2002 Mart ayında açıklanan ABD Dışişleri Bakanlığının 2001 İnsan Hakları Raporunda: "İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin Heybeliada Ruhban Okulu'nu yeniden açma girişimine engellemeler yapılıyor" denilir³³⁷.

5 Haziran 2002'de, patrik, 5. uluslararası çevre etkinliğini örgütler. Balkanları kapsayacak şekilde düzenlenen çevre sempozyumu, Arnavutluk'tan başlayıp Venedik'e kadar devam eder.

Atatürk havalimanında Ulusal Kanal'a sempozyumu AB Dönem Başkanı Romano ile düzenlediklerini söyler ve ekümenik patrik olduğunu vurgular.³³⁸

³³⁶ **Milliyet**, 7 Mart 2002

³³⁷ **Hürriyet**, 6 Mart 2002

³³⁸ **Ulusal Kanal**, 5 Mart 2002

Doç. Dr. Cüneyt AKALIN, Bartholomeos'un Balkan gezisi ile ilgili şu açıklamayı yapar:

“Arnavutluk'ta Ortodoksların sayısı son derece az. Ama onlar da öteki cemaatlerden geri kalmamak için, İşkodra'nın merkezinde büyük bir kilise inşa ediyorlar. Hasan Rıza Paşa'nın şehit edildiği konağın tam karşısında... Bartholomeos'un Arnavutluk seferinde Tiran'la Venedik'i birleştirmesi anlamlıdır. Patrik'in gezisinin, Avrupa coğrafyası içindeki, üstelik de sosyalist bir geçmişi olan bu küçük Müslüman adacığın Avrupa Hıristiyan kültürüne dâhil edilmesi planının parçası olduğu açık.”³³⁹

Sempozyumun ardından patriğe dünyanın en büyük çevre ödüllerinden biri olan 'Sophie Ödülü' verilir. Amerika'nın Sesi Radyosu tarafından 12 Haziran 2002'de 'Yeşil Patrik' ilan edilir³⁴⁰.

İstanbul Ayvansaray'daki Meryem Ana kilisesinde görevli papaz Vasilios Vermişoğlu, Türk ve Müslüman Necla Abay'ı evlat edindiği için Fener Rum Patrikhanesi Sen Sinod'u tarafından 23 Temmuz 2002 tarihinde İstanbul Valiliğine bildirilen kararla papazlık görevinden alınır³⁴¹. 6 Kasım 2002 tarihinde ise Yunanistan'dan gelen adamlar Vasilios'u Kavala kentinde bir manastıra kapatmaya çalışır³⁴².

Eylül ayı sonunda Bartholomeos, AB Komisyonu Başkanı Romano Prodi ile görüşmeye gider. AB komisyon programında patriğin ziyareti şöyle duyurulur: “3 Ekim, saat 16.00'da Sayın Prodi, Konstantinopolis Patriği Bartholomeos'u ziyaret edecek”³⁴³.

Bartholomeos 3 Ekim'de Prodi ile Konstantinopolis'in dini ve siyasi lideri olarak görüşür. AB için müzakere tarihi verilmeyeceğini Türkiye patrikten öğrenir. Bartholomeos, “Kopenhag zirvesinde Türkiye'ye müzakere tarihi vermeyecekler. Bugün yaptığım temaslardan bunu anladım. Türkiye'den daha cesur adımlar bekliyorlar” der.

³³⁹ Cüneyt AKALIN, **Teori**, “Bartholomeos'un Gezisi ve Arnavutluk”, Ağustos, 2002, sayı 151, s.64

³⁴⁰ YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s.269

³⁴¹ **Milliyet**, 7 Ağustos 2002

³⁴² YILDIRIM, **Keşiş Güç**, s.272

³⁴³ Emin VAROL, “Küstah Avrupa”, **Zaman**, 30 Eylül 2002

Heybeliada Ruhban Okulu ile ilgili olarak Prodi İle şunları konuştuğunu söyler: “bu okulun açılmasını bekliyoruz. Hükümetten bunu umut ediyoruz. Patrikhanenin geleceği açısından da bu okulun açılması çok önemli”.³⁴⁴

Patrik ve beraberindeki din adamları heyetini, AB komisyon binasının dışına kadar çıkararak karşıladığı belirtilen Prodi'nin Rumların açılması için girişimlerini sürdürdükleri Heybeliada'daki Ruhban Okulu ile yakından ilgilenererek, Türkiye-AB ilişkilerini Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yetkilisi olmayan bir papazla görüşmesi düşündürücüdür. İstanbul'dan “Konstantinopolis” olarak bahsedilmesi ve patriğin “Konstantinopolis Patriği” olarak çağrılması ilginçtir.

Bartholomeos görüşmeden sonra şunları söylemiştir: “Görüşme sırasında Türkiye'deki azınlık hakları ve yabancı vakıflara verilen hakların yeterli olmadığını anlattım. Daha fazla şeyler bekliyoruz. Azınlıklara yeteri kadar hak verilmeli, verilenler yeterli değil. Ben Sayın Prodi'ye şahsen Türkiye'nin bir an önce AB'ye girmesi gerektiğini söyledim. Bunu her görüşmemde dile getiriyorum. Türkiye'nin AB'ye girmesi için dua ediyorum...”³⁴⁵

5.3.12. Son Dönem Faaliyetleri

17 Haziran 2003 tarihinde kutlanan Papa 2. John Paul'un göreve gelişinin 25. yıldönümü sebebiyle hazırlatılan davetiyenin hem Türkçe hem Fransızca metninde Bartholomeos'un 'ekümenik' unvanı taşıdığı kabul ve beyan edilir. Bu durumda Mayıs ayında Patrik 2. Aleksey'in, Papa'nın Rusya topraklarına girmesini yasaklamasına karşılık Vatikan patriği Ekümenik ilan ederek, Rus Ortodoks Kilisesine karşı kullanmak ister³⁴⁶.

Yunanistan, Fener Rum Patrikhanesi'nin ekümenik sıfatının uluslararası alanda tanınması için Patrik Bartholomeos'u Küba'ya gönderir. Havana'da 1959 devriminden bu yana ilk kez restore edilen bir Ortodoks kilisesini açacak olan Bartholomeos'un bu ziyareti, Patrikhane'nin Atina desteğiyle evrenselleşme çabası olarak görülür.

1950'de inşa edilen kilise, devrimle birlikte Rumların ülkeyi terk etmelerinden sonra kapatılır. Daha sonra da çocuk tiyatrosu olarak hizmet verir. Yunanistan,

³⁴⁴ Emin VAROL, “Haber Patrik Verdi”, **Zaman**, 4 Ekim 2002

³⁴⁵ Salim GÖKÇEN, “Küresel Liderlik Yolunda Avrupa Birliği ve Stratejik Ortağı Fener Rum Patrikhanesi”, **Hisar Gazetesi**, 15 Haziran 2004

³⁴⁶ Yalçın BAYER, **Hürriyet**, 6 Haziran 2003

kilisenin mozaiklerini, altın şamdanlarını ve ikonlarını yollar. Bunlar, 10. yüzyıl Yunan kiliselerindekinin bir kopyasıdır.

İlk kez bir Latin Amerika ülkesini ziyaret eden, Bartholomeos, Devrim Sarayı'nda yapılan resmi törene katılır. Ülkede, Fener Rum Patriği'nin ziyareti dolayısıyla birçok kültürel etkinlik de düzenlenir.

Bartholomeos'un Yunan yardımıyla yaptığı Küba ziyareti, Atina'da 'Rum Patriğin evrensel olma çabalarına katkı' olarak değerlendirilir. Patrikliğin ekümenik sıfatının kabul edilmesi için çabalayan Yunan hükümeti, Bartholomeos'un Küba'ya gitmesini sağlayarak, bir taşla birkaç kuş vurmaya amaçlar. Böylece, bir yandan Fener Rum Patrikhanesi'nin uluslararası alanda tanınmasını ve böylece Patriğin evrenselleşmesini sağlarken, bir yandan da Patrikhane üzerindeki gücünü pekiştirecek, aynı zamanda Atina'nın Küba ile ilişkilerini sağlamlaştıracaktır.

Küba'ya Yunanistan'ın milli havayolu şirketi Olympic Airways ile uçan Bartholomeos, Havana Jose Marti Havaalanı'nda, Küba Devlet Başkanı lideri Fidel Castro tarafından askeri törenle karşılanır. Patrik için üst düzey protokol uygulayan Castro'nun, kilisenin pazar günü yapılacak olan açılış töreninde Bartholomeos'la yan yana oturur. Patrik, Küba'daki Ortodoksları tanıması dolayısıyla, St. Andrew'un kutsanmış haçını Castro'ya hediye ederek şükranlarını sunar³⁴⁷.

15 Mayıs 2004 tarihinde Alman parlamenter heyetini kabul eder ve onlara Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini yerine getirdiğini ve bu yılsonu müzakerelerin başlatılması gerektiğini söyler³⁴⁸.

ABD'nin 2004 yılı İnsan Hakları Raporunda, hükümetin, patriğin ekümenik statüsünü tanımadığı ve 'Ekümenik Patrikhane' olarak geçen Fener Rum Patrikhanesinin Heybeliada Ruhban Okulunu yeniden açma isteği yer alır³⁴⁹.

Patrik Ağustos 2004 tarihinde, Reuters haber ajansının sorularını yazılı yanıtlayan Bartholomeos; "Tüm dini hizmetlerin yerine getirilmesi konusunda özgürlüğümüz var, ancak bize ait kiliseleri, vakıfları, manastırları, mezarlıkları ve okulları idare hakkımız yok" der.

Bartholomeos, "Sonuç olarak bunların birçoğunun devlet yönetimine girdiğini ve finansal açıdan istismar edildiğini" öne sürer.

³⁴⁷ **Hürriyet**, 23 Ocak 2004

³⁴⁸ **Hürriyet**, 16 Mayıs 2004

³⁴⁹ **Hürriyet**, 1 Mart 2005

Türkiye'de din özgürlüğü kavramının oldukça kısıtlı ve yüzeysel olduğunu ileri sürerek, AB baskısının, 1971'de kapatılan Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar açılmasını sağlayacağına inandığını ifade eder.

"Hükümetimiz, okulun kapatılmasını haklı göstermek için geçmişte kullanılan gerekçelerin doğru olmadığını ve Avrupa'nın din özgürlüğü perspektifine uymadığını anladı" diyen Bartholomeos, Türkiye'nin, kişi ve din özgürlüğü ihlallerinin sona ermesi halinde AB üyelik sürecinin hızlanacağını kavradığını belirtir.

1974'teki bir mahkeme kararıyla Türkiye'deki gayrimüslimlerin 1930'dan sonra edindikleri malvarlıklarının ellerinden alındığını kaydeden Patrik, bu durumun gelir kaynaklarının yok olmasına yol açtığını söyler. Bartholomeos, "Maddi ve idari bağımsızlığımız ve kendi kendimizi yönetebilme hakkımız yok. Bu unsurlar, Avrupa ülkeleri ve Avrupa adaletinde dini özgürlüklerin göstergesi" diyerek konuşur³⁵⁰.

Ağustos 2004'te Katolik dünyasının merkezi Vatikan, İstanbul Fener Patrikhanesi'ne tarihi bir jestte bulunur. Papa 2. John Paul, Patrik Bartholomeos'a bir mektup göndererek, Haçlıların 1204 – 1261 arasındaki İstanbul işgali sırasında Patrikhane'den çalarak Vatikan'a götürdüğü 2 patriğin (Grigorios Theologos ve Yiannis Hrisostomos) kemiklerini iade edeceklerini bildirir.

Papa, "Konstantinopolis Başpiskoposu - Ekümenik Patrik" diye hitap ettiği Bartholomeos'u 2 patriğin San Pietro kilisesinde korunan kemiklerini teslim alması için Vatikan'a davet eder³⁵¹.

Fener Rum Patriği Bartholomeos, Aziz Grigorios Theolog ile Aziz İoannis Hrisostomos'un kutsal emanetlerini teslim almak üzere Roma'ya gider. Patrikhane'den yapılan yazılı açıklamada, teoloji alanında verdikleri eserler ve yaşamlarıyla Hıristiyanlığın gelişiminde köklü izler bırakmış ve bugüne kadar ışık tutmuş her iki Aziz'in kutsal reliklerinin (geçmişten kalan ve kutsal sayılarak saklanan eşya), 800 yıl sonra İstanbul'a döneceği belirtilir.

Bartholomeos'un, her iki Aziz'in kutsal reliklerini, Katolik Kilisesi'nin lideri Papa 2. Jean Paul'dan teslim almak üzere özel bir uçakla Roma'ya hareket edeceği kaydedilir³⁵².

28 Kasım'da kutsal emanetlerle beraber İstanbul'a dönen Bartholomeos, patrikhane'de yaptığı şükran ayininde "Çok önemli bir gün yaşıyoruz" der³⁵³.

³⁵⁰ **Milliyet**, 9 Ağustos 2004

³⁵¹ **Milliyet**, 20 Ekim 2004

³⁵² **Milliyet**, 26 Kasım 2004

³⁵³ **Milliyet**, 28 Kasım 2004

Bartholomeos, kendisini ziyaret eden Yunanistan Turizm Bakanı Dimitrios Avramopulos'a dert yanar. Yunan "ET 3" televizyonuna göre, Bartholomeos, "Ekümeniklik" tartışmalarını değerlendirirken, şunları söyler: "Ekümeniklik bize ait tarihi bir sıfattır, bundan vazgeçemeyiz. Kimliğimizi inkâr etmiyoruz. Onlar bize kim olduğumuzu söyleyecek değil. Kim olduğumuzu asırlardır biliyoruz."

Atina Haber Ajansı'na göre ise Bartholomeos aynı görüşmede, "sorunlarının hiç birinin çözülmemesinden" yakınır. "Avrupa Birliği için tarih eşliğinde bulunduğumuz bir dönemde, daha çok saldırıya maruz kalıyoruz" diyen Bartholomeos, şöyle devam eder: "Eğitim Bakanı, 30 Ocak'ta Heybeliada Ruhban Okulu'nun faaliyete geçmemesi için bir neden olmadığını ifade etti. Şimdi, devletin güvenliği için tehlike olduğu söyleniyor."³⁵⁴

Gazeteci Nazif Okumuş, patrikhanenin AB'deki faaliyetleri ile ilgili şunları yazar: "Birebir gördük ve şahit olduk ki, Patrikhane'nin AB'nin merkezi Brüksel ve Paris'te elçileri var. Metropolit sıfatlı bu elçiler, Ortodoks âlemini temsil ettiklerini öne sürüp Patrik adına davetten davete yarışıyorlar. Tıpkı, Türkiye'deki Filistin Büyükelçisi gibiler! Paris'te 5 katlı muhteşem binaları var. İçinde de ibadethaneleri mevcut. Sembolik olarak Vatikan gibi muamele görüyorlar. Hatta Fransa Darphanesi'nde paraları dahi basılıyor. Bu paranın bir yüzünde Dünya Ortodokslar Birliği'nin amblemi, diğer yüzünde de "Ekümeniklik" peşinde koşup bu unvanı Türkiye'de de dayatma ve baskılar ile kabul ettirmeye çalışan Patrik Bartholomeos'un resmi bulunuyor. Tabii ki, bu para konvertible, yani kullanımda değil ama sembolik manevi değeri çok yüksek. Onun için hem birbirlerine, hem de resmi heyet ve devlet adamları ile siyasetçilere hediye ediyorlar."³⁵⁵

9 Haziran 2005 tarihinde Ukrayna Cumhurbaşkanı Yuşçenko patrik ile katıldığı otelde bir saat görüşür. Daha sonra patrikhaneyi ziyaret eden Yuşçenko burada da Bartholomeos ile basına kapalı bir görüşme yapar. Konuk Cumhurbaşkanı kendisini kapıya kadar uğurlayan Bartholomeos'un elini öper³⁵⁶.

ABD Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi, Fener Rum Patrikhanesi'nin "ekümenik" statüsünü tanınması ve Türk uyruklu olmayan din adamları yetiştirmesine izin vermesi için Türkiye'ye çağrı yapan bir karar tasarısını kabul eder.

³⁵⁴ **Takvim**, 3 Aralık 2004

³⁵⁵ **Takvim**, 3 Aralık 2004

³⁵⁶ **Hürriyet**, 9 Haziran 2005

Söz konusu çağrı, yeni bütçe dönemine ilişkin Dış İlişkiler Yetki Tasarısı kapsamında yer alır. Rum lobisine yakın 3 Temsilciler Meclisi üyesinin sunduğu ve 'Türkiye'nin AB müzakereleri öncesi adım atmasını talep eden" tasarının yasalaşması için Temsilciler Meclisi Genel Kurulu'nda kabulü gerekli. Ancak tasarı yasalaşsa bile, bağlayıcılık taşımaz.

Bush yönetiminin de desteklediği bu adımlar, "Patrik Bartholomeos'un ekümenik statüsünün tanınmasını, Türkiye vatandaşı olmayanların Kutsal Sinod üyesi olabilmesini, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılıp her uyruktan öğrenci kabul etmesini, Patrikhane'ye ait mülkün iadesini ve Balıklı Hastanesi'nin geriye dönük vergi yükünün kaldırılmasını" içerir³⁵⁷.

Patrik, Güney Kore'nin önemli sanayi kuruluşlarından Hyundai Mipo tersanelerinde Yunanistan için inşa edilen kimyasal madde yük gemisinin kızaktan indirilmesi törenine katılır. Patrik, geminin kaptan köşkünde ayin düzenler, İncil'den dualar okur. Daha sonra 'Ekümenik Patrik' sıfatı ile Kore Ortodoks Kilisesi'nin kuruluşunun 50. yılı törenlerine katılır³⁵⁸.

2005 yılında patriğin Anadolu'daki çeşitli illerde bulunan eski kiliselerde ayinler düzenleme trafiği artar. Lozan Antlaşmasının hükümlerine göre Anadolu'da yedi metropolitliği kapatılan patrikhanenin İstanbul dışında ayin yapması da yasaktır. Be nedenle patrikhane inanç turizmi adı altında Anadolu'daki ören yeri hükmündeki tarihi mekânlarda ayin düzenlemektedir³⁵⁹. Talas ilçesinde bulunan ve 1924'ten beri cami olarak kullanılan Panoya Kilisesi'ni gezerek Hıristiyan din adamlarından oluşan bir heyet ile burada ayin yapar³⁶⁰.

Patrikhanenin görevinin, İstanbul sınırları içerisindeki Rumların dini vecibelerini yerine getirmek olduğunu söyleyen Kırıkkale Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Cemalletin Taşkıran: "Yoksa Anadolu'da eskiden kalma kiliseleri tekrar açıp orada misyonerlik faaliyetleri yaparak Hıristiyanlığın tekrar yayılması çalışmaları hem Lozan'a hem de yasalarımıza aykırıdır. Patrikhanenin şimdiye kadar böyle faaliyetleri yoktu. Şimdi bunların bu kadar artmasının tek sorumlusu siyasi iktidardır ve AB dayatmalarıdır. Bize patrikhane konusunda dayatmalarda bulunan AB ve ona şirin gözükme isteyen AKP bunların yüz bularak bu kadar aymazlığa başlamalarına neden olmuşlardır." der. Konuşmasına, siyasi iradenin teslimiyetçi tavrının

³⁵⁷ **Milliyet**, 11 Haziran 2005

³⁵⁸ **Yeniçağ**, 28 Haziran 2005

³⁵⁹ **Yeniçağ**, 4 Temmuz 2005

³⁶⁰ **Yeniçağ**, 3 Temmuz 2005

patrikhaneye cesaret verdiğini ifade ederek devam eden Taşkıran, konuşmasının sonunda: "Patrikhane Sen Sinod meclisi üyeleri Türk vatandaşı arasından seçildi ve bu bir zorunluluktur. Ama bu da AB için siyasi iradenin teslimiyetçiliği sayesinde delindi. Artık kendi meclislerine Türk vatandaşı olmayanları almaya başladılar. Bunu da kazanılmış bir hak olarak savunmaya başladılar. Bunların geriye dönük olarak elbette çözümü vardır. Ancak siyasi iradenin haklı olduğu konularda onurlu ve kararlı bir duruş göstermesi lazım" der³⁶¹.

Nevşehir'in Derinkuyu ve Ürgüp ilçelerinde ayinler yöneten Bartholomeos, onuruna verilen akşam yemeğinde Papa 16. Benedikt'i Türkiye'ye davet ettiklerini açıkladı. Bartholomeos, "Kasım'da gelirse Papa'yı Kapadokya'ya getireceğim. Tarih kesinleşmedi. Gelirse onunla Türkiye ve AB konusu, kiliselerin birleştirilmesi ve dünya barışı üzerine konuşacağız. Özellikle Türkiye-AB perspektifini değerlendireceğiz" der³⁶².

5.3.12.1. Kınılıada Çocuk Kampının Açılışındaki Gerginlik

Fener Rum Patrikhanesi'nin, Kınılıada'daki manastırda çocuk kampı kurulması yolundaki girişimlerinin, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce engellendiği öne sürülür. Yunanistan'da yayımlanan To Vima gazetesinin haberine göre, Patrik 2. Bartholomeos, Patrikhane'yi ziyaret eden bir grup Selanikli avukata, "Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Patrikhane malı olan manastıra el koymaya teşebbüs ettiğini" anlatır. Gazeteye göre Bartholomeos, çocuk kampının faaliyete geçmesi için Vakıfların Patrikhane'den kampın devlete ait olduğuna dair bir belge imzalamasını istediğini öne sürer.

İddiaya göre Bartholomeos şöyle konuşur: "Manastırımıza Vakıflar Genel Müdürlüğü patron oldu. Dedelerimizin yaptığı, asırlarca faaliyet gösteren bir manastır için devlet, 'Bu benimdir. Kullanmak istiyorsanız, sahibi olduğumu tanıdığınızı imzalayın' diyor".

To Vima'nın, "Bartholomeos, keyfi Türk tutumuyla çatışma noktasında" başlıklı haberinde, Patriğin İstanbul Valisi Muammer Güler'i ziyaret ederek, "'Yardım edin, çünkü kararlıyız; 29 Temmuz'da çocuk kampını açacağız. Ayin de yapacağım, başka türlü olmaz. Hakkımızdan başka bir şey istemiyoruz' dedim" şeklinde konuştuğu belirtilir.

³⁶¹ **Yeniçağ**, 23 Ağustos 2005

³⁶² **Milliyet**, 5 Temmuz 2005

Elefterotipiya gazetesine göre Bartholomeos, "Yükümlülüklerimizi yerine getiriyoruz, haklarımızı korumak istiyoruz, ikinci sınıf vatandaş olmak istemiyoruz. Türkiye, AB'ye tam üye olmak istiyorsa, Avrupa hukukuna saygı göstermeli" der. Katimerini ise, "Bartholomeos'un tepkisi" başlığını atar³⁶³.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, kampın açılışından önce demekten, "Mülkünüzü ait bu yeri çocuk kampı yapmak için devralıyoruz" diye dilekçe isteyince Patrikhane ile aralarındaki ipler gerilir. Bu nedenle her yıl Haziran ayının sonunda açılan çocuk kampı, bu yıl İstanbul Valiliği'nin oluruyla bir ay gecikmeli olarak çocuksuz açılabilir.

Ayin sonrası basın mensuplarının sorularını yanıtlayan Bartholomeos, "Üzgünüz, çünkü çocuk kampı çocuksuz açılıyor. Vakıflar Genel Müdürlüğü Büyükada'daki yetimhanede olduğu gibi bu malımıza da el koymak istedi. Manastırı, mazbut vakıf ilan etmiş. İdaresine, yönetimine, gelirine, giderine el koymuş. Vakıflar Genel Müdürlüğü kamp bittikten sonra manastırın anahtarlarını iade etmemizi istiyor. Yani buranın sahibi olan Rum cemaati, Rum Patrikhanesi kapı dışı ediliyor" der.

Ankara'ya 30'dan fazla mektup yazdıklarını, ancak yanıt alamadıklarını söyleyen Bartholomeos, "Ruhban okulu kapatıldı, vakıflarımıza el konuldu. Geçenlerde Brüksel'de Büyükelçi Ümit Pamir'e 'Ankara'nın bizde yarattığı intiba şudur ki, devletimiz patrikhanelerimizle diyalog kurmaya tenezzül etmiyor' dedim" diye konuşur.

"Bu mal bizimdir, imza atmayacağız" diyen Bartholomeos, "Büyükada'daki yetimhane için AİHM'ye başvurduk. Gerekirse yine başvuracağız. Mademki hakkımızı burada bulamıyoruz, dışarıda arayacağız. (...) Bazı hususlarda kötü niyet var. Rum vatandaşları 120 bindi, şimdi 2 bin kişi kaldı. Durup dururken insan evini barkını bırakıp gitmez" der³⁶⁴.

Fener Rum Patriği Bartholomeos'un, "Kötü niyet var. Vakıflar malımıza el koymak istiyor" açıklamasına Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin'den sert yanıt gelir. Şahin, "Patrik sınırlarını aşıyor. Herkese eşit davranıyoruz. Azınlık vakıfları, Müslümanların kurdukları vakıflardan daha fazla ayrıcalık istiyor" diye konuşur³⁶⁵.

Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin'in, Fener Rum Patriği Bartholomeos'a yönelik "Patrik yetkilerini aştı, kanunlara göre hareket etmeli"

³⁶³ **Milliyet**, 28 Temmuz 2005

³⁶⁴ **Milliyet**, 30 Temmuz 2005

³⁶⁵ **Milliyet**, 1 Ağustos 2005

sözlerine Rum Patrikhanesi, "Çok ağır olan bu açıklama derinden üzdü. Beyanda suç unsuru yok" yanıtını verir³⁶⁶.

5.3.13.2. Vasiliki Floridi'nin Açtığı Davalar

1996 yılında Vasiliki Floridi isimli bir kişi, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması için Fener Patrikhanesine 3 milyon dolar verir. Para, Sıtkı Küçük tarafından Toprakbank'ın Beylikdüzü şubesinden ve Kentbank'tan çekilir. Paranın amaçları doğrultusunda kullanılmadığını gören Floridi de dava açar. 3 milyon doların, Heybeliada Ruhban Okulunun açılması için rüşvet olarak dağıtıldığı iddia edilir. Rüşvetin 1 milyon dolarlık bölümünün Refah-Yol döneminde bakanlık yapan ve daha sonra AKP'de önemli bir görevde bulunan bir politikacıya verildiği öne sürülür.

10 Ekim 2001 tarihinde dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu'nun Türkiye'ye ani bir ziyarette bulunarak Bartholomeos'u ziyaret etmesinin bir nedeninin de Papandreu'nun 'bu skandalın örtülmesi' isteği olduğu iddia edildi³⁶⁷.

Bu konuda Vatan gazetesinde çıkan haber şu şekildedir:

"İşadamı Vasilaki Filoridi, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması için Fener Rum Patriği Bartholomeos'a 3,3 milyon dolar verdiğini ama bu paranın başka amaçlar için kullanıldığını iddia etti. Filoridi'nin, Patrik ve Sen Sinod Meclisi üyesi metropolitlere açtığı dava dün Kadıköy 6. Asliye Hukuk Mahkemesi'nde görüldü. Duruşmaya Bartholomeos ve 20 metropolit gelmedi. Duruşmada söz alan Filoridi, mahkemeye delil olarak şok bir belge sundu. Pentagon'da kurulan Özel Planlar Dairesi'nin Savunma Bakanı Yardımcısı Wolfowitz'e gönderildiği ileri sürülen ve "gizlilik şerhi" düşülerek hazırlanan belge "İstanbul Ekümenik Patriği hakkında" diye başlıyor. Ve şu ifadeler yer alıyor:

Ekim 2001 tarihinde Özel Planlar Dairesi tarafından bir misyon oluşturuldu. Bu misyonun amacı İstanbul Ekümenik Patrikhanesi bünyesinde yer alan Ruhban Okulu'nun açılmasını sağlamak. Savunma Bakanı bilgilendirildi ve onayı alındı. Bay Stephan Hadley ve Bay Scooter Lewis'in onayları alındı. Detaylar özellikle CIA elemanlarından gizlendi.

³⁶⁶ Milliyet, 2 Ağustos 2005

³⁶⁷ YILDIRIM, Keşiş Güç, s.259

Patrik Bartholomeos'un da onayı alındı. Patrik bu kararın başarıya ulaşabilmesi için, konuyla ilgili Türk makamlarına rüşvet verilmesi gerektiğini söyledi. Bu rüşvetin ABD Başkan Yardımcısı'nın Türkiye'ye yapacağı resmi ziyaret öncesinde verilmesinin uygun olacağı belirtildi. Patrikle temasımızdan sonra Metropolit Halkidon Yuvakim bizimle bağlantıya geçerek ödenmesi gereken rüşvet miktarını 12 milyon ABD doları olarak bildirdi. Ve bu meblağın Barclays Bankası, Westminster Abbey şubesinde Bay Alfred Joseph Baldachino adına ve 10134929 No'lu hesaba yatırılması gerektiğini söyledi. 30 Ekim 2001'de dairemiz adına Harolld Rhode adı geçen bankaya 12 milyon ABD doları yatırmıştır.

Yaptığımız istihbaratta 12 milyon ABD doları tutarındaki meblağın avukat Awadh Obaid Al-Yamani ve diğer ilgili şahıslar olan Bay Alfred Joseph Baldacchino, Bay Ali Gökçe, Bay Mohamed A. Hettini ve Denizaşırı Brokerlik Kuruluşu hesaplarına transfer edilmiş olduğu gerçeğiyle yüz yüze geldik. Bu kişiler Patrik'in kişisel servetini işletmek ve onun adına yatırımlar yapmakla görevlendirilmiş kişiler olarak bilinmektedir. Bahreyn'de yaşayan Awadh Obaid Al-Yamani'nin tüm dünyadaki Ortodoks organizasyonlar tarafından İstanbul Ekümenik Patrikhanesi için yapılan bağışlar, Patrik Hazretleri adına işletmekle görevlendirilmiş ve yetkilendirilmiş kişi olduğunu tespit ettik. Bu kişinin Müslüman olması ve Bahreyn'de ikamet etmesi dikkat çekmemesini sağlamaktadır. Ertelenen duruşma çıkışı bir açıklama yapan Filoridi, "Türk yargı sistemine güveniyorum" dedi.

Belgede adı geçen kişiler şunlardır:

Harold Rhode: Pentagon'a bağlı Net assesment adlı bir think-tank'in ikinci adamı. İslam konusunda uzman olan ve iyi derecede Türkçe, Arapça, İbranice, Farsça bilen Harold Rhode, Irak Savaşı öncesi hazırlıklarda da önemli bir rol oynadı. Rhode, Bush yönetiminin anti-Arap politikasını şekillendiren kişi olarak anılıyor.

Stephan Hadley: Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice'in sağ kolu. Daha önce Richard Nixon ve baba George Bush yönetiminde de çalışan Hadley, 2000 seçim kampanyasında George W. Bush'un dış ilişkiler danışmanıydı.

'Scooter' Lewis Libby: Başkan Yardımcısı Dick Cheney'nin baş danışmanı. Yeni-muhafazakârlar (neo-con) anlayışını belirleyen dokümanları Paul Wolfowitz ile birlikte hazırladı.

Awadh Obaid Al-Yamani: Bahreyn merkezli Al-Yamani Attorneys isimli hukuk danışmanlık bürosunun sahibi. Uluslararası avukatlık yapıyor. İstanbul Ekümenik Patrikhanesi için yapılan bağışları Patrik adına işletmekle görevli.

Mohammed A. Hettini: Dubai merkezli Forest City General Trading adlı bir şirketin sahibi. Şirket, ev eşyalarından oyuncaya, kot pantolondan spor ayakkabı ve elektroniğe kadar birçok alanda ürün ticareti yapıyor.

Alfred Joseph Baldacchino: Ortodoks Kilisesi'nin "Bizans Sepulcher" papazlığının üyesi. 1989 yılından beri bu papazlıktaki en yüksek rütbelerden birine sahip olduğu düşünülüyor.

Patrikhanenin davalarına bakan avukat Kezban Hatemi: "Bu adamı ciddiye aldıklarına dair (Floridi'yi kastediyor) en küçük bir emare bile görmedim. Mahkemeye verdiği her şey ya düzmedir ya da sahtedir. Vasilaki Filoridi ile tuvalette bile yan yana gelmediklerini söylüyorlar. Bu olayın arkasında çok ciddi şekilde başka şeyler var. Bu da ciddi olarak araştırılıyor."

Filoridi'nin avukatı Ahmet Karakuş: "Basında çıkan haberlerden sonra Amerikalı bir bürokrat bizimle irtibata geçti. Elinde böyle bir belgenin bulunduğunu söyledi. Orijinal belgeyi İstanbul'daki Amerikan Konsolosluğu'na gösterdik. Onlar da belgenin kendi kullandıkları özel kâğıttan imal edildiğini teyit ettiler. Belgede orijinalliğini gösteren özel bir hologram kullanılmış. Bartholomeos parayı kendi şahsi amaçları için kullanmıştır."³⁶⁸

5.3.12.3. Selanik'te Yaptığı Yatırım

Patrik Bartholomeos, kurumu adına Türkiye'ye değil ama Yunanistan'a, 100 milyon Euro'luk (180 trilyon lira) yatırım yapar.

Selanik yakınlarındaki Pilia bölgesinde Patrikhane'ye ait bulunan 330 bin dönümlük arazinin üzerine Yunanlı girişimciler tarafından Mediterranean Cosmos adlı alışveriş merkezi yapılmaktadır. Patrikhane, 1997'de satın aldığı arsa üzerine

³⁶⁸ Vatan, 5 Ekim 2004

inşa edilen alışveriş ve eğlence merkezinden kira geliri olarak yılda 1,8 milyon Euro beklemektedir.

Patrikhane'nin ticari faaliyetlerini, kurumu daha önce bağışladığı 3 milyon 300 bin doları hiç ettiği gerekçesiyle mahkemeye vererek parasını geri isteyen Vasiliki Filoridi ortaya çıkarır. Filoridi, Yunanistan'a kadar giderek adı geçen alışveriş merkezinin fotoğraflarını çeker. Tapu kayıtlarında araştırmalar yapan, ulusal ve yerel gazetelerin haberlerini toplayarak yeminli tercümanlar aracılığı ile Türkçe'ye çeviren Filoridi böylece Patrikhane ile savaşında yeni bir cephe açar.

Alışveriş merkezi inşaatının ülkenin ikinci başkenti sayılan Selanik'i Makedonya Havaalanı'na bağlayan yol üzerinde yer alan bir milyon 300 bin nüfuslu Piliae'da kurulduğunu belirten Filoridi, inşaatı ise Yunanlı armatörlere ait olan Lamda Development ve Sonae Kharangionis firmaları tarafından kurulan Piliae adlı şirketin yaptığını söylemektedir.

Lamda Development firmasının sahibinin aynı zamanda Eurobank'ın da sahibi Spiros Latsis olduğunu belirten Filoridi bu ismin zaman zaman Patrik Bartholomeos'un yurt dışı gezilerinin masraflarını da karşıladığını söyler.

Patrik ve Patrikhane yetkililerinin her fırsatta Türkiye'yi düşündüklerini ve ülkemiz için çalıştıklarını dile getirdiklerini hatırlatan Vasiliki Filoridi, "İyi niyetli yardımsever insanlardan topladıkları paralarla kendileri için yaptırdıkları alışveriş merkezlerini de vatan bildikleri ve sevdikleri Yunanistan'da yapma gereği duyuyorlar. Bu aldatılma ve dolandırılma olaylarının en belirgin örneği benden almış oldukları 3 milyon 300 bin dolar ile ABD'den aldıkları 12 milyon dolardır. Bu miktarlar tabi bizim bildiklerimiz. Bilmediklerimiz de hesaplanırsa olayın vahameti ortaya çıkacaktır" der.

Filoridi, Patrik Bartholomeos'a Beyoğlu 40. Noterliği aracılığı ile defalarca istifa etmesi yönünde ihtarname çektiğini ifade ederek, "Bir türlü Patriğe tebliğ ettiremedim. Esasında tebligatın içeriğini öğrendiğini, ancak resmi olarak tebligatları almayarak iade ettirdiğini düşünüyorum" diye konuşur.

Yunanistan'ın en büyük ikinci şehri Selanik'in Piliae bölgesinde, 330 bin metrekare arsa üzerine 200 bin metrekare kapalı alan üzerinde kurulan Mediterranean Cosmos adlı alışveriş merkezinde 9 dükkân, 188 küçük mağaza, 18 market, 8 restoran ve birçok sinemadan oluşan kompleks yer alacak. Merkezde çocuklar ve gençler için de eğlence mekânları bulunacak. Merkezin en önemli

avantajı 3 bin araçlık otoparkı olacak. Hedef kitle ise bölgede yaşayan bir milyon 300 bin Yunanlı³⁶⁹.

5.3.12.4. Resepsiyon Krizi ve ABD'nin 'Not Ettik'

Mesajı

Aralık 2004'te ABD Başpiskoposu Dimitrios'un, Bartholomeos onuruna verdiği ve "Ekümenik" sıfatıyla davet ettiği yemek, Ritz Carlton Otel'de gerçekleştirilir. Dimitrios'un, ABD Büyükelçisi Eric Edelman onuruna Ankara'da vereceği yemek davetiyesinde de "Bartholomeos" için kullanılan "Ekümenik" ifadesi aynı şekilde yer alır. Yemeğe, çoğu ABD'den Başpiskopos ile Türkiye'ye gelen üst düzey dini yetkililer ve İstanbul'dan patrikhaneye yakın isimler katılır.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan da, ABD'li Ortodoksların Edelman onuruna verdiği yemek davetine, "ekümenik patrik himayesinde" yazmasına tepki gösterir. Erdoğan, "Bizim vatandaşımız olan birinin böyle bir sıfatı olmadığı halde, bu sıfatın dışardan verilmesi suretiyle davetler çıkarılmasını yanlış buluyoruz. Bunu genelgeyle kamudaki temsilcilerimize bildirdik. Her ülkenin hassasiyeti var, bunu korumak durumundayız. Lozan'daki statü bunu gerektirir. Böyle bir şeyi ülkemizde tartışma durumuna getirmek isteyenler art niyetlidir. Düşükleri hatayı düzeltsinler" diye konuşur³⁷⁰.

Fener Rum Ortodoks Patriği Bartholomeos'un ekümenik sıfatının kabul edilmemesi ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun aylar önce Washington'a verilen güvenceye rağmen açılmaması, ABD ile Türkiye arasında yeni bir kriz doğururken, Washington bu konuda geri adım atmayacağını işaretini verir. ABD'nin Ankara Büyükelçisi Eric Edelman'ın Rum Ortodoks cemaatinin liderlerine verdiği resepsiyonun, Türk hükümeti tarafından boykot edilmesi, Washington'da rahatsızlık yaratır.

ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Richard Boucher, Türk boykotunu "not ettiklerini" söyler. Ancak, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Rum Ortodoks heyetini kabul ettiğini "not ettiklerini" de vurgular. Boucher, kendilerinin "evrensel" sıfatını tanımasını, "Patrik'i, hem Türkiye içinde hem de dışında, birçok kişinin lideri sayıyoruz" sözleriyle açıklar. Washington'da bulunan Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin'in, ABD Dışişleri Bakanı, Kıdemli Yardımcısı Marc Grossman'la yaptığı

³⁶⁹ Tercüman, 29 Kasım 2004

³⁷⁰ Milliyet, 2 Aralık 2004

görüşmede de, Patrikhane konusu gündeme geldi. Grossman'ın, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasının Türkiye'nin AB ile tam üyelik müzakerelerini başlatmasını kolaylaştıracağını söylediğini kaydeden Şahin, "Bu konunun AB ile ilişkilendirilmesinden rahatsızlık duyduğumuzu ilettim" der.

"Patrikhane'nin taleplerinin kabul edilmesi" isteğinin ABD tarafından geldiğini söyleyen Şahin, Ankara'daki resepsiyon krizinin Washington'daki temaslarında konu edilmediğini, daha ziyade Heybeliada Ruhban Okulu'nun öne çıktığını belirtir³⁷¹.

5.3.12.5. Sen Sinod'un Yeni Üyeleri

Şubat 2004'te, Dışişleri Bakanlığına resmi bir başvuruda bulunmadan 12 kişilik Sen Sinod meclisine 6 yabancı metropolit tayin eder. Bu durumda patrik Sen Sinod içindeki metropolitlerden seçileceğinden, Bartholomeos'tan sonra patrikliğe Türk vatandaşı olmayan bir metropolitin getirilmesi doğuyor.

İsmi basına intikal etmeyen bir yetkili bu konuda şunları söyler: "Yeni bir oyun peşinde olabilirler. Patrikhanenin başına Türk olmayan birinin gelmesi kabul edilemez. Bu kişi, ileride Türkiye'nin çıkarlarına uygun olmayan girişimlerde bulunabilir. Bu durumda Ankara patriğe tavır almak zorunda kalır. O zaman da Türkiye, başta patriğin vatandaşı olduğu ülke olmak üzere uluslar arası alanda sert tepkilerle karşılaşabilir"

Yasal prosedüre göre Türkiye'de yabancıların bir göreve atanabilmesi için, Dışişleri kanalı ile İçişleri Bakanlığından vize alması gerekir. Fakat İçişleri Bakanlığına olaydan haberi olmadığı için eni metropolitler üç ya da altı ayda yapılan Sen Sinod toplantılarına günübürlüğüne gidip gelmektedirler³⁷².

Bunlardan ilki bahsi geçen Amerikan Ortodoks kilisesi Başpiskoposu ve Patrikten sonraki en etkin kişilerden biri olan Dimitrios. 1928 Selanik doğumlu olan Dimitrios ilk dini eğitimlerini Yunanistan'da aldıktan sonra 1965'de Amerika'ya gidiyor. Burada Harvard üniversitesinde "yetiştiriliyor" ve sıkı bir felsefe eğitimi alıyor. Bir süre Yunanistan'da görev yaptıktan sonra 1980–1993 arasında Massachusetts Yunan Ortodoks İlahiyat okulunda öğretmenlik yapıyor.

Amerika'daki Rum Lobisi içinde oldukça saygın bir yeri olan Dimitrios bu sürede Amerikan devleti ile "iyi" ilişkiler kurmayı ihmal etmez. 1999 senesinde Patrik tarafından Amerikan Kilisesinin başına atanarak bu dönemde Rum Lobisi adına

³⁷¹ **Milliyet**, 4 Aralık 2004

³⁷² **Hürriyet**, 5 Mart 2004

Amerika'da büyük atılımlar yapar. 11 Eylül sonrası defalarca ikiz kulelerin yıkıntılarını ziyaret edip orada ayinler yapan Dimitrios, Amerikalılar tarafından da son derece sevilmektedir. Amerikan Kilisesi, Fener Patrikhanesinin etkinliğinin kısıtlanması yüzünden 1922'de New York'da kurulduğundan beri 540 kilise, 800 rahip kadrosu ve 1,5 milyon cemaati ile Amerika'nın en etkin kurumlarından biri olduğu için Dimitrios Amerikan iç siyasetinde son derece etkin bir rol oynayabilmektedir.

Ocak ayında, Başbakan Sayın Tayyip Erdoğan Bush'la görüştüğü Amerika gezisinde Dimitrios ile New York Türkevinde bir araya gelmişti. Rum Lobisinin en etkin kişileri olan 3 Rum işadamlarının da katıldığı bu görüşmede Demetrios ısrarla Heybeliada Ruhban Okulunun açılmasını talep eder.

Yeni atananlardan ikincisi ise İngiliz Ortodoks Kilisesinin³⁷³ başı Başpiskopos Gregorios,1928 Kıbrıs doğumlu ve Kıbrıs'ın bölünmesine yol açan Papaz Makarios'un öğrencilerinden. 1960'da Londra'ya yerleşiyor ve İngiltere'deki Rum Lobisinin başına geçiyor. Cambridge üniversitesi mezunu Gregorios İngiltere içinde oldukça etkin bir kişilik.

Patrikhane konseyine yeni atanan yabancılardan üçüncüsü ise Girit Başpiskoposu Timotheos (Papoutsakis) 1915 Girit doğumlu. Atina'da dini eğitim aldıktan hemen sonra İkinci Dünya Savaşı'nda Yunan ordusunda çavuş rütbesiyle hizmet verir. İtalyan cephesinde askeri papaz olarak görev yaparken Almanların Yunanistan'ı işgalinden sonra Yunan direnişi tarafından Girit'e geri gönderilir ve bölgedeki Direniş faaliyetlerine ve müttefik istihbaratına yardımcı olur. Bu özellikleri sebebiyle Yunan derin devleti ile arası çok iyidir. Savaşın bitmesinden sonra hem yaptığı hizmetlere bir ödül olarak hem de eğitimine devam etsin diye 2 seneliğine Fransa'ya yollanan Timotheos, daha sonra Girit'e dönerek bugüne kadar Girit kilisesinde çalışmıştır.

Fener Rum Patriğinin atadığı yabancılardan sonuncusu Metropolit Dionysios. 1970 senesinde zamanın patriği tarafından Yeni Zelanda'ya yollanan Dionysios, burada sıfırdan bir organizasyon ve etkin bir Rum Lobisi kurmayı başarmış çok iyi bir organizatördür. Görev alanı daha sonra Hindistan, Kore ve Japonya'yı da içine alacak şekilde genişletilmiştir. Yeni Zelanda'daki Rum Lobisinin etkinliği sebebiyle

³⁷³ İngiltere Rumlarının yoğun göç ettikleri ülkelerden biri. İlk İngiliz Ortodoks Kilisesi 1670'de İngiltere'de kurulmuş. Bu Kilise daha sonra, İngilizler Rumların yaptıkları faaliyetlerden hoşlanmadıkları için, kapatılır ve Rus elçiliğine sığınmak zorunda kalır. 1800'lerde yeniden faaliyete geçen İngiliz Ortodoks Kilisesi bugün oldukça güçlü bir konumdadır.

kendini kazanmak isteyen İngilizler tarafından oldukça el üstünde tutulan Metropolit Dionysios, İngiltere Kraliçesi tarafından madalya ile ödüllendirilir. 1991 senesinde kendi çabalarıyla Yeni Zelanda'da bir Rum anıtı diktiren Metropolit, 1998 senesinde ise ilk Kıbrıs Rumları Kültür merkezini Yeni Zelanda'da açar³⁷⁴.

5.3.12.6. Helsinki Komisyonu Raporu

Amerikan hükümetinin bağımsız bir kuruluşu olan ve insan hakları ve demokrasi konularındaki çalışmalara yoğunlaşan Helsinki Komisyonu, düzenlenen bir toplantıda, Türkiye'deki Fener Rum Patrikhanesi'nin durumunu inceler. ABD'de 1976'dan beri faaliyet gösteren Helsinki Komisyonu, 9 Senatör, 9 Temsilciler Meclisi üyesi ve ABD Dışişleri Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı'nın birer yetkilisinden oluşuyor. Komisyon, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) üyesi ülkelerdeki gelişmeleri inceliyor.

ABD Temsilciler Meclisi'nin çalışma binalarından Rayburn ofisinde düzenlenen bir toplantıda, Türkiye'deki Patrikhane'nin durumunu ele alırken, "Türkiye'deki Rum-Ortodoks Kilisesi: Sistemik İstisnâ Kurbanı" başlığı kullanır.

Helsinki Komisyonu'nun eşbaşkanı, Cumhuriyetçi Parti New Jersey Milletvekili Chris Smith, toplantının başında yaptığı açıklamada, Türk hükümetini, Patrikhane'nin faaliyetlerini sistemli bir şekilde engelleme çabasında olmakla suçlar.

Smith, Avrupa Birliği yolundaki Türkiye'nin, Avrupa standartlarıyla uyumlu adımlar atması gerektiğini söyler. Smith, "Patrikhane'nin emlak edinme, satma, benzeri faaliyetlerde bulunmaktan alıkonulması, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasına izin verilmeyişi, tahrip olan kiliselerin onarımının engellenmesi ve Fener Rum Patriği'nin ekümenik yani evrensel statüsünün tanınmamasının" başlıca sorunlar olduğunu kaydeder.

Chris Smith, "Türk hükümetini, güçlü reform programını sürdürmeye ve AGİT çerçevesinde yükümlülüklerini yerine getirmeye davet ediyorum" derken, Türkiye'nin, dini hoşgörü konusundaki tarihini hatırlattı ve bugünkü uygulamaların da bu yönde olması gerektiğini söyler.

Toplantıya, Amerika Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Emanuel Demos, Vicdani Başvuru Vakfı Başkanı Arthur Schneir, Washington Katolik Kilisesi Papazı Theodore McCarrick ve Öncü St. Andrew Düzeni Ekümenik Patrikhanesi ulusal

³⁷⁴ Neslihan ÖNDER, "Global Patrikhane", www.turkgucu.com

yöneticisi Anthony Limberakis ile Ulusal Kiliseler Konseyi Genel Sekreteri Bob Edgar katılır.

Amerika Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Demos, "Türkiye'de Patrikhane'nin durumunun, bir insan hakları sorunu olduğunu ve sadece Türk-Yunan ilişkileriyle sınırlandırılmaması gerektiğini" iddia eder. Demos, AB sürecindeki Türkiye'nin, bir AB ülkesi gibi davranmasını beklediklerini kaydeder.

Schneir ise Patrikhane'ye gösterilen uluslararası saygıyı, Türkiye'nin bir avantaj olarak görmesi gerektiğini savunur. Schneir, İstanbul'da sinagog bombalaması olayında Meryem Ana Kilisesi'nin de zarar gördüğünü, ancak Türk hükümetinin, sinagogların tamiri yönünde hemen adım atmasına rağmen, bu kilisenin onarımını geciktirdiğini ileri sürer.

Helsinki Komisyonu'nun, bu toplantıda Türkiye'nin görüşünü ortaya koyacak bir isme yer vermemesi dikkati çeker. Ancak Komisyon, çok kısa süre içinde, Türk hükümetinin görüşlerine yer veren ayrı bir toplantı daha düzenleneceğini ayrıca Türkiye'deki Müslümanlar ve diğer dini azınlıkların durumunun işleneceği başka bir toplantı daha düzenlemeyi planladıklarını da bildirir³⁷⁵.

5.3.12.7. Kudüs Patriğinin Yargılanması

Patrikhane hukuki konumuna aykırı işler yapmaya devam etmektedir. Bunlardan biri de Kudüs Patriğinin yargılanması olayıdır.

Kiliseye ait gayrimenkulleri 198 yılına İsrail'e kiralarak menfaat elde ettiği iddia edilen Kudüs Patriği 1. İrineos, 24–26 Mayıs 2005 tarihleri arasında İstanbul'da yargılanır. Sabah saatlerinde patrikhaneye gelen Ortodoks kilisesi temsilcileri, Aya Yorgi katedralinde toplanırlar. Toplantıda Kudüs patriği İrineos, İskenderiye patriği Teodoros, Sırp, Romanya, Gürcistan, Antakya, Arnavutluk, Atina, Finlandiya, Polonya, Prag, Kıbrıs, Moskova ve Esland kiliseleri temsilcileri katılır.

Patrikhane tarafından yapılan yazılı açıklamada şöyle denir: "İstanbul Rum Patrikhanesi Sen Sinod Meclisi, 17 Mayıs 2005 tarihli toplantısında, Kudüs Patrikhanesi sorununu görüşmek üzere tüm kardeş Ortodoks Kilise liderlerini, 2 metropolit eşliğinde 23 Mayıs 2005 günü İstanbul'a davet etmeye oybirliği ile karar vermiştir. Bu Ortodoks zirve toplantısı, çalışmalarına 24 Mayıs'ta Patrikhanede başlayacaktır."³⁷⁶

³⁷⁵ Hürriyet, 17 Mart 2005

³⁷⁶ Akşam, 19 Mayıs 2005

Aya Yorgi Kilisesinde 9 saat süren toplantıdan sonra Kudüs Patriğinin azledildiği açıklanır. Zirve sonrası yapılan açıklamada:” Kudüs Patriği İrineos’un patrikliğinin diğer Ortodoks kiliselerince kabul edilmeyeceği kararı çıktı” denir.

Bartholomeos’un Sen Sinod meclisini İstanbul’da toplaması büyük tepki çeker. Mahkeme devam ederken dışarıda protesto yapan bir grup yaptıkları açıklamada: ”Patrikhanenin İstanbul’un göbeğinde Hıristiyan şeriat mahkemesi kurarak Kudüs patriğini yargılayacağı” dile getirilerek, “laik Türkiye Cumhuriyetinde Hıristiyan şeriat mahkemesi kurarak Bartholomeos’un böyle bir yola başvurması ekümenikliğini tescil ettirmekten başka bir şey değildir. Bu Lozan’ın delinmesi demektir” denir. “Lozan’ı tanımayan, Türk Devleti’nin kanunlarını çiğneyen bu kurumun, bu topraklar üzerinde barınmasının mümkün olmadığı ve derhal sınır dışı edilmeleri” gerektiği bildirilir.

Toplanan Ortodoks Zirvesinin milli egemenliğimizi hiçe saydığını belirten Ankara Ticaret Odası Başkanı Sinan AYGÜN, Ekümenik sevdasında bulunan Bartholomeos hakkında Cumhuriyet savcılarının harekete geçmesi gerektiğini söyler.

Merkezi Antalya’da bulunan Noel Baba Vakfı (Konseyi), İstanbul’daki Fener Rum Kilisesinde, Kudüs Patriği İrineos ile ilgili olarak düzenlenen toplantının Anayasa ve Türk Ceza Kanununa aykırı olduğu gerekçesiyle, Ankara Nöbetçi Cumhuriyet Savcılığı aracılığıyla, İstanbul Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunur.

Noel Baba Vakfı Başkanı Muammer Karabulut yaptığı yazılı açıklamada, Fener Rum Patrikhanesinin Türkiye Cumhuriyeti yasalarını hiçe sayarak Kudüs Patriğini yargılamak üzere İstanbul’da şeriat mahkemesi kurduğunu belirtir ve Bartholomeos hakkında gerekli kovuşturmanın yapılmasını ister³⁷⁷.

5.3.12.8. İnternet Sitesi

Patrikhanenin siyasi çalışmalarının boyutlarını gösteren önemli bir gelişmede bir internet sitesidir.

<http://www.patriarchate.org> adresli site istihbarat birimlerinin belirlemelerine göre³⁷⁸ Amerikan Ortodoks kilisesi bünyesinden yayın yapmakta ve dikkatli incelenirse son derece ilginç bilgiler içermektedir. Öncelikle, sitede Türkçe kullanılmaz. İngilizce ve Yunancaya yer verilir. Başta İstanbul olmak üzere bütün yer

³⁷⁷ Yeniçağ, 25 Mayıs 2005

³⁷⁸ YILDIRIM, Keşiş Güç, s.270

isimleri Yunanca olarak geçer. Patrikhane'nin ismi bizim bildiğimiz gibi Fener Rum Patrikhanesi olarak değil "Konstantinopolis Ekümenik Patrikliği" olarak gözüktür. Patrikliğin tarihçesinin verildiği sayfa ise son derece ilginç bir cümleyle başlar. "Vatikan Roma Katolik Hıristiyanlığın kalbidir. Konstantinopolis Ekümenik Patrikliği de Ortodoks Hıristiyanlığın kalbidir". Bu sözlerin devamında ise Patrik Bartholomeos'un 250 milyon Ortodoks'un lideri olarak Patrikhane'nin Avrupa'nın bütünlüğünü sağlamadaki "global" rolünün farkında olduğu belirtilir.

Sitenin http://www.patriarchate.org/book/Fourth_period_Tourkokratia sayfasında ise "Tourkokratia" olarak adlandırdıkları, Türk idaresinde gördükleri "baskıları" anlatmaktalar. Özellikle yaptıkları bölücü faaliyetler sonucu Osmanlı Devleti tarafından idam edilen iki patrik birer kahraman olarak gösterilmiştir.

1920 sonrası dönemde ise Kurtuluş savaşında (ki onlar buna "Megale Katastrophe" diyor yani Helenizm'in yok oluş faciası) Türklerin nasıl binlerce Rum'u göçe zorladığı, Patrikhane'ye ve Patriklere baskı yaptığı ve devamlı aşağılandıklarını anlatan bir yazı http://www.patriarchate.org/book/Fifth_Phase_modern_period adresinden okunabilir.

5.3.12.9. Moskova Patriği 2. Aleksî'nin Mektubu ³⁷⁹

İki milyon üyesi olduğu söylenen ABD Ortodoks cemaatinin web sitesinde yayınlanan haber şöyle: "Moskova ve Rusya Patriği II. Aleksî'nin İstanbul Başpiskoposu ve Ekümenik Patriği Bartholomeos'a 18 Mart 2002 tarihli mektubunda 'uzun yıllardır özlenen ahengi baltalayan zihniyetinden vazgeçmesi ve Büyük Kutsal Konsey'in toplanmasını gerçekten hızlandırması' çağrısında bulundu. Estonya Apostolik Ortodoks Kilisesi adıyla yeni bir oluşum başlatmak suretiyle Estonya Kilisesi'nin işlerine müdahale eden İstanbul Başpiskoposu Bartholomeos'a Ortodoks dünyasının parçalanmasını önlemek üzere büyük bir sabır ve hoşgörüsüyle yaklaşan Rus Ortodoks Kilisesi, 1996'da alınan kararların uygulanacağını ummakta ve bu yolda bir işaret beklemektedir. 'Kutsal Rus Kilisesi'nin bütünlüğünün ve teklîğinin restore edilmiş olması' keyfiyeti, Batı Avrupa'da yerleşik Rus cemaatlerine Rus Ortodoks Kilisesi'yle yeniden birleşmek hakkını tanımaktadır.

Bu husus, Moskova ve İstanbul tarafından 17 Şubat 1931'de Rus Kilisesi'nin düşman komünist devlet altında yaşadığı zorlukları teslim eden Patrik Fotius

³⁷⁹ Alev ALATLI, "Helenizm Başka, Ortodoksluk Başka", **Zaman**, 31 Aralık 2004

tarafından yazılan Tomos'ta belirtilen anlaşmadan bu yana geçerliliğini korumaktadır.

Aleksi, Bartholomeos'un dünya Ortodoksluğunun lideri olduğu şeklindeki iddialarını "Ortodoks bütünlüğünü tahribe yönelik ve Ortodoksluk-içi ilişkilerde derin krizler yaratmaktan öte gitmeyecek" söylemler olarak takbih etmektedir. Bartholomeos'un böylesi hareketler ve hevesleri dünyanın dört bir yanında mukim Ortodoks inananlarını derinden şaşırtmış, düş kırıklığına uğratmıştır. Bartholomeos'un iddiaları mesnetsizdir, dinî akideye aykırıdır, tarihî temayüllere aykırıdır ve İstanbul lideri tarafından kilise piskoposlarının onayı alınmaksızın tek taraflı ilân edilmiştir. Tarih ve kilise tarihçileri, Konseylerin İstanbul'un Pontus, Asya ve Trakya olmak üzere sadece üç bölgede yetki sahibi olduğunu açıkça belirtirler. Uluslararası yetki fikri yeni bir icat olup 1920'lerde Patrik IV. Meletios Metaksakis tarafından İstanbul'a akan Ortodoks "Diaspora"sının bütünü üzerinde hâkimiyet kurabilmek amacıyla dillendirilmiştir. İstanbul'un dinî yasalara aykırı olan bu icadı, 'Ortodoks Kilisesi'nin ruhuna, Ortodoks birliğine ve Ortodoks dinî yasalarına aykırıdır.'

Aleksi'nin mektubu, 'Uluslararası ruhani güç iddiası, Ortodoks yasaları ve Kilise büyüklerinin öğretilerine aykırı olmasının ötesinde, Ortodoks bütünlüğüne doğrudan saldırı mahiyetindedir. Kutsal İstanbul Kilisesi'nin güttüğü tek-taraflı yayılma politikası, kardeşçe sevgi ve barış ruhuna ters olup, özellikle şaşırtıcı ve rahatsız edicidir. Diasporanın karmaşık sorunlarını sadece Panortodoks Konseyi çözme hakkına sahiptir. Kutsal İstanbul Kilisesi'nin özellikle de onun ruhani merkezinden uzakta yaşayan pek çok inananının siz Kutsal Patrik'in böylesi hareketleri ve hevesleriyle şaşkınlığa ve ağır düş kırıklığına uğradığının bilincindeyiz' diye devam etmektedir.

Bartholomeos'un Patrik Athenagoras ve Patrik Dimitrios'un Büyük Kutsal Konseyi toplamak yolunda yaptıkları hazırlıkları baltalamak yolundaki kararlılığının kendisini hayretlere gark ettiğini yazan Aleksi, 'Bilindiği gibi Konseyi toplama çalışmaları sizin kanun-dışı hareketleriniz nedeniyle ciddi yara almıştır.'

5.4. AB Raporlarında Fener Patrikhanesi

Patrikhane ve Ruhban Okulu'nun statüsünü değiştirmeye yönelik AB istekleri 2000 yılından itibaren İlerleme Raporları'na şu şekilde yansımaktadır:

2000 İlerleme Raporu “İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması” başlığı altında:

“Din özgürlüğü ile ilgili olarak, Yahudi cemaati yanında, Yunan Ortodoks, Ermeni, Katolik ve Süryani Ortodoks Kiliseleri başta olmak üzere, bazı gayri Müslim cemaatlere yönelik daha büyük bir hoşgörü olduğunu gösteren işaretler vardır. Aralık 1999’da, yetkili makamların yayınlamış olduğu bir genelgeye göre, dinsel cemaatler, hayır ve ibadet binalarını tamir etmek için devletten izin almak zorunda olmayacaklardır. Genel olarak, bu olumlu yaklaşım daha da geliştirmeli ve 1923 Lozan Antlaşması’nın kapsamına girsinler veya girmesinler, gayri Müslimlerin somut talepleri, Heybeliada ruhban okulunun kapalı kalmaya devam etmesi konusu dâhil, gerektiği gibi incelenmelidir.”

2002 İlerleme Raporu “Vakıflar, Din Özgürlüğü, Azınlıkların Korunması” başlığı altında:

“(Eksikler ve Beklentiler sıralanırken) Din özgürlüğü sağlanmış olsa da dini topluluklar yasal engellerle karşılaşmaktadırlar... Yunan Ortodoks topluluğu 1971’den beri kapalı durumda bulunan Heybeliada Din Okulu’nun yeniden açılmasını defalarca talep etmişlerdir...”

“Müslüman olmayan topluluklar Lozan Antlaşması ile tanınırlar, tanınmasınlar tüzel kişilikleri ve mülkiyet hakları ile Türkiye’de eğitim haklarıyla ilgili sorunlarla karşılaşmaktadırlar.”

“Dini azınlıklara yönelik eğitim ile ilgili kısıtlamalar devam etmektedir. Dini toplulukların kendi okulları olmasına izin verilmekte, ancak, okulun müdür yardımcısının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından atanması (Müslüman) zorunluluğu getirilmektedir.”

2003 İlerleme Raporu “Vakıflar, Din Özgürlüğü, Azınlıkların Korunması” başlığı altında:

“Dini azınlıklara yönelik mülkiyet hakları, gayrimenkul edinme, dini yapıların bakımı, okul yönetimlerinin yetki alanları konularındaki ayrımcı politikalara son vermelidir.”³⁸⁰

³⁸⁰ Ali GÜLER, **Sevr’den Kopenhag’a Parçalan Türkiye**, Türkar Yayınları, Ankara, 2005, s. 98

Sonuç

1453 yılında İstanbul'un fethedilmesiyle beraber Türk Tarihine giren Fener Rum Patrikhanesi, fetih ile beraber Doğu Roma İmparatorluğunun tarih sahnesinden kalkmasına rağmen, Bizans ruhunu bünyesinde yaşatmaya devam etmiştir.

Kurulduğu andan itibaren siyasi oyunların içinde olan patrikhanenin geçmişi, İmparatorluk üzerinde menfaatleri olan devletler tarafından unutulmamış, patrikhaneye de unutturulmamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde aldığı imtiyazlarla hayatını sürdüren ve gittikçe güçlenen patrikhane, İmparatorluğun zayıfladığı dönemlerde, diğer devletlerden aldığı güç ile beraber, gerçek yüzünü göstermiş devlet aleyhine çalışmalarda bulunmuştur.

1789 Fransız İhtilali ile ateşlenen milliyetçilik akımlarından en iyi yararlanan patrikhanenin kendisi olmuş, kendisine bağlı kiliseler ile Yunan halkını teşkilatlandırmış, isyanlar planlamış, uluslararası arenada yaptığı propaganda ile Yunanistan'ın İmparatorluktan kopan ilk devlet olmasını sağlamıştır.

Milli mücadele döneminde devlet aleyhine gerçekleştirdiği faaliyetleri kurduğu komiteleri, oluşturduğu teşkilatlanmayı ve uluslar arası alanda yaptığı propagandayı en üst düzeye çıkaran patrikhane, Megalo İdea için çalışmıştır.

Patrikhanenin bu hızlı faaliyetleri Lozan Antlaşması ile beraber sona ermiş, patrikhanenin statüsü azınlık kilisesi olarak belirlenmiştir. 1945 yılına kadar patrikhane bu statüsünü korumuş, hükümet ile aralarında çıkan pürüzler de daha çok Türk-Yunan ilişkilerini germiştir.

1945 yılında Athenagoras'ın patrik seçilmesi ile beraber patrikhane artık Türkiye ile Amerika arasında bir mesele olmaya başlamıştır. Tarihinden gelen gücü, Sovyet Rusya'ya karşı kullanmak isteyen Amerika, patrikhanenin koruyuculuğunu üzerine almış ve özel bir ilgi göstermiştir. Athenagoras'ın yetki alanını genişletmesi, uluslararası ilişkilerde bulunması yabancı ülkelerin üst düzey yetkilileri tarafından patrikhaneye yapılan ziyaretçi trafiğinin artması bunun bir göstergesidir. Türkiye'nin yakınında bulunan büyük Sovyet gücünden korkması ve kurtarıcı olarak da Amerika'yı görmesi sonucu patrikhaneye adeta yeni "imtiyazlar" verilmiş ve patriğin yaptığı Lozan'a aykırı hareketlere ses çıkarılmamıştır.

Patrikhane de kendisine verilen bu “imtiyazları” kazanılmış hak olarak görmeye başlamış, arkasına duran güçlü devletlere de güvenerek Türkiye Cumhuriyeti’nden bağımsız hareket etmeye başlamıştır.

Athenagoras’ın ölümünden sonra faaliyetlerinde bir yavaşlama görülse de, patrikhane özellikle uluslararası temaslarına devam etmiştir. Dimitrios döneminde, patrikhane binası onarılmıştır. Binanın açılış törenine katılan kişilere bakıldığı zaman dünya kamuoyunda patrikhaneye ne kadar önem verildiği görülebilir.

Ayrıca binanın onarılması için gerekli iznin alınmasında Amerika Başpiskoposu Yakovas’ın yaptığı lobi faaliyetleri ve Amerikan Hükümetini olaya yönlendirmesindeki başarı patrikhanenin ABD senatosunda ne kadar etkili olduğuna güzel bir örnektir.

Dimitrios’un ölümünden sonra seçilen Bartholomeos, yetiştiriliş biçimi ile bir papazdan çok tam anlamıyla bir diplomat gibidir. Bu özelliğini de daha seçildiği ilk günlerden itibaren göstermeye başlamıştır.

Bartholomeos, çevre toplantılarını hem ekümenikliğini “hatırlatmak” hem de patrikhaneyi gündemde tutmak için kullanır. Toplantılar genellikle Heybeliada Ruhban Okulunda, dört defada gemilerde düzenlenir. Toplantılar büyük vakıflar, AB ve ABD tarafından desteklenir.

Avrupa Parlamentosunda uzun süreden beri, patrikhanenin ekümenik statüsünün tanınması, Heybeliada Ruhban Okulunun yeniden açılması, Anadolu’nun değişik yerlerinde bulunan yıkık veya müze haline getirilmiş kiliseler ve buralardaki patrikhanenin mal varlığı ve hakları konusu gündeme getirilmektedir.

AB’nin patrikhane konusunda Türkiye’den talepleri basit anlamda bir papazın veya Yunanistan’ın arzuladığı istekler değildir. Bu Avrupa Birliğinin Balkan politikasının bir parçasıdır. Balkanlarda yaşayan halkın çoğunluğu Ortodoks’tur ve bölgede Rusya ile AB’nin menfaat çatışması bulunmaktadır. AB bölgede hâkimiyeti sağlamak için maddi gücünün yanında Ortodoksluğu da kullanmak istemektedir. Bunun için de Fener Patrikhanesine ekümenik bir statü kazandırarak bütün Ortodokslar üzerinde otoritesinin tanınmasını sağlamaya çalışmaktadır.

AB’de Yunanistan haricinde Ortodoks sayısı azdır. Fakat patrikhanenin ekümenik statü kazanır ve Heybeliada Ruhban Okulunun açılır ise okulda yetiştirilen papazlar ile AB’nin Balkanlardaki gücü daha da artacaktır. Bu da AB’nin genişleme sürecine yardım edecektir.

ABD'nin küresel liderliğini pekiştirme ve enerji kaynakları ile bölgesel güç odaklarını kontrol altında tutma stratejisi olarak bilinen Büyük Ortadoğu Projesi'ni gerçekleştirmek için de patrikhane, ABD'nin de ilgisini aynı şekilde çekmekte ve ABD hedeflerine ulaşmada patrikhanenin evrensel(!) yardımına ihtiyaç duymaktadır.

Aynı şekilde, ABD'nin ortaya koymak istediği Büyük Ortadoğu Projesi'nin uygulanmak istediği coğrafyada, menfaatleri de Rusya ile çatışmaktadır.

Bartholomeos 'un yaptığı faaliyetler, yurtdışı baskı unsurlarını ve bunları Türkiye'nin hassas noktalarına karşı nasıl kullanacağını çok iyi tespit ettiğini göstermektedir.

Bugün AB ve ABD sahip oldukları devlet politikalarının gereklerini uygulamaktadırlar. Kaderi coğrafyasına endekslendiğinden her zaman bıçak sırtında hareket eden Türkiye de, her biri birbirinden önemli olan kırmızı çizgilerine dikkat etmek zorundadır. Ancak Türkiye AB reformları adı altında kırmızı çizgilerinden ödün vermeye başlamıştır.

Bu tavizlerden bir tanesi de patrikhane konusudur. Bugün Türkiye Cumhuriyeti Devletinin patrikhaneye verdiği ayrıcalıklar ve Lozan'a aykırı hareketlerine tepki göstermemesi, patrikhane ve uluslararası kamuoyu tarafından kazanılmış hak olarak görülmektedir.

Bugün Türkiye Cumhuriyeti, başta aydınları olmak üzere, yetkili kademelerde oturanları ile milli davaların tarihi derinliklerini hatırlamalarıdır. Günü kurtarmak için hareket etmek ve "ufak-tefek tavizler" vermenin barış çabası olduğunu zannetmek ülkeyi büyük tehlikelere atmaktadır.

AB yolunda baskılara maruz kalan Türkiye, Lozan Antlaşması sürecinde aynı baskıya maruz kalanların Misak-ı Milli'ye sarılmaları gibi bugün Lozan'a sarılmalıdır. Ortadoğu ve Balkanlarda güçlü bir Türkiye istemeyen AB ve ABD karşısında en büyük engel Lozan Antlaşmasıdır. Bu sebepten dolayı Lozan kamuoyunda unutturulmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'nin patrikhaneyi topraklarından dışarı çıkartması şu an için çok zor hatta imkânsızdır. Sadece Lozan zamanında patrikhane tartışmaları bir buçuk ay sürmüş ve Türk Temsilci Heyeti patrikhaneyi çıkartma konusunda başarısız olmuştur. Patrikhanenin İstanbul'dan uzaklaştırılması sadece bir iki devletin meselesi olarak değil bütün Hıristiyan Âleminin meselesi olarak görülmektedir.

Dünya liderliğine oynayan bütün devletler, tarih boyunca, Türkiye'nin şu anda bulunduğu ve etki alanı içinde bulunan topraklara sahip olmak istemişlerdir. Türkiye

Cumhuriyeti bu gerçeği görmeli ve artık “kenar ÷lke” politikası üretmekten vazgeçip “merkez ÷lke” politikası üretmelidir. Çünkü bugün AB, ABD ile arasında mesele olan patrikhane yarın dünya liderliğine oynayan başka bir ÷lkenin hedefleri arasında olacak ve Türkiye tekrar aynı meseleler ile uğraşmak zorunda kalacaktır.

KAYNAKÇA

Basılı Eserler

- Atatürk'ün Bütün Eserleri**, Kaynak Yayınları, Mayıs, 2000
- ALKAN, Hakan: **Türkiye Patrikhaneleri**, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul, 2003
- ALTUNDAL, Aytunç: **Yoksul Tanrı Tyanalı Apollonius**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005
- ALTUNDAL, Aytunç: **Türkiye ve Ortodokslar**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004,
- ATATÜRK, M. Kemal: **Nutuk**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005
- ATALAY, Bülent: **Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri**, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001
- ARMAOĞLU, Fahri: **20. Yüzyıl Siyasi Tarih**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1984
- BENLİSOY, Yorgo, Elçin MACAR: **Fener Patrikhanesi**, İstanbul, Ayraç Yayınları, 1996
- BERK, Bekir: **Patrikhane ve Kıbrıs**, s.24
- BERKES, Niyazi: **Patrikhane ve Ekümeniklik**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2001
- BULUT, Arslan: **Çift Başlı Yılan**, Üçok Yayıncılık, Ankara,2005

- ÇİHANGİR, Erol: **Papa Eftim'in Muhtıraları ve Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi**, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1996
- ÇAĞLAYANGİL, İhsan S. : **Anılarım**, Yılmaz Yayınları, İstanbul, 1990
- ÇELİK, Mehmet: **Fener Patrikhanesinin Ökumeniklik İddiasının Tarihi Seyri**, Akademi Kitabevi, İzmir, 2000
- ÇELİK, Mehmet: **Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi**, Akademi Kitabevi, İzmir, 1998
- EMİRHAN, Sami: **Fener Rum Patrikhanesinin Dünü Bugünü Yarını**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1995
- GÜLER, Ali: **Yakın Tarihimizde Pontus Meselesi ve Rum-Yunan Terör Örgütleri**, Ankara, 1995
- Sevr'den Kopenhag'a Parçalanan Türkiye**, Türkar Yayınları, Ankara, 2005
- KARADAĞ, Raif: **Şark Meselesi**, Emre Yayınları, İstanbul, 2005
- KARAKURT, Ali: **Fener Patrikhanesinin İçyüzü**, Ekicigil Matbaası, İstanbul, 1958
- MACAR, Elçin: **Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003
- MERAY, Seha L. : **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler**, Ankara Üniversitesi, 1969

- NUR, Rıza: **Lozan Hatıraları**, İstanbul,1992
- ÖZAKINCI, Cengiz: **İblisin Kiblesi**, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2005
- SOFUOĞLU, Adnan: **Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri**, Turan Yayıncılık,1996
- SOMUNCUOĞLU, Sadi: **İstanbul'da Yeni Roma İmparatorluğu**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004
- ŞAHİN, Süreyya: **Türkiye Patrikhaneleri**, İlke Yayıncılık, İstanbul, 2003
- ŞAHİN, Süreyya: **Fener Patrikhanesi ve Türkiye**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1996
- UYSAL, Mehmet: **Aldatma ile Ötülen Yunan Yayılması**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul,1996
- UZUNÇARŞILI, İsmail H. : **Osmanlı Tarihi**, Cilt:1, TTK, 7.basım
- YILDIRIM, Uğur: **Dünden Bugüne Patrikhane**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004
- YILDIRIM, Uğur: **Keşiş Güç**, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2005

Makaleler

- Em. Tümg. Celil GÜRKAN'ın konuşması, "Türk-Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesinin Rolü", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Ankara, ATASE, 1986
- "Cami Kapatana, Patrikhane Açılışı", **Tercüman**, 18 Aralık 1989
- "Bu Ne Cüret", **Türkiye**, 19 Aralık 1989
- AKALIN, Cüneyt: "Bartholomeos'un Gezisi ve Arnavutluk", **Teori**, Ağustos, 2002
- ALATLI, Alev: "Helenizm Başka, Ortodoksluk Başka", **Zaman**, 31 Aralık 2004
- BİLGE, Suat: "Fener Rum Patrikhanesi", **Cumhuriyet**, 7 Aralık 1997
- GÖKÇEN, Salim: "Küresel Liderlik Yolunda Avrupa Birliği ve Stratejik Ortağı Fener Rum Patrikhanesi", **Hisar Gazetesi**, 15 Haziran 2004
- KAPTAN, Faik: "ABD'den Özel Uçak Geldi", **Hürriyet**, 5 Mart 2002
- MACAR, Elçin: "Athenagoras'ın Patrik Seçilmesi", **Toplumsal Tarih Dergisi**, Eylül 1999
- ÖNDER, Neslihan: "Global Patrikhane", www.turkgucu.com
- TINÇ, Ferai: "Efes'te Rezalet", **Hürriyet**, 26 Eylül 1995

- TOSUN, Ramazan: "Patrik VI. Konstantin Araboğlu'nun Mübadelesi", **Askeri Tarih Bülteni**, sayı:46, Şubat 1999
- VAROL, Emin: "Küstah Avrupa", **Star**, 30 Eylül 2002
- VAROL, Emin: "Haberî Patrik Verdi", **Star**, 4 Ekim 2002

Gazete ve Dergiler

Akşam
Cumhuriyet
Hürriyet
Milliyet
Nokta Dergisi
Star
Takvim
Ulus
Vatan
Yeni Gazete
Yeni Sabah
Yeniçağ
Zaman

ÖZGEÇMİŐ

İsmail Cenkeri ERSÖZ, 8 Aralık 1975 tarihinde Aydın'da doğdu. İlk ve Orta öğretimini Aydın'da 1989 yılında Aydın'da tamamladıktan sonra 1993 yılında Kuleli Askeri Lisesini 1997 yılında Kara Harp Okulunu bitirdi.

1997–1998 yılları arasında Tuzla Piyade Okulunda, 1998–2000 yılları arasında Gökçeada'da 2000–2003 yılları arasında Sarıkamış'ta görev yaptı.

Halen İstanbul'da Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığında görev yapmaktadır.